

Nuorten aikuisten sisarussuhteet läheissuhteina

– relationaalinen näkökulma

Matleena Ida Josefiina Huittinen

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Syyskuu 2018

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä/Författare – Author Matleena Ida Josefiina Huittinen			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Nuorten aikuisten sisarusuhteet läheissuhteina – relationaalinen näkökulma			
Oppiaine /Läroämne – Subject Sosiologia			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika/Datum – Month and year Syyskuu 2018	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 87 + 1 liitesivu
Tiivistelmä/Referat – Abstract <p>Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee nuorten aikuisten läheisiä sisarusuhteita. Sisarusuhteita ei ole sosiologiassa juurikaan tutkittu. Lapsuudenkodista pois muuttamisen jälkeen itsestään selvänä pidetyt olosuhteet päättyvät ja yksilöiden omille valinnoille jää enemmän tilaa. Tutkielman tavoitteena on selvittää, minkälaisia läheissuhteita sisarusuhteet ovat nuorena aikuisuudessa ja millaisina ne näyttävät relationaalisesta näkökulmasta prosessimaisen toiminnan kautta. Sen lisäksi niitä verrataan perhe- ja ystävyysuhteisiin.</p> <p>Aineisto koostuu 14 puolistrukturoidusta teemahaastattelusta, johon osallistui noin 25–35-vuotiaita nuoria aikuisia, jotka kokevat suhteen yhteen tai useampaan sisarukseen läheisenä tai merkityksellisenä. Tutkielman pääasiallisena metodina on käytetty figurationaalista lähestymistapaa, joka yhdistää haastattelut ja jonkin lomaketyyppisen aineistonkeruutavan, tässä tapauksessa läheissuhteiden kartat. Jälkimmäisillä on kerätty tietoa haastateltavien lähipiiristä.</p> <p>Tulosten perusteella läheisiä sisarusuhteita ylläpidetään aikuisuudessa enimmäkseen puhelimen välityksellä. Sisarusukset eivät ehtineet tavata toisiaan niin usein kuin halusivat muun muassa kiireisestä elämäntilanteesta ja välimatkasta johtuen. Suhteisiin sisältyi sekä taloudellista, käytännöllistä että emotionaalista auttamista ja tukemista. Haastateltavien lähipiirit koostuivat vaihtelevista määristä perheenjäseniä, sukulaisia ja ystäviä. Haastateltavia näytti yhdistävän, että kaikki laskivat lähimmiksi ihmissuhteikseen perhepiiriä: sisaruskia ja/tai omia vanhempia. Näyttääkin siltä, että läheisillä perhesuhteilla on taipumus kasaantua.</p> <p>Elämän erilaiset murroskohdat olivat vaikuttaneet haastateltujen sisarusten läheisyyteen. Käännekohtina mainittiin muun muassa vanhempien ero, perheenjäsenen sairastuminen tai kuolema, jotka tekivät näkyväksi perheen haavoittuvuuden. Samalla ne vaikuttivat ajatuksiin sisarusta kohtaan. Toinen merkittävä muutoskohta oli kypsyminen ja aikuistumisen ajanjakso, jolloin tyypillisesti luodaan uutta käsitystä itsestä ja muista. Kolmantena esiin tulivat muutokset suhdemuodostelmissa, kuten lapsen saaminen tai kumppanin tapaaminen, jolloin uusi tilanne vaikutti sisarustenkin suhteeseen. Käännekohdat eivät kuitenkaan olleet kaikkien kohdalla samansuuntaisia, vaan lähensivät toisia ja etäännyttivät joitain.</p> <p>Läheisiin sisarusuhteisiin mahtui myös ristiriitaisia tunteita. Vierauden kokemusta syntyi muun muassa erilaisista arvomaailmoista tai maailmankatsomuksista ja eroista työ- tai rahatilanteessa. Myös suhdemuodostelmissa tapahtuvat muutokset, kuten lapsen saaminen ja uusien kumppanien mukaan liittyminen, saattoivat aiheuttaa jännitteitä sisarusten välille. Suhteet koettiin kuitenkin niin merkityksellisiksi, että jännitteitä aiheuttavat asiat pyrittiin sivuuttamaan keskusteluissa.</p> <p>Aikaamme on kuvattu individualistiseksi. Tutkimusten mukaan perhemyönteisyys ja perheen kanssa vietetyn vapaa-ajan arvostus ovat kuitenkin viime vuosina kasvaneet. Tämän tutkielman tulosten perusteella aikuisuuden läheiset sisarusuhteet tarjoavat pysyvyyttä ja itsestänselvyyttä epävarmassa maailmassa. Toisaalta ne pitävät sisällään ystävyysuhteille tyypillistä henkilökohtaista pitämistä ja vastavuoroista jakamista. Tästä johtuen ne näyttävätkin asettuvan läheissuhteina jonnekin perhesuhteiden ja ystävyysuhteiden välimaastoon.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Sisarus, läheisyys, relationaalinen sosiologia, figuraatiot			

Sisällys

1. Johdanto.....	1
2. Aiempi tutkimus sisarussuhteista.....	4
2.1 Sisarussuhteen sosiologisesta tutkimuksesta.....	6
3. Teoreettiset lähtökohdat.....	9
3.1 Sisarussuhteet elettyinä kokemuksena	10
3.2 Läheisyyden ulottuvuuksia.....	11
3.3 Simmelin dyadit ja muukalaisuus sisaruuden peilauspintoina	13
3.4 Relationaalisuudesta ja figuraatioista	14
4. Aineisto, menetelmät ja tutkimuskysymykset	16
4.1 Aineisto	16
4.2 Menetelmät.....	21
4.3 Tutkimuskysymykset.....	23
5. Läheisten sisarussuhteiden kuvailua.....	24
5.1 Yhteydenpitotapoja	24
5.2 Läheisyyden määrittelyä.....	28
5.3 Erilaisia tuen muotoja.....	35
6. Suhdemuodostelmat.....	40
7. Käännekohdat sisarussuhteita muovaamassa.....	47
7.1 Perheyhteisöä uhkaavat käänneet	49
7.2 Aikuistumisen ja itsenäistymisen käänneet.....	52
7.3 Suhdemuodostelmiin liittyvät käänneet	56
8. Relationaaliset jännitteet.....	62
8.1 Suhdemuodostelman jännitteet.....	64
8.2 Vierauden kokemukseen liittyvät jännitteet	72
9. Johtopäätökset.....	78
Kirjallisuus	84
Liite 1. Haastattelukutsu	

1. Johdanto

”Mul on semmonen muistikuva, et mä oon yöllä heränny ja halusin mennä äidin ja isän viereen nukkumaan ja mä tyyny kainalossa lähin niiden makkariin ja siel oli valot päällä ja äiti oli tosi oudon näkönen ja se ehkä sano jotain, et vauva syntyy. Seuraava muistikuva on, et meidän naapurin täti oli mua kattomassa, kun äiti ja isä lähti sairaalaan. Sit puhelin soi ja se vastas ja sano, et sulle on syntynyt pikkuveli.”

Sisarussuhteet ovat elämän pisimpiä ihmissuhteita, yleensä pidempiä kuin suhteet omiin vanhempiin, puolisoon tai lapsiin, ja niillä on laaja-alaisia vaikutuksia koko loppuelämään. Sisaruksen syntymä mullistaa esikoislapsen elämän. Yhtäkkiä perheessä on toinen lapsi, jolla on omat tarpeet. Kuten muidenkin perhesuhteiden, sisarussuhteiden on nähty perustuvan hoivaan, jota sisarukset ovat velvoitettuja antamaan toisilleen. Toisaalta suhdetta leimaa sisäsyntyinen kilpailuasetelma, koska sisarukset joutuvat kamppailemaan vanhempien huomiosta. Sisarussuhde voi kuitenkin olla myös tärkeä vastavuoroinen ystävyysuhde, ja se voi muuttua hyvinkin paljon ajan kuluessa. (Mauthner 2005, 637.)

Sisarussuhteet ovat tutkimuksessa yllättävän vähän huomioituja. Niitä on käsitelty lähinnä psykologiassa ja lääketieteessä. Sosiologista tutkimusta sisarussuhteista on niukasti. Perhetutkimuksessa on 1990-luvulta lähtien oltu kiinnostuneita erityisesti hoivavastuusta ja siihen liittyvistä moraalisisistä kysymyksistä, mutta jätetty horisontaaliset eli samantasoiset ihmissuhteet vähemmälle huomiolle (Sevón & Notko 2008). Yhtenä syynä sisarussuhteita kohtaan osoitettuun vähempään kiinnostukseen voi myös nähdä heteronormatiivisen parisuhteen keskeisyyden. Se nähdään perhesuhteiden kantamuotona. Siksi kaikki siitä poikkeavat käytännöt perhesuhteissa jäävät helposti kiinnostuksen ulkopuolelle ja vähäisempään rooliin tutkimuksessa. (Jokinen 2005, 140–142.)

Sukulaisuus ei ylipäätään ole ollut sosiologisen tutkimuksen suosituimpien aiheiden joukossa viime vuosikymmeninä. Sen on väitetty menettäneen merkitystä ihmisten elämässä länsimaisten yhteiskuntien yksilöllistymisen myötä. Saksalaisen Ulrich Beckin yksilöllistymisteessin myötä (ks. mm. Beck & Beck-Gernsheim 2002) perheen ja läheissuhteiden tutkimuksen on kuitenkin väitetty jopa kasvattaneen suosiotaan, sillä nyt keskiössä ovat itse valitut ja rakennetut läheissuhteet ja niiden verkostot. (Castrén 2009, 26.)

Vähäisestä tutkimuskiinnostuksesta huolimatta sisarussuhteiden kirjoa esitellään paljon elokuvissa ja kirjallisuudessa, klassisina esimerkkeinä Aleksis Kiven Seitsemän veljestä ja Tšehovin Kolme sisarta. Aihepiiri on ollut lähiaikoina esillä myös suomalaisessa televisiotuotannossa. Keväällä 2018 AVA-kanavalla esitettiin Ivana Helsingin perustajien Paola ja Pirjo Suhosen yhdessä toteuttama *Siskot*-tv-sarja, jossa tutustuttiin julkisuudesta tunnettujen naisten sisarussuhteisiin.

Sisarussuhteilla näyttääkin olevan oma paikkansa parisuhdekeskeisessä ja epävarmassa maailmassa. Päämäärärationaalisen ja tehokkuuteen pyrkivän, muuttuvan yhteiskunnan vastapainoksi halutaan jotain pysyvää, kokonaisvaltaista ja omaa (Liikkanen 2009, 11). Sisarussuhdetta ei tarvitse erikseen valita ja perustella sen olemassaoloa itselleen eikä muille. Se on yhdestä näkökulmasta valmiiksi annettu yhteisö, jonka jäsenet tuntevat toisensa lapsuudesta saakka eri tavalla kuin esimerkiksi ystävät. Toisaalta suhteen luonnollisesta tasa-arvosta johtuen sisarussuhteet kätkevät sisäänsä myös kateuden ja vertailun tunteita, jotka voivat purkautua esimerkiksi perintöriidoissa.

Sisarussuhteet muuttuvat elämän eri vaiheissa. Aikuistuminen on usein nivelvaihe, joka määrittää suhteen tulevaisuutta. Monet sisarukset lähentyvät aikuisuuden kynnyksellä, kun yhteisestä lapsuudenkodista on muutettu pois ja asetettu omilleen. Fyysinen etäisyys tuo usein aiempaa maltillisempaa suhdetta sisarukseen. Toiselle tulee ehkä jaettua enemmän asioita itsestään, kun oman elämän tapahtumista täytyy erikseen muistaa kertoa. Toisaalta toiset etääntyvät, kun ympäristö ei enää aseta samanlaisia vaatimuksia olla yhteydessä. Kiinnostavana näyttäytyykin vaihe, jolloin itsestään selvät olosuhteet ikään kuin päättyvät ja valinnalle jää enemmän tilaa.

Tämän pro gradu -tutkielman kohteena ovat lapsuudenkodistaan pois muuttaneet nuoret aikuiset, jotka kokevat sisarussuhteensa yhden tai useamman sisaruksen kanssa läheiseksi. Minua kiinnostaa, miten sisarussuhde on muotoutunut vuosien varrella, miten siitä on tullut sellainen kuin se on tällä hetkellä. Millaisista elementeistä sisarusten läheisyys koostuu ja miten se on rakentunut? Tutkielmani perustuu 14 teemahaastatteluun, joihin osallistui noin 25–35-vuotiaita¹ pääosin pääkaupunkiseudulla asuvia nuoria aikuisia.

¹ Kutsuin haastatteluihin noin 25–35-vuotiaita, joten mukaan ilmoittautui myös 36- ja 37-vuotiaat haastattavat. Käytän jatkossa kuitenkin määritelmää '25–35-vuotiaat', kun viittaan kyseiseen ikäryhmään liittyviin piirteisiin. Koen sen olevan havainnollistavampi ilmaus kuin täsmällinen '25–37-vuotiaat'.

Muun muassa Norbert Elias (1978) on kirjoittanut, että taloudellisten suhteiden lisäksi sosiologian tulisi keskittyä ihmisten välisiin emotionaalisiin siteisiin, kun tarkastellaan sitä, mikä pitää yhteiskuntaa koossa. Lisäksi esimerkiksi Lynn Jamieson (1998) on tarkastellut läheisyyttä (*intimacy*). Hän väittää, että siitä on tullut nyky-yhteiskunnissa merkityksellisen henkilökohtaisen elämän peruskivi – ainakin jos julkisia tarinoita on uskominen. Eleyt käytännöt kuitenkin paljastavat, että yhtä dramaattista muutosta ei ole tapahtunut ihmisten yksityisissä elämässä (Jamieson 1998, 158). Näistä lähtökohdista olen kiinnostunut tarkastelemaan läheisyyttä ja sen muotoja sisarussuhteissa, joita ei ole tyyppillisesti ajateltu leimaavan henkilökohtainen pitäminen. Tämänkaltaisen läheisyys liitetään enemmänkin ystävyysuhteisiin (mm. Allan 1979, Spencer & Pahl 2006). Kiinnostavaa onkin, onko läheinen sisarus jotain ystävyysuhteisiin verrattavaa.

Tutkielmani pohjautuu fenomenologiaan ja relationaaliseen sosiologiaan. Olen kiinnostunut läheisyyden *kokemuksesta*, en niinkään mistään etukäteen määritellystä kategoriasta. Toisekseen kiinnitän huomioni ihmisten väliseen *sidoksellisuuteen* ja sen vaikutukseen aikuisuuden sisarussuhteissa. Relationaalisuus tarjoaa lähtökohdan tarkastella suhteiden monitasoisuutta ja toimintaa prosessimaisena jatkumona, jossa jokainen toimi vaikuttaa seuraavaan (Elias 1978).

Tutkimuskysymykseni on toisaalta se, miten ja miksi sisarussuhteita ylläpidetään aikuisuudessa. Miten ne ovat muotoutuneet sellaisiksi kuin ne ovat? Miten elämän erilaiset käännekohdat ovat vaikuttaneet sisarusten läheisyyteen? Toisaalta kiinnostavaa on, millainen rooli laajemmalla suhdemuodostelmalla on sisarussuhteen muotoutumisessa ja muuttumisessa. Miten ympärillä olevat ihmiset vaikuttavat osaltaan suhteeseen, ja onko heillä sitä kannatteleva vai etäännyttävä rooli? Minkälaisia jännitteitä sisarussuhteissa syntyy?

Lähden liikkeelle kuvaamalla aiempien tutkimusten kautta sitä, millaisia asioita sisarussuhteissa on tutkittu sosiologiassa ja muilla tieteenaloilla. Esittelen työni teoreettiset lähtökohdat: fenomenologian, läheisyyden jäsentelyitä, Georg Simmelin dyadin ja muokailaisuuden käsitteet sekä lopuksi perustelen, miksi olen valinnut lähestymistavakseni relationaalisuuden ja figuraatiot. Ennen analyysiosiota esittelen vielä aineistonkeruuseen liittyviä vaiheita sekä tutkimusmenetelmää että -kysymyksiä tarkemmin.

Koska sisarussuhteita on tutkittu vähän, lähestyn aihetta laajasta näkökulmasta. Kokonaiskuvan saamiseksi on tärkeää selvittää monipuolisesti, minkälaisia piirteitä sisarussuhteisiin tutkimassani ikävaiheessa liittyy. Analyysi alkaa kuvauksella sisarusten yhteydenpitotavoista. Sen jälkeen siirryn erittelemään läheisyyden kokemusta. Tämän jälkeen kartoitan sisarusten toisilleen tarjoamia avun ja tuen muotoja. Toisessa analyysiluvussa otan käsittelyyn haastateltavien suhdemuodostelmat eli sen, kenestä haastateltavien lähipiiri muodostuu ja mikä merkitys tällä on sisarussuhteeseen. Kolmannessa analyysiluvussa erittelen aineistosta nousseita yleisimpiä käännekohtia, jotka ovat vaikuttaneet suhteen läheisyyteen. Neljäs ja viimeinen analyysiluku tarkastelee läheisiä sisarussuhteita jännitteiden kautta.

Otan esille myös kertomuksia etäänntyneistä sisarussuhteista, vaikka kyseessä onkin tutkimus, johon haastateltavat ovat ilmoittautuneet läheisen sisarussuhteen perusteella. Esiintulleiden etäänntyneiden sisarussuhteiden tarinoiden ja erilaisten jännitteitä aiheuttavien asioiden kautta lähestyn tutkimuksen keskeistä kiinnostuksenkohdetta, eli sitä miksi joistain sisaruksista muodostuu toisilleen luottoihmisiä ja joistain vieraita toisilleen. Lopuksi vedän yhteen tuloksia ja pohdin, miten läheiset sisarussuhteet liittyvät laajempaan keskusteluun perhe- ja läheissuhteiden muutoksesta.

2. Aiempi tutkimus sisarussuhteista

Aiempien lähinnä psykologisten tutkimusten avulla on selvitetty sisarussuhteen vaikutusta muun muassa sosiaalistajana, sosiaalisen tuen lähteenä ja kognitiivisten kykyjen oppimisessa (ks. Avioli 1989, Azmitia & Hesser 1993, Dunn 2006). Tutkimusta on tehty sisarusten välisestä solidaarisuudesta ja syntymäjärjestyksen vaikutuksesta sisarusten statuksiin (ks. Johnson 1982, Sutton-Smith 1982). Sisarussuhdetta on tutkittu myös kulttuurisesta näkökulmasta. Eri kulttuureissa on löydetty eroja muun muassa sisarusten keskinäisestä huolenpidosta, kielellisestä kehityksestä ja leikkivuorovaikutuksesta (Weisner 1989, 11).

Etenkin psykologiassa sisarussuhdetta on käsitelty usein melko ongelmakeskeisestä näkökulmasta (Edwards ym. 2006, 3). Sosiologisesti kiinnostavampaa olisi kuitenkin antaa

tilaa erilaisuudelle: nähdä sisarussuhteiden moninaisuus ja tarkastella niitä ilman arvovarausta. Toisissa perheissä suhteet muodostuvat läheisemmiksi kuin toisissa, ja sidokset myös vaihtelevat ajan kuluessa.

Sisarussuhteet ovat tutkimusten mukaan emotionaalisesti ristiriitaisia. Suhteeseen mahtuu hyviä ja huonoja kausia. Sisarusten vanhetessa molemman ääripään tunteet tasaantuvat. Siskokset ovat tutkitusti keskenään vähemmän vihamielisiä kuin veljekset ja etenkin eri sukupuolta olevat sisarukset. (Hetherington ym. 1999.) Negatiiviset tunteet ja riidat sisarusten välillä liittyvät useammin materiaan ja keskinäisiin suhteisiin kuin kilpailuun vanhempien huomiosta (McGuire ym. 2000).

Sisarussuhteet ovat myös aina osana laajempaa läheissuhteiden verkostoa. Tätä vaikutusta ei voi jättää huomioimatta. Sisarukset eivät elä tyhjiössä, vaan ovat yhteydessä ympärillä oleviin ihmisiin. Graham A. Allan (1979) antaa esimerkin siitä, kuinka sisaruksen puoliso voi aikuisuudessa olla suhteen merkittävä lähentäjä. Usein kyseessä ovat eri sukupuolta olevat sisarukset, joiden yhteydenpito ennen toisen puolison mukaan tuloa on ollut vähäistä. Puolison ja sisaruksen ystävyystyessä on kuitenkin ruvettu viettämään lomia ja vapaa-aikaa yhdessä. Vaikutus voi tietysti olla myös päinvastainen. Oma tai sisaruksen puoliso voi tehdä sisarussuhteen ylläpitämisestä lähes mahdotonta, jos kanssakäyminen ei toimi. (Mt., 108.)

Elämäntilanne vaikuttaa myös oleellisesti sisarusten väleihin. Rannikko (2008) kirjoittaa, että Bedfordin tutkimuksen naiset, joilla oli vielä lapsia kotona, ilmaisivat sisarussuhteensa olevan positiivisempi kuin naiset, joiden lapset olivat jo muuttaneet pois. (Rannikko 2008, 39 ref. Bedford 1989, 211–224.) Tämä saattaa johtua siitä, että lasten syntymäpäiväjuhlat ja muut merkkipäivät ovat tilaisuuksia, joiden kautta omia sisaruksia tavaan säännöllisesti. Kun jälkikasvu ei enää asu kotona, ei ole yhtä luontevaa tapaa ylläpitää suhteita.

Deater-Deckardin ym. tutkimuksessa (2002) eriteltiin lapsuuden perhemuodon vaikutusta sisarusten väleihin. Tutkimuksessa havaittiin, että yksinhuoltajaperheissä sisarusten välillä oli eniten kielteisiä tunteita ja aggressiota. Puolisisarukset osoittivat toisiaan kohtaan vähemmän negatiivisia mutta myös positiivisia tunteita kuin biologiset sisarukset. (Mt., 571.)

Vaikeat elämäntilanteet ja stressi perheen sisällä voivat myös saada sisarukset suhtautumaan toisiinsa negatiivisesti. Tämä saattaa olla osasy simerkiksi yksinhuoltajaperheiden sisarusten huonompiin väleihin muissa perhemuodoissa varttuneisiin verrattuna. Toisaalta vaikeat elämäntapahtumat, kuten vanhempien avioero, voivat myös lähentää sisarusia. Aikuisen tuen sijaan voidaan tukeutua sisaruksen tarjoamaan turvaan. (Dunn 1996.)

Elämäntapahtumien vaikutusta sisarussuhteeseen tutki myös Paige Herrick (2008) opinäytetyössään Baylorin yliopistossa Yhdysvalloissa. Kohtalaisen suurella otoksella toteutetussa tutkimuksessa (n=263, kaikki kuitenkin saman yliopiston opiskelijoita) huomio kiinnittyi niihin tekijöihin, jotka aiheuttavat sisarussuhteeseen muutoksen. Herrickin tulosten mukaan sisarussuhteiden yleisimpiä käännekohtia läheisyyden suhteen olivat sisaruksen tuki yllättävässä tilanteessa, fyysinen etäisyys, yhteinen harrastus, kypsyminen, vanhempien avioero ja riita. Vaikutus ei kuitenkaan aina ollut samansuuntainen. Esimerkiksi fyysinen etäisyys saattoi etäännyttää toisia, mutta tehdä toisista sisarussuhteista entistä vahvempia. Joskus muutto toiseen kaupunkiin tai pois yhteisestä kodista sai havahduttamaan siihen, kuinka itsestään selvänä oli pitänyt sisarustaan. Tässä yhteydessä arvostus suhdetta kohtaan saattoi kasvaa ja suhde vahvistui. Toisilla taas yhteydenpito väheni ja suhde etääntyi. (Herrick 2008.)

2.1 Sisarussuhteen sosiologisesta tutkimuksesta

Kuten jo aiemmin mainitsin, sosiologista tutkimusta sisarussuhteista on olemassa niukasti. Melanie Mauthner (2002) on tutkinut siskona olemisen vaikutusta feminiinisen identiteetin rakentumisessa ja ollut mukana toimittamassa yleisempää teosta (Edwards ym. 2006) sisarussuhteen vaikutuksesta identiteettiin. Suomessa Ulla Rannikko (2008) on tutkinut väitöskirjassaan vanhemman lapsen vaikutusta nuoremman sisaruksen soisalistumisprosessiin. Tutkimuksessa tuli muun muassa ilmi, että kiintymys ei rakennu automaattisesti sisaruksilla, joilla on suuri ikäero, vaan siihen tarvitaan molempien osapuolten halukkuutta. Kiintymys säilyy aikuisuuteen, mikäli sitä vaalitaan. (Rannikko 2008.)

Sisarussuhteet ovat perhesosiologian piirissä monestakin syystä kiinnostava ja empiiristä lähestymistä kaipaava tutkimuskohde. Muun muassa Beck ja Beck-Gernsheim (2002)

ovat väittäneet, että erilaiset valinnanmahdollisuudet leimaavat läheissuhteita nykyisin enemmän kuin ennen. Ihmiset valitsevat aktiivisesti keiden kanssa viettävät aikaa, kenen kanssa perustavat perheen tai perustavatko perhettä ollenkaan. Perinteisen ydinperhemallin hegemonian on nähty heikkenevän. Parisuhteen keskiössä on rakkaus. Suhteita ylläpidetään vain niin kauan kuin osapuolet katsovat hyväksi. Perhettä ei pidetä koossa vain lasten takia, vaan pariskunnan tarpeet asetetaan etusijalle. (Mt.)

Sasha Roseneil ja Shelley Budgeon (2004) ovat tutkineet oletuksia, joita läheissuhteiden muutokseen liitetään. Heidän mukaansa vallalla on kulttuurinen muutos, jossa ystävyys-suhteiden merkitys sosiaalisessa tuessa ja avunannossa korostuu. Seksuaaliset suhteet irtaantuvat osittain perinteisestä ydinperhemallista ihmisten järjestäessä intiimeitä suhteita uudella tavalla. Tutkimuksen esimerkkitapausten myötä Roseneil ja Budgeon osoittavat, että läheissuhteiden tutkiminen perinteisen ydinperheoletuksen ja heteronormatiivisuuden kautta jättää ulkopuolelle paljon sitä, mitä ihmiset nykyään arvostavat henkilökohtaisessa elämässään. (Mt.)

Perhesuhteita onkin Roseneilin ja Budgeonin (2004) mukaan hedelmällistä tarkastella keskittyen läheisyyden ja hoivan virtoihin ja verkostoihin. Nämä voisivat sisarusuhteissa tarkoittaa esimerkiksi sitä, kuinka paljon läheisyyden kokemus vaihtelee sisarusuhteissa ajan ja tilanteiden mukaan, mistä elementeistä läheiset hetket koostuvat ja milloin suhteessa on taas etäisempiä vaiheita vai onko suhde koko ajan tasaisen läheinen tai etäinen. Hoivan virtoja ja verkostoja voisi taas tutkia esimerkiksi kysymällä, kuinka paljon ja missä tilanteissa sisarukset antavat toisilleen apua ja tukea ja kuinka paljon he turvautuvat näissä tilanteissa perheen ulkopuoliseen apuun tai muihin perheenjäseniin.

Perhesuhteet ovat joka tapauksessa moninaistuneet. Ydinperheen rinnalle on tullut muita malleja ja verkostoja. Adoptio- ja uusperheiden yleistyminen on tuonut sisarusuhteisiin uudenlaisia toimintaympäristöjä. Tämä tuo sisarusuhteen tutkimiseen lisää kysymyksiä. Onko adoptoidulla lapsella tasavertainen asema suhteessa perheen biologisiin sisarusiin? Kuinka uusperheiden kasvatit suhtautuvat puolisisaruksiinsa? Voivatko kaksi erillistä sisarusarjaa sulautua yhteen, kun kahden hajonneen ydinperheen osista muodostuu uusperhe?

Läheissuhteiden keskeisen perustan muodostaa nykyään identiteettineuvottelu. Minuutta peilataan suhteessa ystäviin, sisaruksiin ja muihin lähellä oleviin ihmisiin. Sisarussuhteiden parempi tuntemus voisi auttaa perheiden monimuotoisuuden ymmärtämisessä. (Mauthner 2002, 4.)

Biologisten siteiden luonnollisuus voidaan kyseenalaistaa tutkimalla sisarussuhteita sosiologisesta näkökulmasta. Tarkasteltaessa suhteiden moninaisuutta ja sitä, kuinka eri tavalla sisarussuhteet voivat järjestyä, havaitaan niiden vaativan ylläpitoa ja emotionaalista työtä ystävyysuhteiden tapaan. Tämä tekee niistä sosiaalisesti rakentuneita ja sosiologisesti mielenkiintoisia, aivan kuten muistakin läheissuhteista. (Mauthner 2002, 4.) On esimerkiksi kiinnostavaa vertailla, miten sisarussuhteita ja ystävyysuhteita kuvaillaan ja onko kuvauksissa enemmän yhtäläisyyksiä vai eroja.

Sisarussuhteet ovat yksi ihmisten välisistä monista sidoksista. Kaisa Ketokiven (nyk. Kuurne) mukaan kysymys sidoksesta on aina sosiologisesti mielenkiintoinen. Sen voi esittää mille tahansa suhteelle. Olennaista on tarkastella, mikä liittää ihmisiä yhteen. (Ketokivi 2010, 51.) Voidaan kysyä, miksi sisarukset pitävät yhteyttä vielä aikuisuudessa. Mikä pitää sidoksen olemassa?

Norbert Elias on käsitellyt sidoksen ongelmaa 1970-luvun lopulla ilmestyneessä teoksessaan *What is Sociology*. Hänen mukaansa muun muassa mielihyvän tavoittelu (myös ei seksuaalinen) sitoo ihmisiä universaalilla tasolla emotionaalisesti yhteen. Sidoksiin liittyy keskinäisriippuvuutta. Se voi olla osittain taloudellista, kuten Durkheimin ajatuksessa työnjaon eriytymisen vaikutuksesta ihmisten väliseen riippuvuuteen. Elias kuitenkin painottaa, että emotionaalista riippuvuutta ei tule unohtaa. Se on tärkeä laajan kuvan saamiseksi. (Elias 1978, 134–137.)

Ferdinand Tönnies (2002 [1887]) kytkee sidoksen kysymyksen *Gemeinschaft/Gesellschaft* -jakoon eli ajatukseen siitä, että ihmisten elämä on rakentunut yhteiskunta- ja yhteisösuhteiden varaan. Tönniesin mukaan on olemassa kahdenlaisia sidoksia: niitä, jotka perustuvat tunteisiin ja luontaiseen haluun olla yhteydessä toisiin ihmisiin sekä niitä, jotka perustuvat rationaaliseen päätöksentekoon ja päämäärätietoiseen ajatteluun. Ensin mainittuja hän kutsuu yhteisösuhteiksi ja jälkimmäisiä yhteiskuntasuhteiksi. (Mt.)

Hermann Schmalenbach (1961 [1922]) on kehitellyt Tönniesin luokittelua eteenpäin. Hänen mukaansa on olemassa myös kolmas sidoksellisuuden muoto: liittyminen (commu-

nion). Liittymistä tapahtuu, kun yhteisösuhteisiin liittyy affektiivinen halu ylläpitää suhdetta. Schmalenbachin mukaan yhteisösuhteita luonnehtii parhaiten se, että ne ovat olemassa ennen yksilöä. Esimerkiksi sisarusuhteiden perusta voidaan ajatella olevan puhtaassa yhteisösuhteessa, sillä lapsi on syntymästään lähtien osa sisarusten yhteisöä. Liittymisen kautta syntyviä sidoksia hän vertaa voimakkaaseen Jumala-suhteeseen tai rakastavaisiin. Näillä on tapana olla lyhytkestoisia. Liittymisen kautta syntyneiden suhteiden säilyminen edellyttääkin, että ne muuttuvat jossain kohtaa yhteisö- tai yhteiskuntasuhteiksi. Schmalenbach korostaa, että suhteet esiintyvät kuitenkin harvoin puhtaina muotoina. Ne myös muuttuvat usein ajan ja paikan mukaan. (Mt.)

Schmalenbachin jaoitteluiden pohjalta sisarusuhteet ovat puhtaita yhteisösuhteita, mutta läheiseksi koettuihin sisaruksiin on usein muodostunut myös henkilökohtaisesti merkityksellinen side. Lisäksi suhde tiettyyn sisarukseen saattaa olla läheisempi kuin toiseen. Tämä tuo esiin yhteisösuhteiden ja liittymisen eroja ja päällekkäisyyksiä. Sisarusuhteet ja vanhempi–lapsi -suhteet ovat molemmat yhteisösuhteiden malliesimerkkejä. Ne muodostuvat automaattisesti syntymän myötä. Osaa perhesuhteista kuvaa kuitenkin tämän lisäksi liittymisen, eli aktiivinen halu ylläpitää suhdetta. Kiinnostavaa onkin, korostuuko sisarusuhteiden läheisyyden perusteluissa aktiivinen valinta ja halu ylläpitää suhdetta vai enemmänkin yhteisösuhteisiin liittyvä itsestäänselvyys.

3. Teoreettiset lähtökohdat

Olen valinnut tutkimukseni lähestymiskulman aiempien kiinnostavien läheissuhteiden tutkimusten innoittamana (mm. Ketokivi 2010, Castrén & Ketokivi 2015). Työni perustuu karkeasti jaoteltuna neljään teoreettiseen lähtökohtaan. Ensinnäkin *kokemusten* tutkimiseen eli fenomenologiaan, toiseksi *läheisyyden* ulottuvuuksien teoretisointeihin ja kolmanneksi Georg Simmelin tunnetuksi tekemiin *muukalaisen* ja *dyadin* käsitteisiin. Neljänneksi esittelen *relatiionaalista* ja *figurationaalista sosiologiaa*, joissa sisarusuhteet nähdään prosessimaisen toimijuuden kautta.

3.1 Sisarussuhteet elettyinä kokemuksena

Teoreettisista lähtökohdistani fenomenologia toimii eräänlaisena kattokäsitteenä. Se on filosofiasta lähtöisin oleva suuntaus, joka tutkii ihmisten kokemuksia. Keskeistä on se, mikä ihmisten elämismaailmassa on heille itselleen tärkeää. Suuntauksen tunnettuja edustajia ovat filosofit Edmund Husserl, Martin Heidegger, Maurice Merleau-Ponty ja Jean-Paul Sartre. (Smith ym. 2009; 11, 21.) Jo haastattelukutsuni lähti muotoilusta, että etsin haastateltaviksi noin 25–35-vuotiaita nuoria aikuisia, jotka *kokevat* sisarussuhteensa yhden tai useamman sisaruksen kanssa läheiseksi tai merkitykselliseksi (ks. liite 1). En siis ole itse määritellyt, mitä läheisyys tarkoittaa.

Bogdan ja Taylor (1975) korostavat, että kvalitatiivisten menetelmien ja fenomenologian ytimessä on, että ei etsitä totuutta, vaan pikemminkin erilaisia näkökulmia ja tulkintoja. Eri ihmiset tulkitsevat asioita eri tavoin, mutta myös samat ihmiset eri tilanteissa tai eri aikana näkevät kokemuksensa eri valossa. (Bogdan & Taylor 1975, 9–11.) Tämän takia on tärkeää, että tutkittavien kertomaa tulkitaan myös heidän sen hetkisen elämäntilanteensa kautta. Esimerkiksi se, että haastateltavat ovat 25–35-vuotiaita ja keskeisessä itenäistymisiässä, etsimässä ehkä ammatillista polkuaan tai perustamassa omaa perhettä, vaikuttaa siihen, minkälaisia (ehkä osin tiedostamattomiakin) odotuksia heillä on sisarusiaan kohtaan.

Tutkielmani tuloksia ei ole syytä ottaa kaiken kattavana totuutena sisarussuhteista. Ne ovat enemmänkin kuvauksia rajatun nuorten aikuisten joukon ajatuksista sisarussuhteistaan tietyssä elämänvaiheessa sekä siitä miksi he kokevat suhteen muotoutuneen sellaiseksi kuin se on. Pientä joukkoa tutkimalla voidaan tuottaa peilauspintaa aiheesta jatkossa tehtävälle tutkimukselle.

Bogdanin ja Taylorin (1975, 11–12) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen peruslähtökohta on, että tutkija vaikuttaa keräämäänsä tietoon. Fenomenologia tuo väistämättä esiin tutkijan ja tutkittavien välisten maailmojen erilaisuuden. Tutkittavan maailman tulisi tulla mahdollisimman autenttisesti esille ilman, että tutkija muokkaa sitä omien sisäistettyjen malliensa mukaiseksi. Siksi fenomenologisen näkökulman hyödyntäminen vaatii tutkijalta erityisen huolellista itsereflektiota.

Millaisiin kysymyksiin fenomenologian kautta sitten päästään pureutumaan? Läheisten sisarussuhteiden tutkimisessa korostuu haastateltavan oma kokemus: Mistä läheisyyden

kokemus koostuu? Miksi sisaruksen kanssa haluaa viettää aikaa ja jakaa asioita? Mitä asioita ei haluta jakaa? Syntyykö läheisyys enemmän konkreettisista teoista ja säännöllisestä yhteydenpidosta vai ajatuksesta, että sisarus on aina tarvittaessa tukena? Miten elämäntilanne vaikuttaa läheisyyden kokemuksiin sisarussuhteissa?

3.2 Läheisyyden ulottuvuuksia

Lynn Jamieson (1998) kirjoittaa teoksessaan *Intimacy – Personal Relationships in Modern Societies*, että 'läheisyydestä' on tullut viime vuosikymmeninä muodikas sana sosioliteitissa, mutta myös self-help -kirjallisuudessa. Läheisyydellä tarkoitetaan usein hyvin tietynlaista lähellä olemista, jota Jamieson nimittää paljastavaksi läheisyydeksi (disclosing intimacy). Se perustuu omien syvien ajatusten ja tunteiden jakamiseen sekä siihen, että suhteeseen osallistutaan tasavertaisina. Läheisyys ei ole ensisijaisesti kehollista intiimiyttä, vaikka kehollinen puoli voikin täydentää mieleen liittyvää kokemusta. Lisäksi Jamieson huomauttaa, että paljastavaa läheisyyttä on vasta viime aikoina alettu korostaa ihmisten emotionaalisen hyvinvoinnin ja hyvien ihmissuhteiden perustana. (Jamieson 1998, 1–2, 7.)

Jamieson (1998, 7–10) kuvaa ulottuvuuksia, jotka usein yhdistävät läheisyyden kokemuksia. Näitä ovat yhteisesti jaettu yksityiskohtainen tieto, tietäminen ja ymmärtäminen (kognitiivisen lisäksi myös emotionaalinen), luottamus sekä rakastaminen, huolehtiminen ja jakaminen. Jokaisessa ihmissuhteessa on vaihtelevasti läheisyyden eri elementtejä. Yhteisesti jaettu yksityiskohtainen tieto on usein perhesuhteissa läsnä, koska perheenjäsenet ovat oletettavasti asuneet suuren osan elämästään samassa kodissa ja tuntevat toisensa ja toistensa tavat eri tavalla kuin muut. Tietäminen ja ymmärtäminen syntyy osittain empatiakyvystä, siitä, että pystyy asettumaan toisen asemaan. Luottamus rakentuu, kun ei tarvitse pelätä, että omaa haavoittuvuutta käytetään itseä vastaan. Luottamista on, kun uskaltaa jakaa omat heikot puolet ja vaikeatkin hetket toisen kanssa. Rakastaminen, huolehtiminen ja jakaminen ovat jokaisessa ajassa ja kulttuurissa muotoutuvia tapoja olla läheisissä suhteissa. Jamieson tuo esille, että läheisyys ei ole universaali vaan kulttuurisidonnainen kokemus. (Mt.)

On hyvä muistaa, että edellä mainitut ulottuvuudet eivät välttämättä yksinään takaa läheisyyttä. Esimerkkinä Jamieson mainitsee, kuinka yhdessä asuvat kämppikset voivat tietää

hyvinkin yksityiskohtaista tietoa toisistaan ja tavoistaan. Samalla he saattavat kokea olevansa täysin vieraita toisilleen, koska eivät tiedä mitään toisen sisäisestä maailmasta. Toisaalta paljastavaa läheisyyttä voi kokea, vaikka mukana ei olisi kaikkia mainittuja ulottuvuuksia. Esimerkiksi palkattu hoitaja pitää huolta, mutta ei välttämättä tunne rakkautta hoidettaviaan kohtaan. Jotkut taas kokevat syvää kiintymystä tai rakkautta toisiaan kohtaan ilman, että suhteeseen liittyy juuri ollenkaan huolenpitoa. (Mt., 8, 10.)

Mikä merkitys läheisyydellä sitten on ihmisten henkilökohtaisissa elämässä? Jamiesonin (1998, 76) mukaan vallalla on kaksi rinnakkaista väitettä ihmisten läheissuhteista. Toisaalta väitetään, että sukulaisista ja ystäväistä on tullut vähemmän merkityksellisiä aikuisten henkilökohtaisessa elämässä. Tämän näkemyksen mukaan parisuhde ja ydinperhe ovat ottaneet valtaa ihmisten lähipiireissä ja läheisyyden tarpeen tyydyttäjinä niin, että muut suhteet ajautuvat kauemmaksi (ks. myös Ketokivi 2012). Toisaalta taas väitetään, että ystävyyttä arvostetaan koko ajan enemmän ja sukulaisuussuhteilla on yhtäläistä arvoa vain silloin, kun ne muodostuvat ystävyyssuhteiden kaltaisiksi (Jamieson 1998, 76).

Väitteitä voi peilata Anna-Maija Castrénin (2009, 26) huomioon siitä, että perhe- ja läheissuhteet ovat herättäneet viime aikoina tutkimuksessa uudenlaista kiinnostusta saksalaisen Ulrich Beckin tunnetuksi tekemän yksilöllistymisteesin ansiosta. Teesissä korostuu yksilöllinen vapaus päättää ihmissuhteista: ihmiset luovat ja ylläpitävät vain itselleen merkityksellisiä suhteita. Yksilöt neuvotelevat suhteiden sisällöstä ja korostavat tunteiden merkitystä ja vapaaehtoisuutta. (Mt.)

Yksilöllistymisteesiin peilaten ensimmäinen väite, jonka mukaan parisuhteen merkitys on korostunut perhe- ja läheissuhteiden ytimenä, vahvistaa ajatusta siitä, että valittuun, henkilökohtaiseen, ”ainutlaatuisen” rakkauteen panostetaan. Sitä kautta muut suhteet, kuten sukulaiset, jäävät toissijaiseen rooliin. Toisaalta väite ystävyyssuhteiden merkityksen kasvamisesta ja siitä, että vain ystävyyssuhteiden kaltaisilla sukulaisuussuhteilla on ihmisille merkitystä, selittyy yksilöllistymisteesin mukaisesti sillä, että ystävyyssuhteet ja niiden kaltaiset sukulaisuussuhteet ovat itse valittuja, henkilökohtaiseen pitämiseen perustuvia suhteita. Vain mielihyvää ja iloa tuottavilla sukulaisuussuhteilla on merkitystä. Tästä syystä kaikki pelkkään velvollisuuteen perustuvat suhteet menettävät merkitystään ihmisten lähipiireissä.

Yksilöllistymisteesiä on kuitenkin kritisoitu, koska empiiristen tulosten perusteella ihmiset eivät ole niin ”vapaita” kuin teesi antaa ymmärtää. Tutkimusten mukaan läheissuhteet

ovat edelleen rakenteellisten tekijöiden ohjaamia. Niihin kuuluu siis yksilöllisten tekijöiden lisäksi velvollisuutta ja sosiaalisia odotuksia. (Castrén 2009, 26–27.) Nämä osittain ristiriitaiset väitteet luovat kuitenkin hedelmällisen pohjan tarkastella sitä, kuinka paljon sisarusuhteiden läheisyys syntyy henkilökohtaisten mieltymysten pohjalta (voisiko sitä kuvata jopa paljastavaksi läheisyydeksi?) ja kuinka paljon taas sosiaalisten odotusten ja velvollisuuksien kautta. Pohdin tätä lisää analyysiosiossa ja johtopäätöksissä.

3.3 Simmelin dyadit ja muukalaisuus sisaruuden peilauspintoina

Käytän myös Georg Simmelin ajattelua ja käsitteistöä analyysini tukena. Sosiologian klassikkona Simmel on käsitellyt esseissään laajasti muun muassa sosiaalisen erilaisia muotoja, kaupunkielämää ja muotia. Esseessään *Eristäytynyt yksilö ja dyadi* (The Isolated Individual and The Dyad) Simmel esittelee *dyadin* käsitteen ja avaa dyadin sisällä syntyvää *läheisyyttä* (intimacy). (Simmel 1950.)

Dyadin käsitteessä on paljon samaa aiemmin mainittujen Jamiesonin (1998) läheisyyden ulottuvuuksien kanssa. Simmelin mukaan dyadin muodostumisessa on tärkeää, että sen osapuolet jakavat jonkun salaisuuden, yhteisen ymmärryksen, saman kohtalon tai pyrkimyksen. Sisarusten dyadia tai kahdenvälistä suhdetta vahvistaa, jos sisarukset tämän lisäksi jakavat vielä jonkun muun yhdistävän kokemuksen, esimerkiksi samanlaisen elämäntilanteen tai koettelemuksen perheen historiassa. (Simmel 1950.)

Simmel vertaa dyadin läheisyyttä monogamiseen avioliittoon, jossa puoliset kokevat jotain hyvin uniikkia, vaikka suhde perustuu pitkälti myös yleisiin periaatteisiin. Avioliittoinstituutio nousee yksilöllisten piirteiden yläpuolelle. Parin läheisyys syntyy siis osittain ristiriitaisena kokemuksena erityisten ja yleisten piirteiden välillä. (Simmel 1950.)

Avioparille syntyvä lapsi on Simmelin mukaan hyvä esimerkiksi läheisyyden kokemuksen ristiriitaisuudesta. Jos pari on valmiiksi etäinen, he eivät välttämättä halua lasta – lapsen syntymässähän on jotain hyvin intiimiä. Pari ”tulee yhdeksi”, mikä ei tunnu etäisessä suhteessa luontevalta. Toisaalta, jos pari on intohimoisen läheinen, he eivät välttämättä halua lasta, koska kolmas osapuoli voi tuhota ainutlaatuisen yhteyden heidän välillään. (Simmel 1950.)

Sisarussuhteissa intimitäisyys tai läheisyys perustuu siihen, että sisarus tietää omasta elämänhistoriasta sellaista, jota välttämättä kukaan muu ei tiedä. Sisarukselle ei tarvitse avata erikseen omia taustojaan tai tapojaan. Sisarussuhteista voi toki muodostua läheisiä myös useamman kuin kahden sisaruksen kesken. Läheisyys ei siis synny ainoastaan dyadimaisissa suhteissa. Simmelin mukaan tällöin on kuitenkin mahdollista, että kolmanesta osapuolesta tulee ”katsoja”, joka häiritsee kahdenvälistä suhdetta. Suuremmissa sisarusparvissa kahdenväliset suhteet ovat aina erilaisia verrattuna siihen, millainen koko joukon suhde on toisiinsa. (Simmel 1950.)

Vuonna 1908 kirjoitetussa esseessä *Muukalainen* (The Stranger) Simmel käsittelee vuorovaikutuksen yhtä ydinmuotoa: muukalaisuutta, joka on läsnä kaikessa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Muukalainen on ”kulkija, joka tulee tänään ja asettuu huomenna pysyvästi aloilleen”. Hän ei ole alun perin kuulunut ryhmään, mutta tulee yllättäen paikalle ja tuo mukanaan vieraita ominaisuuksia. Muukalaisen kanssa voidaan jakaa esimerkiksi kansallisia, ammatillisia, sosiaalisia ja yleisinhimillisiä piirteitä, jotka voivat olla yhteisiä kenen tahansa kanssa. Vaikka ihmissuhde, esimerkiksi sisarussuhde, olisi kuinka läheinen, siinä on aina mukana myös etäisyyden elementti. Muukalaisuus on potentiaalisesti läsnä myös sisarussuhteissa. (Simmel 1950, Simmel 2005.)

3.4 Relationaalisuudesta ja figuraatioista

Koska tarkastelen sisarussuhteita osana läheissuhteiden verkostoa, työni tarkastelukulma on *relationaalinen*. Mustafa Emirbayerin (1997) mukaan relationaalinen näkökulma korostaa todellisuuden prosessiluonteisuutta. Toiminta ja vuorovaikutus nähdään keskeisinä. Relationaalinen näkökulma tekee eroa aiemmin sosiologiassa vahvana hallinteen ajattelutapaan, jonka mukaan todellisuus koostuu substansseista, jotka ovat olemassa vuorovaikutuksesta riippumatta. (Mt., 281.) Relationaalinen näkökulma mahdollistaa sisarussuhteiden tarkastelun vuorovaikutuksen ketjussa, jossa jokainen osan vaikuttaa omalla tavallaan suhteen muotoutumiseen.

Figuraatiot edustavat relationaalista näkökulmaa. Figurationaalinen sosiologia on Norbert Eliasın kehittämä suuntaus, jossa keskeisenä pidetään suhdemuodostelmia. Ne koostuvat ihmisten välisistä suhteista ja niiden ketjuista. Sosiaalinen todellisuus koostuu monimutkaisista ja yhteen kietoutuneista suhdemuodostelmista. Rakenteet tai kulttuuriset

järjestelmät eivät itsessään ohjaa maailmaa ja ole ulkopuolelta havaittavissa olevia entiteettejä, vaan todellisuus muodostuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. (Castrén 2001, 22.) Sisarussuhteet ovat aina yhteydessä muihin ihmissuhteisiin, ja siksi niiden tutkiminen figuraatioina on tarkoituksenmukaista.

Elias on havainnollistanut figuraatioita korttipelin avulla. Jokainen siirto pelissä vaikuttaa ainutlaatuisella tavalla seuraavaan. Figuraatiot ovat peräkkäisten toimien suhteutumista toisiinsa, niiden muodostumista kokonaisuudeksi. (Elias 1978, 130.) Pelimetaphoran kautta sisarussuhteet saavat dynaamisen luonteen. Esimerkiksi kun yksi sisaruksista pitää läheisiä välejä toiseen, kolmas voi jäädä ulkopuolelle. Jokin ulkoinen tapahtuma voi myös vaikuttaa sisarussuhteeseen voimakkaasti. Sellainen voisi olla esimerkiksi vanhempien avioero ja riitaantuminen keskenään. Asettuvatko sisarukset jommankumman vanhemman puolelle? Mitä käy, jos toinen puolustaa äitiä ja toinen isää? Myös erilaiset elämän taitoskohdat, kuten sisaruksen avioituminen tai lapsen saaminen, voivat sysätä suhdetta uuteen suuntaan ja määrittää joskus peruuttamattomallakin tavalla suhteen tulevaisuutta.

Sosiologista tutkimusta perhesuhteista tehdään monista lähtökohdista. Eric Widmer ym. (2008) suosittelevat figuratiivisen lähestymistavan omaksumista neljästä eri syystä. He perustavat ajatuksensa Morenon ja Eliasin esittämiin näkökulmiin (ks. Moreno 1934 & 1937; Elias 1978).

Ensinnäkään perhesuhteita ei ole tarkoituksenmukaista tutkia pelkästään institutionaalisten rakenteiden ohjaamana, kuten sen perusteella, keitä samassa taloudessa asuu tai ketkä ovat laillistetussa suhteessa keskenään. Keskeisempää on toteutuneiden suhteiden kirjo eli se, keneltä saa tukea ja apua, kenen kanssa viettää aikaa ja kenet kokee läheiseksi. (Widmer ym. 2008, 6.)

Toiseksi Widmerin ym. (2008) mukaan ei ole suotavaa keskittyä pelkästään kahdenvälisiin suhteisiin, vaan katsoa aina laajemmin millaisiin verkostoihin kietoutuneita dyadimaiset suhteet ovat. Sisarussuhteissa voidaan esimerkiksi tarkastella sitä, kuinka omat vanhemmat, serkut tai sisaruksen puoliso vaikuttavat yhdessä vietetyn ajan määrään tai siihen, kuinka paljon sisarukset uskoutuvat toisilleen ja mistä asioista. (Mt.)

Kolmantena Widmer ym. (2008) mainitsevat, että yksilöiden valinnat ja erilaiset sitoumukset ja neuvottelut ovat keskeinen osa perhesuhteiden muotoutumista. Näitä ei kui-

tenkaan voida erottaa perhesuhteiden keskinäisriippuvuuksista. Toisin sanoen perhesuhteet ovat aina sekoitus yksilöiden omia toiveita ja neuvottelua toimivista käytännöistä, mutta myös sellaista keskinäisriippuvuutta, johon ei voi itse vaikuttaa. (Mt.)

Viimeisenä Widmer ym. (2008) korostavat perhesuhteiden ajallisen ja paikallisen muotoutumisen keskeisyyttä. Jokainen figuraatio muuttuu yhteiskunnallisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten tilanteiden seurauksena ja olennaista onkin tutkia sitä, miten suhteet muuttuvat eri elämäntilanteiden ja ajanjaksojen kuluessa. (Mt.)

Figurationaalinen lähestymistapa sopii tutkimuskohteeseeni hyvin, koska olen kiinnostunut sisarusuhteiden muuttumisesta eri elämäntilanteissa ja siitä, millaisten käännekohtien seurauksena läheisyys muodostuu. Toisaalta kiinnitän huomioni myös ympäröivään kontekstiin ja keskeisiin muihin ihmissuhteisiin, jotka vaikuttavat osaltaan sisarusuhteeseen. Olen myös kiinnostunut siitä, kuinka paljon haastateltavat perustelevat sisarusuhdetta ja sen läheisyyttä omalla valinnallaan ja mieltymyksillään ja kuinka paljon tulee esiin erilaista keskinäisriippuvuutta esimerkiksi lapsuudenperheen kautta.

4. Aineisto, menetelmät ja tutkimuskysymykset

Seuraavaksi avaan aineistonkeruuseen liittyviä vaiheita ja esittelen työssä käyttämiäni menetelmiä. Lopuksi määrittelen vielä perusteellisemmin tutkimuskysymykset ja niiden alakysymykset ennen varsinaiseen analyysiin siirtymistä.

4.1 Aineisto

Tutkielmani pääasialliseksi aineistonkeräystavaksi valikoitui haastattelu. Haastattelu on kvalitatiivisessa tutkimuksessa paljon käytetty menetelmä. Se on käyttökelpoinen erityisesti, kun halutaan selvittää tunteita, kokemuksia tai mielipiteitä. Haastattelu sopii hyvin sensitiivisten aiheiden käsittelyyn, koska haastattelija voi kannustaa omalla tyyllillään avoimeen ja rehelliseen ajatustenvaihtoon. Haastattelulla on mahdollista saada ”parasta vastinetta rahalle”, jos halutaan tietää spesifistä aiheesta monipuolisesti. (Denscombe 2010, 173–174.)

Valmistautuminen haastateltavien rekrytointiprosessiin alkoi kutsun tekemisellä. Kutsu on liitteenä työni lopussa (liite 1). Se julkaistiin kahdella korkeakouluopiskelijoiden sähköpostilistalla sekä Väestöliiton nettisivulla ja Twitterissä. Nettisivuilla julkaistussa kutsussa oli lisäksi ilmoittautumista helpottava e-lomake. Suurimman osan haastateltavista sain sähköpostilistojen kautta, mutta myös Väestöliiton sivuilla julkaistu ilmoitus keräsi yhteydenottoja. Haastateltavien innokkuus yllätti minut täysin: ensimmäinen haastateltava ilmoittautui jo muutaman minuutin sisään siitä, kun kutsu oli lähtenyt sähköpostilistalle ja sen jälkeen yhteydenottoja tuli tasaiseen tahtiin.

Muutaman päivän kuluttua minulla oli kasassa viisitoista haastateltavaa ja päätin lopettaa rekrytoimisen. Jälkikäteen päädyin siihen, että yksi ilmoittautuneista oli itselleni liian tuttu, joten hän jäi haastateltavista pois. Muutamia yhteydenottoja tuli tämänkin jälkeen, mutta ajallisista ja työmäärällisistä syistä en voinut ottaa kaikkia halukkaita mukaan.

Suuri kiinnostus aihetta kohtaan kertoo ehkä siitä, että sisarusuhteet koetaan laajalti tärkeiksi ja merkityksellisiksi ihmissuhteiksi. Voi olla, että moni haluaa puhua tästä vähemmän käsitellystä tai jopa vähemmän tärkeänä pidetystä läheissuhteesta. Useampi haastateltava toi haastattelun aikana esiin motiivinsa osallistua ja jakaa tarinansa. Aihe on myös siinä mielessä suotuista, että se koskettaa lähtökohtaisesti positiivista asiaa – läheisiä sisarusuhteita. Haastateltavia olisi voinut olla vaikeampi tavoittaa, jos olisin tutkinut sisarusten tulehtuneita välejä.

Haastattelujen suunnittelu lähti liikkeelle teemojen ja sitä kautta tarkempien kysymysten hahmottamisesta. Laadin kysymykset puolistrukturoidun teemahaastattelun periaatteiden mukaan. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat etukäteen suunniteltuja ja kaikille haastateltaville samanmuotoisia. Niitä ei kuitenkaan ole sidottu tiettyyn vastausmuotoon. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.) Puolistrukturoidun teemahaastattelun rakentamisessa on Mertonin ym. mukaan neljä kriteeriä. Ensinnäkin haastateltavia tulee yhdistää jonkun tietyn tilanteen kokeminen. Toiseksi olennaista on, että tutkimuksen tekijä on etukäteen perillä ilmiöstä ja muodostanut oletuksensa sen perusteella. Kolmas tärkeä seikka on, että tutkija on rakentanut haastattelurungon näiden oletusten perusteella. Viimeisenä kriteerinä haastattelun täytyy suuntautua haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47 ref. Merton, Fiske & Kendall 1956, 3-4.)

Haastattelurungon suunnittelu eteni jokseenkin edellä kuvatun ohjeistuksen mukaisesti. Muodostin etukäteen määriteltyjen teemojen pohjalta tarkkoja haastattelukysymyksiä ohjaajani avustuksella. Periaatteena kuitenkin oli, että minun ei tarvinnut kysyä kysymyksiä täysin samassa järjestyksessä jokaisessa haastattelussa. Keskeiset teemat valikoituivat tutkimuskysymysteni, aiemman tutkimuksen ja kokemustiedon perusteella. Haastattelut etenivät pääosin saman kaavan mukaan. Aloitin kysymyksillä lapsuudesta ja nuoruudesta. Tämän jälkeen etenin nykyhetkeen ja tähänhetkisiin suhteisiin lapsuudenperheen ja erityisesti sisarusten kanssa. Välillä haastateltava saattoi kuvailla asiaa, josta minulla oli kysymys haastattelun myöhemmässä kohdassa. Jatkoimme silloin luontevasti siitä, koska haastattelurungon järjestys ei ollut sitova.

Haastateltavat olivat yllättyneitä siitä, miten laajasti kyselin perhesuhteista, koska moni oli olettanut kysymysten keskittyvän enemmän omaan sisarukseen tai sisaruksiin. Tutkimuskysymysteni kannalta olennaista oli kuitenkin myös ympäröivien ihmisten vaikutus sisarussuhteiden ylläpitämisessä. Siksi kysyin haastateltavilta laajemminkin heidän läheisistään, suhteistaan lapsuudenperheeseen ja muuhun sukuun.

Suoritin haastattelut Helsingin yliopiston Kaisa-kirjaston erikseen varattavissa ryhmätyötiloissa ja muutamat lähialueen kahviloissa. Kirjaston erillinen tila sopi haastatteluihin hyvin, sillä siellä sai olla rauhassa. Haastateltavat puhuivat mahdollisesti avoimemmin kuin kahvilassa, jossa viereisissä pöydissä istuvien oli mahdollista kuunnella haastattelua. Lisäksi haastattelujen litterointi jälkikäteen oli helpompaa, kun nauhoissa ei ollut ylimääräistä puheensorinaa. Yksikään haastateltava ei perunut haastattelua, kaikki olivat sitoutuneita osallistumaan tutkimukseeni ja ilmestyivät paikalle sovittuna ajankohtana. Koin kaikkien osallistujien vastanneen avoimesti kysymyksiini, joten uskon saavuttaneeni heidän luottamuksensa.

Haastattelutilanteet sujuivat rutiininomaisesti ja ilman suurempia kommelluksia. Päätin etten tuo haastattelijana mukaan omia kokemuksiani. Omilla esimerkeillä olisin saattanut saada haastateltavat muistamaan uusia asioita. Koin kuitenkin, että olisi voinut olla epäkohteliasta puhua omasta elämästäni tilanteessa, jossa haastateltava oli valmistautunut saamaan kaiken huomion.

Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2000) ovat kirjoittaneet temahaastatteluoppaassaan, että haastattelijan tulisi olla samanaikaisesti sekä osallistuva että tutkiva persoona. Haas-

tattelijat ei saa hämmästellä tai olla puolueellinen, vaan osallistuu omalla kiinnostuksellaan. Näin hän tuo tilanteeseen myös jotain omasta persoonastaan. Hirsjärvi ja Hurme ohjeistavat, että haastattelijan tulisi olla kuitenkin mahdollisimman neutraali. (Mt., 68, 98.)

Keräsin haastattelun aluksi osallistujilta taustatietoina iän, siviilisäädyn, koulutuksen ja sisarusten iät. Haastattelut kestivät 45 minuutista reiluun puoleentoista tuntiin. Litteroitua tekstiä kertyi vajaat 200 sivua.

Haastateltavien sisarussarjat vaihtelivat kahdesta neljään lapseen. Yhdeksän haastateltavaa oli kolmen lapsen perheistä. Kahden lapsen perheistä haastateltavia oli neljä ja neljän lapsen perheistä yksi. Kolmella haastateltavalla oli lisäksi sisaruspuolia äidin tai isän uudesta tai aiemmasta suhteesta. Näistä yhdessä tapauksessa puolisisarus oli haastateltavalle läheisempi kuin biologinen sisarus, vaikka ikäeroa oli reilummin. Haastateltavilla ei ollut heidän kertomansa mukaan muita kuin biologisia tai puolibiologisia sisarusia. Esimerkiksi adoptoiduista, uusperheen kautta tulleista tai perheeseen sijoitetuista sisaruksista ei haastatteluissa puhuttu.

Kiinnostavaa on myös, että suurin osuus eli seitsemän haastateltavaa oli perheen esikoisia. Tämä saattaa kertoa jotain vanhimman lapsen velvollisuudentunnosta osallistua haastatteluun (syntymäjärjestyksen vaikutuksesta mm. Sutton-Smith 1982), mutta toisaalta esikoisten valikoituminen saattoi olla myös täyttä sattumaa. Kolme haastateltavaa oli kuopuksia ja neljä perheen keskimmäisiä lapsia.

Yksitoista haastateltavaa kertoi olevansa parisuhteessa, osa avo- tai avioliitossa. Neljästätoista haastateltavasta vain kolme eli ilman parisuhdetta. Tämä kertoo ehkä siitä, että haastateltavat näyttävät arvostavan perhe- ja läheissuhteita. Toisaalta haastateltavien ikäryhmä, 25–35-vuotiaat, on myös yleisin pariutumisen ja perheenperustamisen ikä. Neljällä haastateltavasta oli yksi tai useampi oma lapsi. Puolet oli alle ja puolet yli 30-vuotiaita. Samoin puolet oli opiskelijoita, puolet valmistuneita. Kaikki olivat korkeakouluissa opiskelevia tai opiskelleita.

Haastateltavien valikoitumiseen vaikuttivat todennäköisesti haastattelukutsun levitykseen valitut kanavat. Koulutustaustat olivat ehkä tästä syystä varsin homogeenisiä. En valikoinut haastateltavia sukupuolen perusteella, mutta toiveenani oli saada mukaan sekä miehiä että naisia. Käytännössä kävi kuitenkin niin, että haastatteluihin ilmoittautui ainoastaan yksi mies ja loput kolmesta olivat naisia. Tämä lienee kulttuurisesti tunnistettava

ilmiö: naiset puhuvat mielellään ihmissuhteistaan. Yleisen käsityksen mukaan naiset myös ylläpitävät sosiaalisia suhteita aktiivisemmin ja saattavat siksi kokea useammin sisarusuhteensa läheisiksi kuin miehet. Omalla sukupuolellani saattoi myös olla vaikutusta haastateltavien valikoitumiseen. Naisen voi olla luontevampaa puhua ihmissuhteista toiselle naiselle.

Koska haastateltavien sukupuoli ei ole tutkimuskysymyksen kannalta olennainen asia, päätin ottaa mieshaastateltavan mukaan, vaikka muita miehiä ei ilmoittautunut. Haastattelussa puhuttiin niin siskoista kuin veljistä, joten kyseessä ei ole pelkkiä siskojen välisiä suhteita käsittelevä tutkimus, kuten esimerkiksi Melanie Mauthnerilla. Mauthnerin (2002) keskeisenä tarkastelukohteena oli feminiinisen identiteetin rakentaminen siskosuhteissa.

On hyvä muistaa, että läheisiin sisarusuhteisiin mahtuu tunteiden laaja skaala. Ihmissuhteet ovat monesta näkökulmasta sensitiivisiä. Sisaruksella on usein kasvaneet niin lähellä toisiaan, että kaikenlainen vertailu on tavallista. Sisaruksen loukkaaminen on helppoa, koska on mahdollista tietää toisen heikot kohdat. Haastateltavat puhuivatkin haastattelussa myös itseään loukkaaneista asioista ja sisarustensa ikävistä puolista.

Vaikeista tunteista ja tilanteista kirjoitettaessa on eettisistä syistä oltava tarkkana. Haastateltavien anonymiteettiä on suojeltava. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole aiheuttaa pahaa mieltä haastateltaville eikä heidän läheisilleen. Toisaalta vaikeampina koettujen tunteiden kuvaukset ja jännitteitä aiheuttaneet tilanteet ovat kiinnostavaa tutkimusmateriaalia. Ne avaavat sisarusuhteiden moninaisia ja ristiriitaisia puolia. Silti on mietittävä, tuovatko ne lisäarvoa tutkimukselle vai kiinnostavatko vain siksi, että ne herättävät omia tunteita.

Haastateltavien suojelemiseksi olen poistanut tunnistetiedot ja anonymisoinut lainausotteet. Hävitän haastattelumateriaalin ja litteroidut tekstit tutkimuksen valmistuttua. Käytän esittelemissäni lainauksissa haastateltavista pseudonyymejä eli keksittyjä nimiä. Koen, että nimien käyttäminen tuo tekstiin luontevamman vaikutelman, kuin että käyttäisin abstrakteja käsitteitä, esimerkiksi ”nainen, 26”.

4.2 Menetelmät

Analyysimenetelmäni on löyhästi määriteltynä sisällönanalyysin ja figurationaalisen lähestymistavan yhdistelyä. Sisarussuhteita on tutkittu sen verran vähän, että joudun luomaan suureksi osaksi omat kategorisointini.

Sisällönanalyysin mukaisesti olen eritellyt aineistosta toistuvia teemoja ja luokitellut niitä rakentamieni kategorioiden alle. Ensin luin aineiston useamman kerran läpi. Kartoitin, millaisia yhtäläisyyksiä tekstin sisältä löytyi. Tätä kautta määrittelin muun muassa yleisimpiä käännekohtia, joita sisarukset ovat kokeneet läheisyytensä suhteen. Paikansin myös aihealueita, jotka olivat aiheuttaneet jännitteitä sisarusten välillä. Sisällönanalyysi sopiikin hyvin aineiston luokitteluun. Sitä on kuitenkin kritisoitu siitä, että järjestetty aineisto esitetään usein tutkimuksen tuloksena. Luokitteluista on kuitenkin tehtävä niin mielekkäitä johtopäätöksiä, että hyvän tutkimuksen kriteerit täyttyvät. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 105.) Esittelen tutkimuksen johtopäätöksiä luvussa 9.

Analyysin pääperiaatteena on kuitenkin figurationaalinen lähestymistapa, jossa pyritään yhdistämään sisä- ja ulkopuolinen näkökulma. Menetelmän ideana on tutkia sekä ihmisten omia kertomuksia ja kokemuksia että kartoittaa sosiaalisia verkostoja ja lähipiiriä ulkopuolisesta näkökulmasta erilaisten kyselyiden tai läheissuhteiden karttojen avulla. Tässä olen käyttänyt jälkimmäistä tapaa eli haastateltavien täyttämiä läheissuhteiden karttoja. Tutkimusmenetelmän tarkoituksena on saada mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva monimutkaisista relationaalisista dynamiikoista ihmisten läheissuhteissa. (Castrén & Ketokivi 2015.)

Karttoihin täytettiin läheisyyden mukaan oman elämän keskeisiä henkilöitä eri kehille. Kartan keskellä on henkilö itse. Sisäympyrälle merkitään kaikki ne, jotka vastaaja kokee kuuluvan lähimpään piiriinsä. Seuraavaksi uloimmille kehille merkitään ne, jotka koetaan toisiksi läheisimmiksi. Tätä jatketaan niin kauan, että vastaaja kokee kaikkien hänelle olennaisten läheisten ihmisten olevan mukana kartalla. Karttaan on mahdollista täyttää myös ryhmiä, kuten työkaverit, jos ryhmä tuntuu kokonaisuutena merkitykselliseltä.

Läheissuhteiden kartat ovat fenomenologisesta tutkimusnäkökulmasta hyödyllinen tapa tarkastella suhteiden järjestäytymistä ja läheisyyteen liitettäviä merkityksiä (Castrén & Ketokivi 2015). Muun muassa Spencer ja Pahl (2006) ovat keränneet tutkimuksessaan

tietoa kyseisellä menetelmällä. He ovat luokitelleet näiden perusteella viisi henkilökohtaisen yhteisön muodostumisen tapaa, jotka ovat ystävä-, perhe-, naapuri-, puoliso- ja ammattilaiskeskeiset yhteisöt. Läheisrakenteet perustuvat siihen, kenestä verkosto muodostuu. Kartan logiikka paljastaa jotain esimerkiksi siitä, kenelle koee voivansa uskoutua huolistaan ja jakaa elämän onnistumisia ja iloja. Toisaalta muodostelma ei välttämättä paljasta, kenen kanssa arkea oikeasti jaetaan.

Spencer ja Pahl (2006) huomauttavat, että kategoriat eivät aina kuitenkaan ole yhtä tarkkarajaisia tai selviä. Ihmisten sosiaalisissa piireissä on paljon moninaisuutta. Tärkeä havainto on myös, että läheissuhteiden kartat ovat hyvin aikasidonnaisia. Se, ketä lähipiiriin lasketaan, saattaa vaihdella paljon nopealla, esimerkiksi vuodenkin aikajänteellä. Elämänmuutokset, kuten ihmissuhteiden päättyminen tai eri paikkakunnille muuttaminen, aiheuttavat muutoksia elinpiiriin ja siihen, ketkä muodostuvat läheisiksi.

Kartan täyttäminen herätti haastateltavissa jonkin verran kysymyksiä. He pohtivat, kuinka laajasti läheissuhteet määritellään: ketkä lasketaan läheisiksi ja kenet jätetään kehien ulkopuolelle. Tehtävä ei ollut monellekaan helppo. Useammalle heräsi huoli, että he olivat unohtaneet mainita jonkun keskeisen henkilön. Esittelen muutamia karttoja analyysiosiossa esimerkkinä siitä, millaisia empiirisiä muodostelmia sisarussuhteiden ympärille muodostui.

Figurationaaliseen lähestymistapaan keskeisesti kytkeytyvänä tutkin myös *narratiiveja*. Narratiivisessa lähestymistavassa kiinnitetään huomiota tarinoihin ja kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana (Heikkinen 2001, 116). Tässä tutkielmassa minua kiinnostaa, miten läheisistä sisarussuhteista kerrotaan: kuinka ne vertautuvat ystävyysuhteisiin? Millaisia perusteluja sisarussuhteen läheisyydelle annetaan ja miten sisarussuhde muotoutuu kerronnassa suhteessa muihin läheisiin suhteisiin? Millaista tarinaa läheisestä sisarussuhteesta luodaan?

Hatch ja Wisniewski (1995, 113–135) ovat tiivistäneet narratiivisen tutkimuksen ominaispiirteet neljään pääkohtaan. Ensinnäkin narratiivisessa tutkimuksessa huomio kohdistuu aina yksilön merkityksenantoon. Toiseksi tieto muodostuu henkilökohtaisessa kosketuksessa tutkittaviin, toisin sanoen tutkija pyrkii saavuttamaan yhteisen ymmärryksen tutkittavien kanssa. Kolmanneksi narratiivisessa lähestymistavassa tutkijat antavat usein arvoa niille käytännön seurauksille, joita heidän tutkimuksellaan on. Tutkimuksen päämääränä ei ole pelkästään kuvailua maailmaa, vaan muuttaa sitä niin, että tutkimuksen

kohteena olleiden olot kohenevat. Neljänneksi he korostavat, että narratiivinen tutkimus ei pyri yleistettävään tai edes kovin objektiiviseen tietoon. Sen sijaan tavoitteena on paikallisen, henkilökohtaisen ja subjektiivisen kokemuksen kuvaaminen. Tutkittavien autenttisen äänen esiin tuominen on narratiivisuudessa keskeistä. (Hatch & Wisniewski 1995, 113–135.)

Narratiivisen tutkimuksen ominaispiirteet sopivat pitkälti myös fenomenologiseen lähestymistapaan. Molemmissa korostuu henkilökohtainen merkityksenanto ja autenttisen kokemuksen esiin tuominen. Tutkimustulosten vaikuttavuutta tutkittavien elämään ei kuitenkaan nosteta esiin Hatchin ja Wisniewskin tapaan.

4.3 Tutkimuskysymykset

Olen jaotellut tutkimuskysymykset kolmeen osaan. Niistä ensimmäinen käsittelee sisarusuhteen merkitykseen ja ylläpitämiseen liittyviä asioita. Toinen osa liittyy laajempaan suhdemuodostelmaan ja sen merkitykseen aikuisuuden läheisissä sisarusuhteissa. Lisäksi käsittelen elämänhistorian vaikutusta suhteen muotoutumisessa. Kolmantena tarkastelen, millaisia jännitteitä sisarusuhteissa syntyy. Tarkennan seuraavaksi jokaista kysymysosiota erikseen.

1) Miksi ja miten sisarusuhteita ylläpidetään aikuisuudessa ja miten ne ovat muotoutuneet sellaisiksi kuin ne ovat

Tarkastelen läheisten sisarusuhteiden kautta sitä, miksi ne koetaan läheiseksi ja tärkeiksi: millä tavoilla läheisyyttä perustellaan? Toisekseen olen kiinnostunut siitä, millä tavoilla sisarusuhteita ylläpidetään aikuisuudessa: kuinka usein sisarukset tapaavat ja ovat yhteydessä, mitä tapaamisissa tehdään ja minkälaisia asioita sisarukset jakavat toistensa kanssa. Millaista on sisarusten toisilleen antama tuki ja apu? Kysymysten skaala on laaja, mutta kaikki edellä mainitut pyrkivät selvittämään sitä ”liimaa”, joka pitää sisarusuhteita koossa aikuisuudessa.

2) Millainen rooli sisarusuhteen muotoutumisessa ja muuttumisessa on

- a) laajemmalla suhdemuodostelmalla**
- b) elämänhistorialla**

Tarkastelen laajempaa suhdemuodostelmaa sen kautta, miten ympärillä olevat muut ihmiset vaikuttavat osaltaan sisarussuhteeseen. Onko heillä sitä kannatteleva vai etäännyttävä rooli? Miten esimerkiksi sisaruksen kumppani tai vanhemmat vaikuttavat suhteen ylläpitämiseen? Keitä haastateltavat laskevat lähipiiriinsä ja miten tämä vaikuttaa sisarussuhteisiin? Otan mukaan elämänhistoriallista näkökulmaa selvittämällä sitä, millaisten käännekohtien kautta suhde on muotoutunut sellaiseksi kuin se nyt on. Onko läheisissä sisarussuhteissa havaittavissa yhteneviä käännekohtia? Ovatko käännekohdat lähentäneet vai etäännyttäneet suhdetta? Mikä rooli käännekohdilla ylipäätään on suhteen muotoutumisessa?

3) Minkälaiset asiat aiheuttavat jännitteitä sisarussuhteissa

Mitkä aihealueet ovat sellaisia, jotka sivuutetaan keskusteluissa? Mikä kiristää tunnelman sisarusten välillä? Jännitteiden kautta pyrin peilaamaan sitä, mistä tekijöistä läheisyys tai sen toinen puoli, etäisyys, syntyy.

5. Läheisten sisarussuhteiden kuvailua

Koska sisarussuhteita nuorena aikuisuudessa ei ole juuri aiemmin kartoitettu, lähestyn aihetta eksploratiivisesti. Aloitan analyysin yksityiskohtaisella kuvauksella siitä, millaisia piirteitä aineistoni sisarussuhteisiin kuuluu tutkimassani ikävaiheessa. Kuvaan ensin sisarusten yhteydenpitotapoja ja sitä, kuinka tiiviisti sisarukset tapaavat toisiaan ja mitä he tekevät yhdessä. Sen jälkeen siirryn analysoimaan läheisyyden kokemusta ja sitä, miten sisarussuhteita verrataan esimerkiksi ystävyysuhteisiin. Mikä läheisyyden kokemuksessa lopulta on merkityksellistä? Lopuksi selvitän, millaista apua ja tukea suhde tuo sisarusten elämään.

5.1 Yhteydenpitotapoja

Tuula Melkas esittelee tilastotietoa sisarusten yhteydenpidosta artikkelikokoelmassa *Suomalainen vapaa-aika – arjen ilot ja valinnat*. Melkas on tutkinut sisarusten yhteydenpitoa vuosina 1994 ja 2002. Lisäksi hän viittaa omaan väitöskirjansa tuloksiin vuodelta 1986.

Vuosien 1986 ja 1994 välillä sisarusten tapaaminen vähintään kerran kuukaudessa on vähentynyt 64 prosentista 60 prosenttiin. Vuonna 2002 sisaruksiaan vähintään kerran kuukaudessa tapasi enää 56 prosenttia suomalaisista. Samalla kuitenkin yhteydenpito puhelimen välityksellä on tasaisesti lisääntynyt. (Melkas 2009, 32–34.)

Aineistoni perusteella yhteydenpitotavat näyttävät olevan linjassa Melkaksen tulosten kanssa. Sisarukset ylläpitävät suhteitaan tapaamalla säännöllisen epäsäännöllisesti, mutta tätä yleisempää oli kommunikointi puhelimen välityksellä, enimmäkseen viestitellen esimerkiksi WhatsApp -sovelluksella. Sisarukset myös soittelivat toisilleen, jotkut videopuheluita, mutta viestittely oli keskimääräisesti yleisempää.

Haastateltavat jakautuivat tapaamisten perusteella karkeasti jaoteltuna kahteen ryhmään. Toiset tapasivat sisarustaan keskimäärin kerran tai harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Monen toive oli nähdä useammin, mutta esimerkiksi kiireinen elämäntilanne tai etäisyys hankaloittivat tiheempiä tapaamisia. Toinen ryhmä tapasi toisiaan keskimäärin muutaman kerran kuukaudessa tai useammin:

”Tavataan ehkä pari kertaa viikossa. Me asutaan aika lähekkäin.”

”On yritetty, että säännöllisesti, että noin kerran kuussa, mutta joskus se elämä menee silleen, että nyt keväälläkin nähtiin aika harvoin.”

Lisäksi yksi haastateltavista asuu sisarustensa kanssa saman katon alla, joten käytännössä sisarukset näkevät toisensa joka päivä. Sisarusten maantieteellisellä etäisyydellä onkin tutkimuksissa havaittu olevan yhteyttä tapaamistiheyteen. Esimerkiksi vuonna 1994 sisaruksistaan enintään viiden kilometrin päässä asuvista 84 prosenttia tapasi heitä vähintään kerran kuukaudessa, kun taas sisaruksistaan yli sadan kilometrin päässä asuvista enää 20 prosenttia ylsi tähän tapaamistiheyteen. (Melkas 2003, 94.) Aineistossani näkyi samansuuntaisuutta siinä, että suurempi osuus niistä, jotka näkivät toisiaan harvemmin kuin kerran kuukaudessa, asui eri kaupungeissa sisarustensa kanssa. Ja taas suurempi osuus niistä, jotka tapasivat useammin kuin kerran kuukaudessa, asui samassa kaupungissa ja kahdessa tapauksessa jopa samassa kaupunginosassa. Enemmän kuin kerran kuukaudessa toisiaan tapaavien sisarusten keskuudessa oli kuitenkin yksi poikkeus, jossa tapaaminen oli tiheää siitä huolimatta, että etäisyyttä oli useampi sata kilometriä.

Viestittely ja/tai soittelu olivat keskimäärin jokaviikkoista, muutamissa tapauksissa jopa jokapäiväistä. Suurin osa haastateltavista kertoi käyttävänsä eniten WhatsAppia, messengeriä tai jotain muuta digitaalista viestittelykanavaa, mutta soittelevansa silti myös jonkun verran. Muutama haastateltava kuitenkin mainitsi tapaamisten lisäksi ainoaksi kommunikointitavaksi joko soittelun tai viestittelyn, koska toinen viestintätapa ei tuntunut luontevalta.

Tapaamiset sisarusten kesken kuvattiin yleisesti ottaen arkipäiväisiksi. Graham Allenin (1979, 103) mukaan sisarussuhteet perustuvat siihen, että niissä ei yleensä haeta elämyksiä, vaan vuorovaikutustilanteet tapahtuvat arkisissa ympäristöissä, usein kotioloissa. Aineistoni vahvistaa pitkälti tämän puolen. Haastateltavat kertoivat muun muassa seuraavaa:

”Kaikist eniten käydään yhdessä meidän vanhemmilla.”

”(Tehdään) tavallisia asioita, touhutaan, käydään urheilemassa yhdessä, laitetaan ruokaa.”

”Ollaan ja katotaan telkkarii ja sellast vaan.”

”Jutellaan. Nyt menee paljon aikaa näitten lasten kanssa.”

Toisaalta monessa haastattelussa tuli esiin myös enemmän elämyshakuisempia harrastuksia:

”Me ollaan käyty kylpyläviikonloppuja kahestaan.”

”Tehään varmaan semmonen road trip.”

”Käydään keikoilla yhdessä.”

”Teatteris ollaan käyty ainaki pari kertaa tänä vuonna.”

”Saatetaan käydä ravintolassa syömässä tai leffassa.”

”Mennään jonnekki kahville tai museoon.”

”Meil on esimerkiks semmonen siskon päivä -traditio syksyllä. Se on siis Siskon nimipäivä, niin silloin aina tehdään joku juttu. Mennään johonki matkalle tai syömään tai johonki.”

Aineiston valossa näyttääkin siltä, että läheisissä sisarussuhteissa tehdään ehkä keskimääräistä enemmän ystävyysuhteille tyypillisiä asioita, kuten istutaan kahviloissa ja ravintoloissa, käydään matkustelemassa tai erilaisissa kulttuuririennoissa ja urheilemassa yhdessä. Haastateltavat, jotka puhuivat myös etäisemmiksi jääneistä sisarussuhteistaan, kertoivat tapaavansa yleensä vain suvun yhteisissä tilaisuuksissa kuten jonkun syntymäpäivillä tai jouluna, jolloin tapaamiseen liittyi aina muitakin sukulaisia. Sukuverkostolla onkin tärkeä merkitys etäisempien sisarussuhteiden säilymisessä. Graham Allan (1979) käyttää tästä muotoilua ”rakenteelliset mahdollisuudet”, joilla hän viittaa siihen, että etäisempien sukulaisuussuhteiden ylläpitämisen taustalla on olemassa tiettyjä rakenteita.

Allan mainitsee rakenteiden taustalla olevat kolme periaattetta, joista ensimmäinen on, että monet kulttuuriset seremoniat, kuten häät ja hautajaiset, ovat hyvin sukulaiskeskeisiä. Niissä tavataan sukulaisia säännöllisin väliajoin. Toiseksi, koska kaikilla on niin sanotusti ensisijaisia sukulaisia ja toissijaisia sukulaisia, juhlissa, kuten jouluna, tavataan usein läheisimpiä sukulaisia. Koska jokainen on kuitenkin jollekin läheisempi, tullaan samalla tavanneeksi etäisempiäkin sukulaisia. Kolmantena Allan mainitsee erityisesti työväenluokkaan sopivan kuvauksen. Työväenluokassa maantieteellinen liikkuvuus ei ole tyypillisesti ollut suurta, joten etäisempienkin sukulaisten kanssa asutaan usein lähekkäin. Näin suunnittelemattomia tapaamisia saattaa syntyä usein törmäiltäessä kadulla ja kaupungilla. (Allan 1979, 111–113.)

Myös lapsuudenperheellä voi olla keskeinen rooli läheisten sisarussuhteiden ylläpitämisessä. Yksi haastateltava kuvasi tilannetta seuraavasti: ”Äiti vähitellen ottaa harteilleen semmosta roolia mitä meidän mummi on, siis hänen äitinsä, on aikasemmin tehnyt suvussa, et se on semmonen informaation keskipiste, semmonen akseli, jonka ympärillä kaikki lapsenlapset pyörii. Ja niinku perheessä semmonen et hän tietää mitä tapahtuu kaikille lapsenlapsille ja lapsille ja tavallaan sen kautta välittää sitä informaatiota...Se niinku järkkää sellasia, et hei, nyt sun veljes olis Suomessa, et tuuksä meidän kans syömään -tyyppistä toimintaa.” Äiti on haastateltavan perheessä suhteita vaaliva pooli, joka pitää yllä tiedonkulkua perheenjäsenten välillä ja järjestää heille tapaamisia eli toimii yhdenlaisena liimana perheenjäsenten välillä. Ratkaisuun tottuminen saattaa kuitenkin vähentää sisarus-ten omaa aktiivisuutta ylläpitää suhdetta, jolloin välit saattavat myös etäännyä.

5.2 Läheisyyden määrittelyä

Haastateltavien sisarusten joukko oli rajattu iän lisäksi ainoastaan sen perusteella, että he kokevat yhden tai useamman sisaruksensa läheiseksi. Kokemukset sisarusten läheisyydestä asteikolla 1–10 (missä 10 tarkoittaa läheisintä mahdollista suhdetta) jakautuivat välille 7–10. Lisäksi muutamassa haastattelussa puhuttiin toisista sisaruksista, jotka olivat jääneet selvästi etäisemmiksi. Kokemus läheisyydestä etäisempien sisarusten kanssa sai arvoja 2–5. Vain kaksi haastateltavaa neljästätoista antoi sisaruksilleen täyden kymmenen. Yleisin kokemus läheisyydestä oli 9,5. Läheisyyden kokemuksesta argumentoitiin seuraavasti:

”Mä olen ehkä vähän huono joskus puhumaan mun omista asioista tai niinku silleen et vaikka mulla oliskin joku mitä mä mietin tai näin, niin mä en jotenki saa sitä ulos. Mut et ehkä se et mä tiedän kuitenkin, et mä vois in sanoa siitä, niin kyl se on se kymmenen ehdottomasti.”

”Joku yheksän puol ja kymmenen miinus. Se miks se ei oo täys kymppi johtuu siitä, et ei me ihan kaikkia asioita jostain syystä jaeta tai ei puhuta kaikesta.”

”Ehkä kaheksan. Kyl mä uskon, et vois olla silleen läheisempikin. Meil on joitain asioita joist me ei kauheesti jutella, enkä mä ihan kaikkee sen elämästä tiä. Mut et kuitenkin sellanen hyvä suhde.”

”Se vaihtelee seiskan ja ysi puolen välillä, aina vähän riippuen. Välillä tuntuu, et apua, mihin mä kadotin sen mun siskon, mut sit taas kuitenkin aika pian saattaa olla, kahen viikon päästä voi olla, et me löydetäänkin toisemme, et syntyy joku yhteys. Että kyl se varmaan keskimäärin on kasi puol tai ysi miinus, jotain semmosta.”

”Mä en usko et kenenkään kanssa pystyy olemaan täysin sama ihminen, niin pitää varmaan sanoa yheksän ja puol molempien kanssa. Mutta koska en usko mihinkään kymppiin, niin läheisin mahdollinen suhde.”

Suurin osa haastateltavista argumentoi läheisyyden kokemuksesta siitä perustelusta käsin, miksi läheisyys sisaruksen kanssa ei ollut täysi kymmenen. Haastateltavat olivat ilmoittautuneet mukaan läheisten sisarussuhteiden perusteella, joten luultavasti he kokivat tarvetta perustella, miksi eivät olleet antaneet täysiä pisteitä. Kuten lainauksista kuuluu, suurimman osan perusteluna oli, ettei sisarukselle kertonut ihan kaikkea omasta elämästään. Allanin (1979, 103) mukaan rajoitettu osallistuminen toisen elämään onkin tyypillistä sisarussuhteissa.

Läheisyyden merkityksestä puhuttiin suurimmassa osassa haastatteluja hyvin samankaltaisin termein. Sisarussuhde toi elämään ”ennustettavuutta, luotettavuutta ja pysyvyyttä”, suhde oli ”tuki ja turva” ja siihen liittyi kokemus siitä, että sisarukset ovat aina ”samalla puolella” eivätkä ”koskaan arvostele”. Lisäksi yhteinen elämänhistoria ja se, että sisarukset voivat puhua vanhemmistaan nousivat useammassa haastattelussa esiin. Sisarussuhteisiin liitettiin myös määritelmiä niiden itsestäänselvyydestä, kuten ilmaiset ”melkeen automaattinen”, ”luonnollinen” ja ”ei ois niinku vaihtoehtoa”.

Itsestäänselvyyteen liittyen haastatteluissa ei juuri korostettu, että läheisiin suhteisiin sisaruksen kanssa liittyisi erityisesti oma valinta. Toisaalta vain muutama haastateltava mainitsi sisarussuhteiden velvoittavuudesta. Voi olla, että asetelma johtuu biologisen siiteen luomasta itsestäänselvyyden kokemuksesta. Siksi samassa lauseessa ei mainita omaa valintaa. Toisaalta velvoittavuuttakaan ei korosteta läheisten sisarussuhteiden kohdalla, koska sisaruksen seurassa viihdytään. Alla olevassa sitaatissa on kuitenkin läsnä molemmat puolet:

”Siskojen kans se on, kyllä kavereittenkin kanssa haluaa olla, mutta siskojen kans ei oo todella vaihtoehtoo, et todella aikoo olla aina parhaat ystävät tai ystävät ja aina koska ne on siskoja, niin se tavallaan velvoittaaakin, mutta mä pitäisin muutenkin niiden kanssa yhteyttä.”

Haastateltava päättää argumenttinsa tietoisesti perusteluun omasta halusta ja valinnasta, vaikka tiedostaa myös suhteen velvoittavat puolet. Seuraavassa katkelmassa haastateltava ottaa taas poikkeuksellisen suorasti esille suhteeseen liittyvän väistämättömyyden ja riskitirittaiset, välillä negatiivisetkin, tunteet:

”Mä tiedän et kyl me ollaan saatu vanhemmilta, siin on vähän semmonen mafia-henki, et perhettä ei voi valita. Et sil ei oo tavallaan väliä, et se perhe on se perhe. Ja sit jos sun sisaruksille tai vanhemmille tapahtuu jotain, niin sil ei oo väliä, et sun pitää olla siellä, et sun on pakko olla siellä sun perheesi takia tai perheellesi. Ja se voi johtaa tietysti semmoseen tilanteeseen, et just, jos tapahtuu ikäviä juttuja tai on jotain henkilökemiaan liittyvää, niin sit sille ei oikeen voi mitään, koska se perhe on niinku niin sellanen ydinyksikkö, jonka ympärille se koko meidän elämä rakennettiin.”

Perhe on haastateltavan kuvauksessa ”ydinyksikkö”, jonka kanssa on pakko puhaltaa yhteen hiileen ja toimia välillä vastoin omia halujaankin, koska oma elämä on rakentunut

vahvasti sen varaan. Toisaalta osa korosti sisarusten henkilökohtaista merkitystä niin paljon, että jopa ystävyysuhteet tuntuivat jäävän niiden varjoon tai toissijaiseen asemaan:

”Sen takia, koska mulla on niin hyvä toi isosisko, niin ei mulla oo koskaan ollu mitään väliä onko mulla muita kavereita. Mulla on ollu muita kavereita, mut mulla ei oo koskaan ollu väliä muutanko mä johonkin, kuka muuttaa minne, koska mulla on aina ollu Anni ja on vieläkin siis... Muitten ystävien kans, ei silleen, et jos mulla on aikaa vaan yks kakstuntinen per viikko nähä jotain ihmisiä, niin mä varmaan aina valitsen siskot joka viikko. Muitten kavereiden suhteen, jos siihen tulee toinen kakstuntinen, niin mä kierrän niitä kavereita siinä toisella kakstuntisella. Mutta siskot tulee aina ensimmäisenä.”

”Kun on noi läheiset sisarusuhteet, ei kaipaa kavereita niin paljon.”

”Kavereita (näkee) toki, mut ei joka viikko, ei ees varmaan joka toinenkaan viikko, et se on sit semmosia satunnaisia päiviä silloin tällön... Musta tuntuu et mitä vanhemmaks mä tuun, niin sitä vähemmän mul on ystäviä.”

Muutama haastateltava halusi kuitenkin korostaa, että ystäviäkin on paljon, eikä sisarusuhde ole ainoa läheinen ihmissuhde:

”Enhän mäkään nyt jaksa 24/7 mun sisarusten kans hengata, et kyl sitä pitää ihmisel olla paljon paljon muitakin ystävyysuhteita ja muita ja erilaisia asioita. Et oltaishan me nyt toistemme kurkussa, jos me koko ajan oltais samalla läänillä.”

”Meil on aina ollu myös omii kavereita kummallaki, et ei olla oltu niinku kaikkee aikaa yhdessä, mut kuitenkin tosi paljon tekemisissä.”

Lainauksista välittyy kamppailu yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden ihanteiden välillä. Toisaalta halutaan korostaa sisarusuhteiden tuomaa yhteisöllisyyden kokemusta ja niiden elämään tuomaa sisältöä. Toisaalta yksilöllisyyden ihanteiden mukaan korostetaan ystävyysuhteiden ylläpitämisen tärkeyttä ja omaan valintaan perustuvia suhteita sisarusuhteiden lisäksi tärkeänä osana elämää. Samankaltaisen jännitteen voi nähdä myös parisuhteissa, joissa pohdintaa herättää usein se, missä määrin yksilölliset toiveet, omat menot ja ystävyysuhteiden ylläpitäminen sekä missä määrin taas yhteinen parisuhdeaika koetaan tärkeänä ja minkä ohjaamana valintoja halutaan tehdä.

Sisaruksista puhuttaessa korostui myös useampaan otteeseen ystävyyteen liittyvä termistö. Se kuvanee sitä, että läheiset sisarukset ovat monelle haastateltavalle kuin ystäviä tai kavereita:

”No se varmaan muuttu aika paljon sitten tai selkeimmin sitten, kun ensin mun sisko muutti pois kotoo niin sit meistä alko tulla enemmän kavereita.”

”Mun pikkusisko, joka on mua melkein kaheksan vuotta nuorempi, niin sitten kun se synti, niin mä otin ehkä enemmän semmosen hoivaavan roolin eli hoidin sitä aina ja näin ja sit vasta myöhemmin aikuisiällä sitten meistä on tullu ystäviä ja sisaruksia enemmän.”

”Me ollaan vieläkin, me kaikki kolme, parhaita ystäviä melkein vois sanoa.”

Spencer ja Pahl (2006) ovat tutkineet ystävyys-suhteita ja selvittäneet, kuinka nämä tutkimukselta piilossa olevat yhteisöt voivat toimia sosiaalisena liimana ja jopa mielenterveysongelmien ehkäisijänä. He ovat käsitelleet tutkimuksessaan myös ystävyys-suhteiden häilyviä rajapintoja perhesuhteiden kanssa. Tutkijoiden mukaan ystävyys voi olla osa perhesuhteita, eikä näitä kategorioita tarvitse erottaa toisistaan tai mieltää toisiaan poissulkevana. (Mt., 108.)

Spencer ja Pahl (2006, 114) havainnollistavat perheeseen ja ystävyyteen liitettävien mielikuvien tai piirteiden sekoittumista kaaviokuvalla, jossa on eroteltu sidoksen luonteeseen liittyviä piirteitä (valinta, vastuu, tärkeys, jatkuvuus, kiintymys) ja suhteen vuorovaikutukseen liittyviä puolia (käytännön apu, emotionaalinen tuki, uskoutuminen & seurallisuus ja hauskanpito) ystävien ja perheen kesken. Esimerkiksi yksi perheenjäseniin liitettävä tyypillinen mielikuva on, että heille uskoutuminen voi olla ongelmallista. Perheen kanssa ei oleteta myöskään olevan aina hauskaa, toisin kuin ystävien kanssa. Perheeseen liittyvissä odotuksissa tai mielikuvissa korostuu velvollisuuden tunne, suhteen jatkuvuuden itsestäänselvyys sekä vahva odotus käytännön avusta ja emotionaalisesta tuesta perheenjäsenten kesken. Kiintymys ilmenee perhesuhteissa rakkautena, vaikka toisesta ei erityisesti pitäisikään. Ystävyys-suhteet taas perustuvat jaettuihin kokemuksiin ja elämyksiin, erityiseen pitämiseen. (Mt.)

Yleisesti ajatellaan, että ystävyys-suhteet ovat itse valittuja, kun taas perhesuhteet ovat annettuja. Todellisuudessa kaikki ei kuitenkaan mene kulttuuristen stereotyyppien mukaan. Perhesuhteet voidaan kokea myös itse valituiksi: jos esimerkiksi suhde tiettyyn tai useampaan sisarukseen muodostuu läheiseksi, suhdetta saatetaan perustella oman valinnan kautta. Toisaalta voidaan kysyä, onko jokainen ystävyys-suhde muodostunut vapaan valinnan raameissa: vartuimme tiettyssä asuin-ympäristössä, kävimme tietyt koulut ja harrastimme tiettyjä harrastuksia, joiden kautta tutustuimme tiettyihin ihmisiin. Mahdollisiko tämä kuitenkaan täysin vapaata valintaa siitä, kenen kanssa ystävyystyötä ja viettäät aikaa? Seuraavissa katkelmissa tehdään valinta sisarusten ja vanhempien välillä:

”Mul on vahvasti sellanen ajatus et mun perhe on mun sisarukset, se ydinperhe. Se on hassuu käyttää sitä termii, kun se ymmärretään niin eri lailla, mut mulle on ihan selvä se.”

”Mä käyn siellä (kaupungissa, jossa sisko ja vanhemmat asuvat) aika usein, niin niinku mä sanoin, niin mä oon aina siellä mun siskon luona (yötä), mistä en tiedä, ehkä mun vanhemmat on loukkaantuneita siitä, mutta mä nyt oon mielummin siellä.”

”Se meidän suhde on kehittyny semmoseks tosi niinku, et se (sisko) on siinä mielessä viel omaa perhettä niin kuin vaik omat lapset tai oma puoliso. Et enemmän kuin mun vanhemmat tai oma veli.”

Myös kiintymyksen osoituksessa perhe- ja ystävyys-suhteiden rajapinnat voivat sekoittua. Perhesuhteet eivät välttämättä perustu pelkkään itsestäänselvään rakkauden tunteeseen, vaan suhteissa esiintyy myös erityistä pitämistä, joka on liitetty tyypillisemmin ystävyys-suhteisiin. Perhesuhteet voivat lähentyä ystävyystyötä myös uskoutumisen ja hauskanpidon suhteen. Perheenjäsenelle voidaan haluta jakaa henkilökohtaisempiakin huolenaiheita ja yhdessäololta odotetaan myös hauskanpitoa. (Spencer & Pahl 2006, 112–113.)

Toisaalta ystävyys- ja sisarussuhteiden eroja perusteltiin monesta näkökulmasta. Mikko (26) erittelee, kuinka hän jakaa kavereiden kanssa enemmän samoja mielenkiinnonkohteita ja voi olla heidän seurassaan enemmän ”yksilö”:

”Mä oon voinu enemmän kavereiden kanssa puhua siitä mikä kiinnostaa mua. Mut perheen kanssa mä olen, koska ne on mun perhettä...Kaveriporukat on ollu enemmän, et tuntuu ehkä oikeesti, et sä valitset, keitä ne on ja mistä te puhutte ja niiden kanssa pääsee tutkailemaan itseään jotenkin yksilönä ja persoonana. Koska perheessä sä oot aina

niinku relaatiossa niitten muitten jäsenten kanssa, sä olet aina perheenjäsen, sä oot aina isovelji tai lapsi. Mä en oo ikinä henkilö niinku yksilönä. Mut kaverien kanssa sä oot.”

Miisa (27) tuo esille sisarusten kanssa yhdessä asuessa kehittyneen hyvän ja turvallisen arjen etulyöntiasemana verrattuna ystävyysuhteisiin:

”Arkee ei ehkä niin hyvin ystävien kans pystyis muodostaa kuin sisarusten kaa, just koska voi luottaa siihen suhteeseen niin täydellisesti. Et just vaikka kavereiden kanssa saattaa olla paljon enemmän kaikkee yhteistä, yhteisiä kiinnostuksen kohteita... Ei me käydä tuntikausien keskusteluita mun siskojen kaa mistään mulle tärkeistä asioista. Mut et se suhde on niinku niin sellanen vakaa ja luotettava, et se rauhoittaa omaa elämää.”

Hän lisää, että isosiskon rooli vaikuttaa kuitenkin aina sisarusten kanssa:

”Kavereiden kans mun on helpompi heittäytyä vaik sellaseks lapselliseks tai heikoks, mitä just sit taas, koska on se isosiskon rooli aina noiden kahen kaa päällä, niin sit ei voi oikein sellasta heikkoutta osottaa niitten kaa, niin sit sitä just kaipaa muista suhteista.”

Moni haastateltava kuitenkin kuvasi, kuinka sisarusten kanssa ei joudu ylläpitämään minkäänlaista sosiaalista roolia, vaan voi olla täysin paljaana, ”tabula rasana” niin kuin yksi haastateltava kuvasi:

”Ei tarvi yhtään mitään minkäänlaist sellast sosiaalista rooliä ylläpitää, niin se on hirveen harvinaista. Vaik on tosi läheinen ja tosi rakas ystävä, niin jokaisen ihmisen kans sul on tietty sellanen, no ei rooli mut sellanen tapa olla. Et olet toki oma itsesi, mut eri ihmisten kanssa korostuu eri puolet. Et ehkä sisarukset on sit sellasii...et ihminen on sellanen ihan totaalinen tabula rasa, et kaikist paljaimmillaan, niin ehkä se on kuitenkin se perimmäinen ero.”

”Sisarusten kanssa voi vaan olla ihan täysin sitä mitä on. Et jos tekee jotain hölmöö ja nolostuu siitä, niin sit ne hyväksyy sen nolostumisenki. Et siinä voi jotenki olla ihan paljaana. Et kylhän kaikkien muitten kans täytyy vähän niinku tietyl taval pidätellä, et ei ihan täysin paljas ittensä voi olla, eikä tavallaan yhteiskunnassa kuulukaan olla silleen...Ei niille tarvi yrittää aukoo, et miks mä nyt näin ajattelen tai jotenki perustella sitä, et tää on ihan hyvä juttu. Niille tavallaan riittää, et kun jo pikkusen puhuu, niin ne jo tietää mist mä puhun. Niin ehk siinä mielessä se eroo

tosi paljon kaikesta muusta. Et tavallaan, jos vertaa vaikka poikaystävän kanssa siihen läheisyyteen, niin se on vieny aikaa, et tulee tutuksi se toisen puhumistapa ja ajattelutapa ja semmonen asioihin suhtautumistapa. Ja vielä joutuu vähän selittämään sitä, et miks mä käyttäydyn nyt näin tai miks musta tuntuu nyt tällaselta, mut sisaruksille ei tarvii selittää mitään.”

Useampi vertasi myös suhdetta sisarukseen ja johonkin pitkäaikaiseen lapsuuden ystävään. Suhdetta pidettiin erilaisena, vaikka lapsuuden ystävä olisi tunnettu lähes yhtä pitkään kuin oma sisarus:

”Kun on eläny sen saman lapsuuden, ne on ne kokemukset, ei niit oo kellään muulla, et me tietään millast on olla meiän perheen lapsia ja jotenki se, et ollaan samaa verta ja lihaa (naurua) tai tälleen kuitenkin jotenki vaikuttaa, et se on erilaista. Siis on mullakin hyvä ystävä, jonka kans on ihan 1-vuotiaasta asti tunnettu, mut se on eri asia. Et on jotenki ne samat juuret, jollain lailla samat lähtökohdat, mist on lähdetty.”

Nanna (25) perustelee eroa pelkästään jo tietoisuudella siitä, että toinen on jakanut saman perheen ja lapsuuden:

”Nyt jotenki on alkanu arvostaa sitä, et on joku ihminen, joka tietää kuitenkin ihan toisella tavalla mistä mä oon tullu, ku joku ystävä tai poikaystävä tai kukaan, joka ei oo eläny sitä samaa, et vaikka me ei olla oltu silloin läheisiä, enkä mä ees tiä vieläkään, et ei me ihan hirveesti puhuta lapsuudesta, mut kuitenkin se tieto siitä, et toi on ollu siinä samassa todellisuudessa, niin se on ehkä sellanen mikä tekee siitä just erilaista kuin ystävien kans.”

Katariina (34) huomauttaa, että sisarussuhteen pitäminen itsestänselvyytenä saattaa kosta tautua jossain kohtaa:

”Sitä jollain tapaa pitää itsestään selvänä myös negatiivisella tavalla, et ei vaali välttämättä samalla tavalla, koska ikään kun luottaa siihen, et totta kai sisko tossa on, mihin se siitä pääsis. Ja se on ehkä kostautunu välillä, et me ollaan sit ajauduttu turhan kauas toisistamme. Et ystävän kanssa ehkä vähän paremmin muistaa sen, et se ei oo automaatio se toimiva suhde, vaan sen eteen pitää tehdä jotain, ainakin nyt pitää yhteyttä, jos ei mitään muuta.”

Omista perhesuhteista puhuminen otettiin esille asiana, jonka vain sisarukset voivat jakaa samalla tavalla keskenään:

”Me voidaan puhua meidän vanhemmista ja niinku perhesuhteista semmosella tasolla mitä muut ei voi, koska me tunnetaan ne samat tyy-pit ja ei ystävät välttämättä tunne meidän vanhempia.”

”Sen kans voi just puhuu sellast, et jos mun äiti vaik harmittaa jossain asiassa, kun sit se taas tietää ne jutut.”

Sisaruksen läheisyys ilmaistiin parissa haastattelussa jopa niin voimakkaasti, että haastateltava kuvaili sisaruksen tuntevan hänet ehkä jopa paremmin kuin hän itse tuntee itsensä. Minna (33) kertoo, että sisarukset ”tuntee sut niin hyvin, et esimerkiks eihän mun tartte siskolle sanoo kaht sanaa, niin se tietää mist on kyse. Välil se on vähän pelottavaa tai sellast. No ei nyt pelottavaa mut sellast et mieltii, et tunteeko itekään itteään niin hyvin.” Myös toinen haastateltava kuvailee, kuinka nuoruuden riidoissa sisarusta oli mahdollista sivaltaa todella pahasti, koska ”tuntee toisen niin hyvin, niin on mahollista tietää enemmän siitä toisesta, mitä se tietää itestään”. Läheinen tunteminen aiheuttaa helposti myös riitoja.

5.3 Erilaisia tuen muotoja

Sisarussuhteisiin kuuluu paljon erilaista auttamista niin käytännön kysymyksissä kuin taloudellisesti ja emotionaalisesti. Björnbergin ja Ekbrandin tutkimuksessa (2008, 13–35) saatiin tulokseksi, että sisarusten toisilleen antama apu oli luonteeltaan enimmäkseen käytännöllistä. Henkilökohtainen tuki ja taloudellinen auttaminen olivat sisarusten kesken hieman harvinaisempia. Taloudellisessa tukemisessa ystävät olivat sisaruksia aktiivisempia, mutta kyse oli tällöin enemmänkin rahan lainaamisesta kuin lahjoituksista. (Mt.)

Sisarusten välillä taloudellinen tukeminen näyttää aineistoni valossa kuitenkin enemmän lahjoituksilta kuin lainaamiselta. Miisa (27) asuu yhdessä sisarustensa kanssa ja kertoo, että arkista taloudellista tukemista on tästä syystä paljon:

”Jos jollain on taloudellisesti vaikeeta, niin muut käy kaupassa ja se (sisarus) vähemmän. Et kyl siin on sellasta, et ei ehkä tartte stressata niistä arkisista asioista niin paljoo, koska on niin vahva sellanen turvaverkko ja se on niin lähellä myös.”

Hän lisää, että kyse ei ole varsinaisesti lainaamisesta, mutta kulut yritetään arvioida loppupeleissä niin, että ”aina huolehditaan et menee niinku about tasan”. Muina taloudellisen auttamisen väylinä on mainittu, että enemmän ansaitseva maksaa, kun käydään ulkona syömässä tai ostaa toiselta paikkakunnalta kyläilemään tulevalle sisarukselle junaliput. Taloudellisesti tiukassa tilanteessa olevan sisaruksen voi myös kutsua useammin syömään tai palkata lastenhoitoavuksi.

Käytännön apuna on mainittu monenlaisia tekoja neuvomisesta lemmikeiden hoitoon ja vaatteiden lainaamiseen. Hanne (34) listaa muun muassa:

”(Veli) on ollu jokaisessa muutossa varmasti mukana ja nyt sitten, kun vanhempi tytär on kesälomalla, niin sit kun hän (veli) on ollu tossa kesälomalla myös, niin se on sit hakenu sitä uimaan ja semmost niinku lastenhoitajuttuu ja me ollaan välillä käyty ruokkimassa niiden lemmikeitä, kun ne on ollu reissussa.”

Osa haastateltavista on myös huomannut avun eriytyneen selkeästi sen mukaan missä itse ja missä toinen on hyvä. Nanna (25) kuvaa, että hänen siskonsa antaa konkreettista apua pyydettyäessä, kun taas Nannan rooli on enemmänkin huolehtia:

”Mä tarvisin nyt et sä hoidat mun koiraa tai tuut tänne auttamaan mua täs jutus tai näin, niin se auttaa mua enemmän sellasissa ja mä sitä sellasissa et ei nyt oo mitään hätää ja mä kerron sulle miten nämä asiat nyt pitää järjestää ja vähän semmosissa. Et ehkä, kun se apu on eriluontoista, niin ehkä mä enemmän pidän huolta.”

Minna (33) kertoo, että siskon kanssa apu liittyy samankaltaisilla aloilla työskentelemiseen ja veli on taas hyvä käytännön asioissa:

”Meilhän (siskon) kans ihan ammatillisestikin, niin mä oon pystyny käyttämään sen verkostoja omis työjutuissani ja se mun...(Veli) on meistä se käytännön äly. Se on se, joka osaa tehdä kaikkee. Et mä oon ihan törkeesti hyväksikäyttäny sitä tällasissa, et esimerkiks, kun se oli joku teini-ikänen, niin mä maksoin sille jonkun kaksikymppiä ja se siivos mun kämpän (naurua). Et ihan niinku tällasta. Mut mä oon siis tosi huono kaikis sellasis kodinhoitoasiois.”

Björnbergin ja Ekbrandin (2008, 23) tutkimukseen osallistuneista 60 prosenttia raportoi sisaruksen olevan heille emotionaalisesti läheinen. Emotionaalisen läheisyyden kokeminen oli linkittynyt erityisesti naispuolisiin sukulaisiin ja ystäviin. Siskojen koettiin hieman useammin olevan emotionaalisesti läheisiä kuin veljien. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota myös käytännön apuun liittyvään emotionaaliseen läheisyyteen. Kävi ilmi, että tietyissä perhesuhteissa näiden välillä oli selkeä yhteys. Esimerkiksi ystävyys-suhteisiin verrattuna käytännön apuun liitettävä emotionaalinen ulottuvuus oli sisarussuhteissa vahvempi. (Mt.) Sisarussuhteeseen kuuluu ehkä keskeisemmin perhesuhteisiin liitetty rakauden ajatus: sisarusta kuuluu rakastaa ja suhteeseen liittyy tästä syystä lähtökohtaisesti hoivan elementti.

Minnan (33) mielestä tärkeintä on sisaruksilta saatava henkinen tuki: ”Hirnu paljon se on sitä keskustelu- ja kuunteluapua, et se on ehkä kuitenkin se isoin juttu mitä sisaruksilt saa”. Paulan (37) mukaan sisarusten kesken on ”jaettu myös aika paljon salaisuuksia ja tällasta, et tavallaan on niinku voinu luottaa siihen, et toiselle voi kertoa”. Hannen (34) tarinassa yhdistyy emotionaalinen tuki ja käytännön apu:

”Ne kerrat, kun Tuomo on mulle välillä soittanu, on sellasii, et sillä on menny huonosti sen avovaimon kanssa ja se on sanonukkin et sä oot ainoo ihminen, jolle mä voin kertoa, ja siit mä tiedän, jos se soittaa, et sit on asiat niinku tavallaan huonosti. Et sit se on välillä tullu meille nukkumaan, kun on ollu tällasta tilannetta, ja mul on ollu vähän samaa, et välillä, jos on jotain ongelmaa ton miehen kanssa, niin mä tiään et Tuomolle mä voin sanoo.”

Sisarukset tarjoavat toisilleen kuunteluapua huoliin ja murheisiin, mutta myös käytännön apua siinä mielessä, että jos toisella on vaikea tilanne kotona, sisarus voi majoittaa hänet tilapäisesti luokseen. Useampi haastateltava mainitsi myös siitä, että sisaruksille voi kertoa vaikeitakin asioita, koska he eivät koskaan arvostele.

Kristiina (37) kertoo, että suhde sisarukseen on muodostunut läheiseksi, koska heille on tapahtunut merkittäviä asioita samaan aikaan. Tämän takia he ymmärtävät toisiaan paremmin:

”Amanda oli tullu niinku samassa syklissä kuin minä ja sit me tavattiin meidän miehet samoihin aikoihin ja tosi paljon touhuttiin yhdessä. Niin ehkä se oli sit se syy, et Amandan kans meil on menny jotenki ehkä samaan tyyliin ja sit se opiskelukuvio ja kaikki tämmöset. Opiskeltiin Amandan kanssa osittain samaan aikaan ja sit kun Amanda on

ollu ostamassa ensimmäistä asuntoa, niin ne on ottanu meitä siihen enemmän mukaan ja ollaan saatu olla niiden tärkeissä asioissa mukana ja sillan ne on tuntunu siltä, et kohtahan meilläkin on tää edessä.”

Sisarukset ovat voineet olla toistensa tukena elämän keskeisissä vaiheissa, mikä on luonut kokemuksen siitä, että sisarukseen voi emotionaalisella tasolla luottaa ja hän ymmärtää ja tukee omia elämänvalintoja. Keskeisenä näyttäytyy myös sisaruksen ihailu ja esimerkiksi seuraaminen, kuten edellisessä lainauksessa asunnon ostaminen ja siihen liittyvä pohdinta siitä, että kun oma sisaruskin on selvinnyt tästä ”aikuisuuden riitistä”, niin ehkä itsekin on siihen pian valmis. Sisaruksen ja hänen elämänsä ihailu tulee hauskalla tavalla esille myös seuraavassa otteessa:

”Lainataan niiden asuntoa ja saunaa, kun ne matkustelee paljon ja on poissa ja välillä meit naurattaa miehen kanssa, et me ollaan kunnan identiteettivarkaita, nukutaan niitten yökkäreissä niiden sängyssä (naurua)...se on kiva kämppä ja siel on iso parveke ja oma sauna, auto ja semmost mitä meil ei oo, niin välillä me kuvitellaan oleilevamme siellä ja mun mies kuvittelee olevansa joku toimitusjohtaja kävellessään siskon miehen pyjamassa (naurua). Niiden naapurit luuli joskus, et kun me ollaan siskon kans vielä hyvin samannäkösiä ja sitten noi miehet on ruumiinrakenteeltaan hyvin samanlaisia, niin sit on tullu monet naurut, että niiden kustannuksella tehdään ihmeellisiä asioita.”

Apuun ja tukeen voi kuitenkin liittyä myös ristiriitaisia kokemuksia. Avun pyytäminen saattaa herättää pyytäjässä tunnetta siitä, että hän jää sisarukselle velkaa. Kiitollisuudenvelka kietoutuu helposti perhesuhteisiin. Usein se syntyy suhteessa vanhempiin, koska he ovat huolehtineet silloin, kun itse on ollut pieni ja avuton. Mikko (26) kuvaa, kuinka isän kanssa mökillä puuhailu on herättänyt hänessä tunteita kiitollisuudenvelasta: ”Ja se on tosi ikävä tunne, koska mä en mielellään ajattelis perhesuhteita semmosena kaupankäyntinä...Se on sellast tiettyä välinäisriippuvuutta. Kaikki on toisilleen koko ajan velkaa asioita”. Tunne saattaa korostua, kun vertailua tekee suhteessa muihin perheenjäseniin, esimerkiksi sisaruksiin. Mikko jatkaa tilanteesta näin:

”Veli on tottunu siihen, et hän saa asioita, et se voi tulla kotiin ja sano, et hei, mul tulee nyt kavereita viikonlopuks ja me ollaan täällä alakerrassa et voidaaks me käyttää autoo. Et sil on jotenki luotto sii-

hen, et hän saa aina auton lainaan, kun se tarvii ja hänelle järjestetään aina asioita ja muuta. Ja mä sit taas kamppailen mun kiitollisuudenvelan tunteiden kanssa ja yritän olla mahdollisimman vähän jotenki taakaks. Silleen et mä voin kävellä ja mä voin tulla junalla ja ei se haittaa, kyl mä jotenki järkkään tän.”

Kyse voi myös olla sisarusten erilaisista asemista perheen sisällä. Vanhemman ja nuoremman sisaruksen roolit voivat näkyä siinä, että nuorempi sisarus on tottunut saamaan sen mitä haluaa ja vanhempi sisarus kokee oman osansa vastuullisena perheenjäsenenä, jonka tulee aiheuttaa mahdollisimman vähän taakkaa vanhemmille. Tilanteeseen saattaa liittyä vielä taloudellinen aspekti, koska vanhempi sisarus on voinut syntyä tilanteeseen, jossa vanhemmat ovat olleet vielä nuoria ja taloudellisesti heikommassa asemassa. Nuorempi sisarus on taas voinut syntyä silloin, kun rahaa on ollut jo enemmän. Yksi haastateltava kuvaa tämänkaltaista tilannetta huumorilla höystettynä:

”Pikkusisko on taas, no se ei ollu lapsena sellanen klassinen lellipentu, mut sit kun me muut (sisarukset) muutettiin pois ja ne muutti sinne maaseudulle, niin sit niille tuli joku pizzaperjantai ja elokuvailauantai, ihan tollasia absurdeja käsitteitä, mitä mun lapsuudessa ei tunnettu (naurua). Tai silleen et me saatiin joku Saarioisten jauhelihapizza kerran vuodessa ja niille tuli pizzaperjantai, mä oon vieläkin katkera tästä (naurua).”

Apuun liittyvien ristiriitaisten tuntemusten lisäksi voisi ajatella, että läheisten sisarusten välinen tukeminen näkyisi myös positiivisina ilmauksina, kuten kiitoksina. Kiitollisuuden on todettu olevan yksi keskeisimmistä suhdetta ylläpitävistä voimista (Algoe ym. 2016). Yksi haastateltava mainitsikin haastattelun lopuksi, että osallistui haastatteluuni ilmaiseksi, kuinka suuri lahja sisarukset ovat ja kuinka heidät kannattaisi pitää lähellä. Hän perusteli asiaa sillä, että ikinä ei tiedä milloin heitä tarvitsee. Kiitollisuus ei kuitenkaan tullut esille haastatteluissa niin paljon kuin olisi voinut kuvitella. Se kertoo ehkä siitä, ettei itsestäänselvänä pidettyä suhdetta tule useinkaan kuvailtua kiitollisuuden kautta.

Spencerin ja Pahlin (2006) mukaan perhesuhteisiin liittyy vahva odotus tuesta ja avusta. Kärjistetysti ilmaistuna ystävät auttavat hyvyyttään, mutta perheenjäsenet ovat aina tukena, koska heidän kuuluu olla. (Mt.) Erilainen auttaminen ja tukeminen sisarussuhteissa näytti noudattavan perhesuhteisiin liittyviä odotuksia ainoastaan sillä erotuksella, että lä-

heisille sisaruksille uskouduttiin emotionaalisen tuen varjolla useammin myös henkilökohtaisesti raskaista asioista ja sisarukset jakoivat myös salaisuuksia. Tämä on oletettavasti muissa perhesuhteissa, kuten vanhempien ja lasten välillä tai ”keskivertosisarusten” kesken, hieman harvinaisempaa (vrt. Spencer & Pahl 2006, 111–112).

6. Suhdemuodostelmat

Seuraavaksi pohdin sisarussuhteita laajemman suhdeverkoston ja sen dynamiikan näkökulmasta. On kiinnostavaa tarkastella, millaisia lähipiirejä on haastateltavilla, joilla on läheiset sisarussuhteet aikuisuudessa. Kuinka paljon elämään kuuluu tämän lisäksi ystäviä, entä muita perheenjäseniä? Miten sisarusten paikka lähipiirissä vertautuu muihin läheisiin ihmisiin? Entä näyttääkö siltä, että haastattelemini lähipiireistä löytyisi jotain samankaltaisuuksia?

Figuraatiot eli suhdemuodostelmat kuvaavat ihmisten linkittyneisyyttä toisiinsa. Kaikista henkilökohtaisimmatkin suhteet ovat osa suhteiden verkostoa, jossa muodostuu omanlaisia kuulumisen tapoja. (Castrén & Ketokivi 2015.) Elias (1978) esittelee valenssin käsitteen, joka on alun perin kemiallinen käsite ja kuvaa sitä, kuinka monta sidosta yksittäiseen atomiin voi kiinnittyä. Tässä yhteydessä Elias tarkoittaa valenssilla kuitenkin syviä emotionaalisia sidoksia ja ihmisten riippuvaisuutta toisistaan. Jokaisella on tietty määrä avoimia sidoksia, jotka etsivät jatkuvasti kohdettaan. Kun rakas ihminen kuolee tai parisuhteesta tulee ero, sidospaikkoja vapautuu. Läheisen kuoleman tai eron myötä menettää usein myös laajemman yhteisön, sillä ihmiset ovat toisiinsa linkittyneitä monella tavalla. Muutokset lähipiirissä aiheuttavat myös sisarussuhteisiin muutoksia.

Anna-Maija Castrén (2009) on tutkinut perhesuhteiden muutosta avioeron myötä ja havainnut, että suhteet järjestäytyvät eron jälkeen uuden logiikan ohjaamina. Jos vahvin sidos muodostuu parin yhteisiin lapsiin, eron jälkeiseen lähipiiriin kuuluu todennäköisesti myös ex-puoliso ja tämän sukulaisia. Jos keskeisin sidos taas muodostuu uuteen kumpaniin, lähipiiri luultavasti irtautuu hiljalleen ex-puolison kautta tulleista suhteista. Tulostoa voidaan peilata myös sisarussuhteisiin: Miten lähipiiri muodostuu, jos yksi läheisimmistä ihmissuhteista on sisarusten välillä, vaikuttaako se muiden ihmisten asemaan?

Miten mahdollinen kumppani sijoittuu suhteessa sisarukseen? Mitä tapahtuu, kun sisarukset alkavat seurustella? Entä kun he eroavat? Asettuvatko läheiset sisarussuhteet nuorena aikuisuudessa mahdollisesti jopa seurustelusuhteiden paikalle?

Kaisa Ketokiven (2012) artikkelissa *The Intimate Couple, Family and the Relational Organization of Close Relationships* on käyty läpi 35 suomalaisen heterosuhteissa elävän läheissuhteita ja niiden muodostelmia. Tutkimuksen mukaan kumppanin kanssa asuminen vaikuttaa niin sanotun perheen eksklusiivisen läheisyysrakenteen (exclusive family intimacy) muodostumiseen, joka ajaa kauemmas ystävistä ja laajemmasta perheestä, kuten sisaruksista. Ilman kumppania asuvat taas laskevat useammin lähipiiriinsä ystäviä, vanhempia ja/tai sisaruksia. Tästä päästään kysymykseen siitä, haastavatko läheiset sisarussuhteet kumppaniin kohdistuvaa eksklusiivista läheisyysrakennetta vai näyttääkö kulttuurisesti vahva parisuhteen asetelma korostuvan myös silloin, kun sisarukset koetaan läheisiksi.

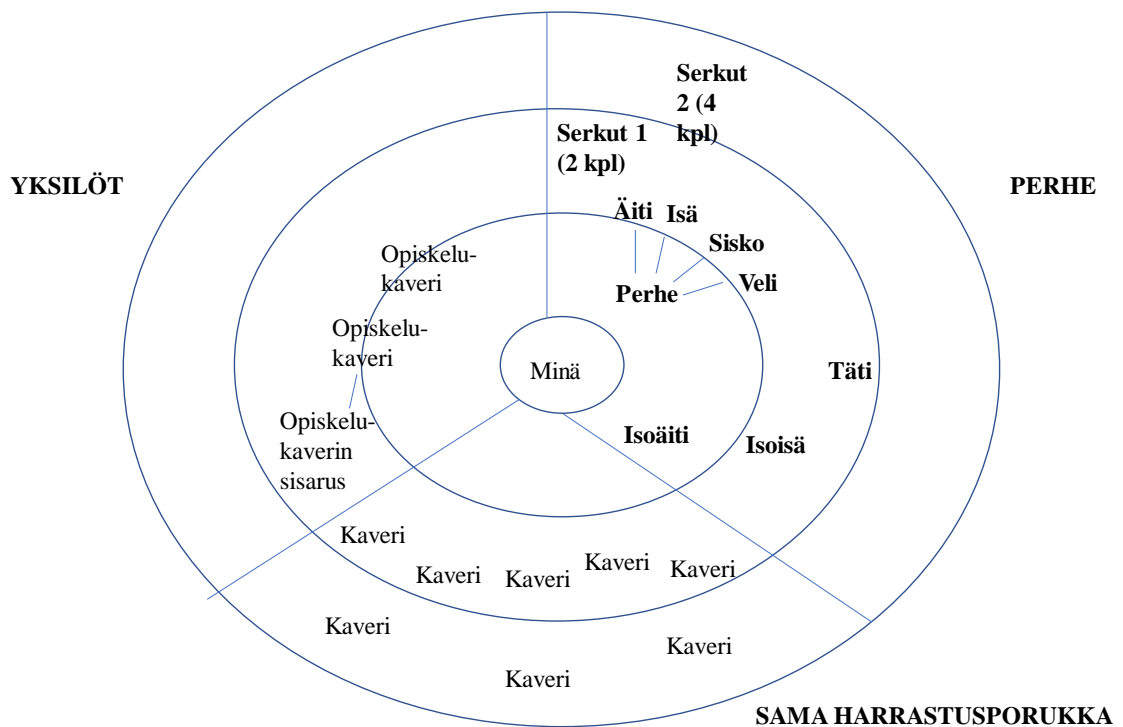
Selvitin haastateltavien lähipiirien muodostelmaa karttamenetelmällä. He saivat sijoittaa läheiseksi kokemansa henkilöt läheissuhteiden kartoille, kolmelle kehälle itsensä ympärille. Karttojen sisällöt vaihtelivat seitsemästä läheisestä henkilöstä lähes kolmeenkymmeneen, joiden lisäksi useampi haastateltava mainitsi erilaisista ryhmistä, kuten työ-, harrastus- tai opiskelukavereista, joista he eivät halunneet eritellä ketään tiettyä. Näissä ryhmiin kuulumista sitoo yhteinen tekeminen, mutta henkilökohtaisempia asioita ei välttämättä jaeta. Arto Noro (1991) on kehittänyt väitöskirjassaan tästä Simmelin jalanjäljissä termin posttraditionaalinen yhteisöllisyys.

Sisimmälle kehälle eli itseään lähimmiksi haastateltavat laskivat yhdestä kahdeksaan henkilöä, mikä kertoo jotain erilaisesta läheissuhteiden hahmottamisen tavasta. Joku laski lähimmälle kehälle vain poikaystävän, joku taas useamman perheenjäsenen ja ystäviä tasavertaisesti. Kenelläkään ainoa henkilö lähimmällä kehällä ei kuitenkaan ollut sisarus, vaan näissä tapauksissa se oli oma kumppani. Tämä vahvistaa Ketokiven (2012) havaintoa perheen eksklusiivisesta läheisyysrakenteesta.

Aiemmin mainituista Spencerin ja Pahlin (2006) luokittelemista viidestä henkilökohtaisen yhteisön muodostumisen tavasta (ystävä-, perhe-, naapuri-, puoliso- ja ammatillaiskeskeiset yhteisöt) löytyi aineistostani vastaavuuksia kolmen suhteen. Kenenkään haas-

tateltavan lähipiiri ei koostunut pääasiassa naapureista tai työyhteisöstä, mutta sekä perhekeskeisiä (kuva 1), ystäväkeskeisiä (kuva 2) että puolisoskeskeisiä (kuva 3 & 4) läheissuhteiden karttoja oli aineistossa.

Alla olevassa kuvassa 1 on aineiston sukulais- tai perhekeskeisin verkosto, johon kuuluu haastateltavan oman lapsuudenperheen lisäksi isovanhemmat äidin puolelta, useita serkkuja ja täti. Mikko (26) on jaotellut oma-aloitteisesti karttansa kolmeen osaan, jotka hän luokittelee perheeksi, harrastusporukaksi ja yksilöiksi. Perhekeskeiselle on otettu mukaan selvästi eniten yksittäisiä ihmisiä ja siksi läheissuhteiden muodostelman voi sanoa olevan erityisen sukulais- tai perhekeskeinen. Suhde sisaruksiin ei kuitenkaan tunnu nousevan Mikon puheissa erityisasemaan. Vaikuttaa siltä, että hän kokee sisarussuhteensa läheisiksi osana perhekeskeistä suhdemuodostelmaa. Hän ei myöskään ole haastatteluhetkellä parisuhteessa ja lapsuudenkodista pois muutosta ei ole kulunut vielä kovin montaa vuotta, joten elämäntilanteesta johtuen muodostelma on ehkä vielä erityisen paljon lapsuudenperheeseen ja sukuun kiinnittyvä.

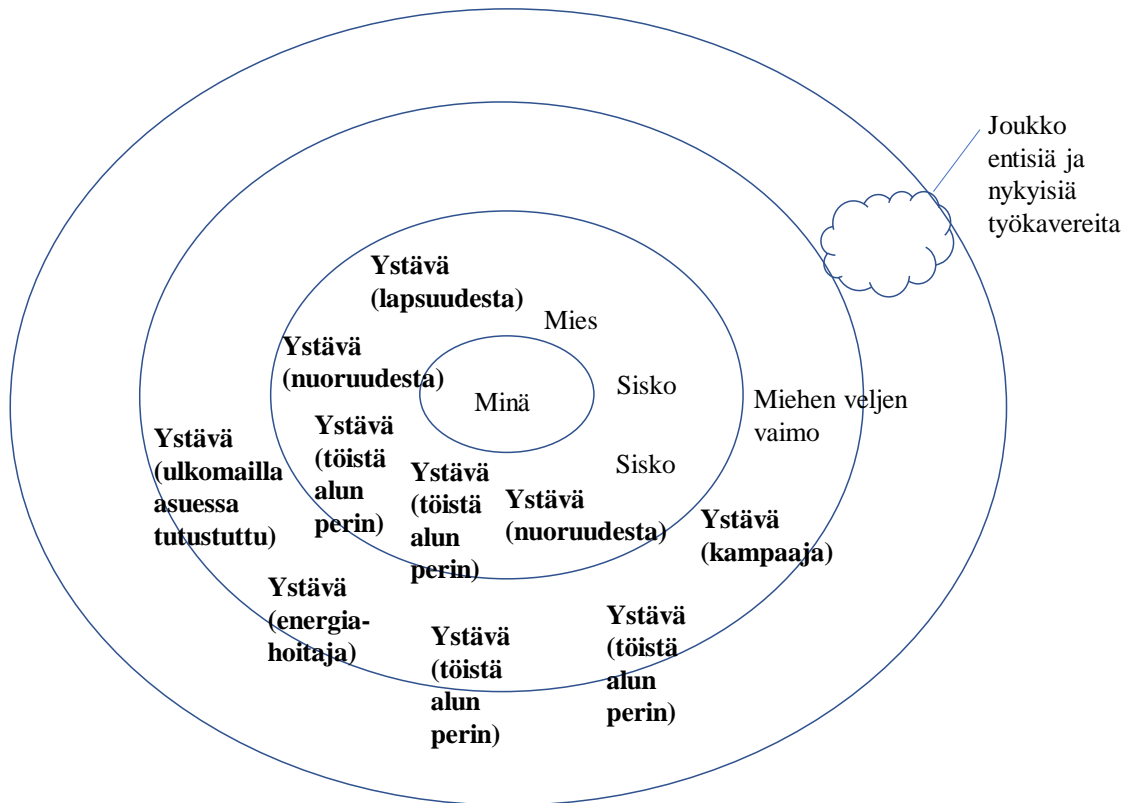
Kuva 1. Perhekeskeinen läheissuhteiden muodostelma.

Vain kaksi haastateltavaa erotteli sisarukset tai läheiseksi kokemansa sisaruksen etäämmälle kuin sisimmälle kehälle. Näissä tapauksissa sisarus tai sisarukset tulivat kuitenkin heti seuraavaksi lähimmälle kehälle. Lähimmällä kehällä olivat tällöin ainoastaan kumppani ja mahdolliset lapset.

Sisaruksen paikkaa lähimmällä kehällä perusteltiin kiinnostavasti suhteessa seurustelukumppaniin. Marianne (29) kuvaa, että ”tuolla lähimpänä on sisko ja veli yllättäen. Mä nyt laitoin ne niinku lähimmäks, koska niis vaan on joku et ne kuuluu sinne. Ja sit tulee oikeestaan mun poikaystävä, mut se on tossa niinku suht lähellä sen takii, et mä oon vaan sen kanssa niin paljon tekemisissä ja soitellaan päivittäin ja näen sitä sen verran useemmin kuin ketään muuta, et sen takii. Et ei se välttämättä, siis totta kai se on läheinen, mut se ei oo niinku samalla tasolla niinku vaikka just sisarusten kanssa”.

Miisa (27) taas perustelee valintaansa päinvastaisesti, vaikka hänen sisin kehänsä näyttää lähes samalta: ”No mä laitan lähimmälle kehälle siskot, Mette ihan vähän lähemmäs. Ja sit kyl kaikkein lähimmäks täytyy laittaa se mun poikaystävä, koska se on viel niin eri, tietenkkin.” Lisäys ”tietenkkin” kuvastaa seurustelusuhteeseen liittyvää ainutlaatuisuuden ja intiimiyden kokemusta. Kumppani on Miisalle läheisempi kuin sisarukset, koska hänen kanssaan jaetaan syvimpiä tunteja ja ajatuksia. Aiemmassa esimerkissä poikaystävä taas edustaa sisaruksiin verrattuna vieraampaa tai etäisempää hahmoa, koska sisarukset Marianne tuntee koko elämän ajalta ja tähän verrattuna hän ei vielä koe tuntevansa poikaystävä yhtä hyvin.

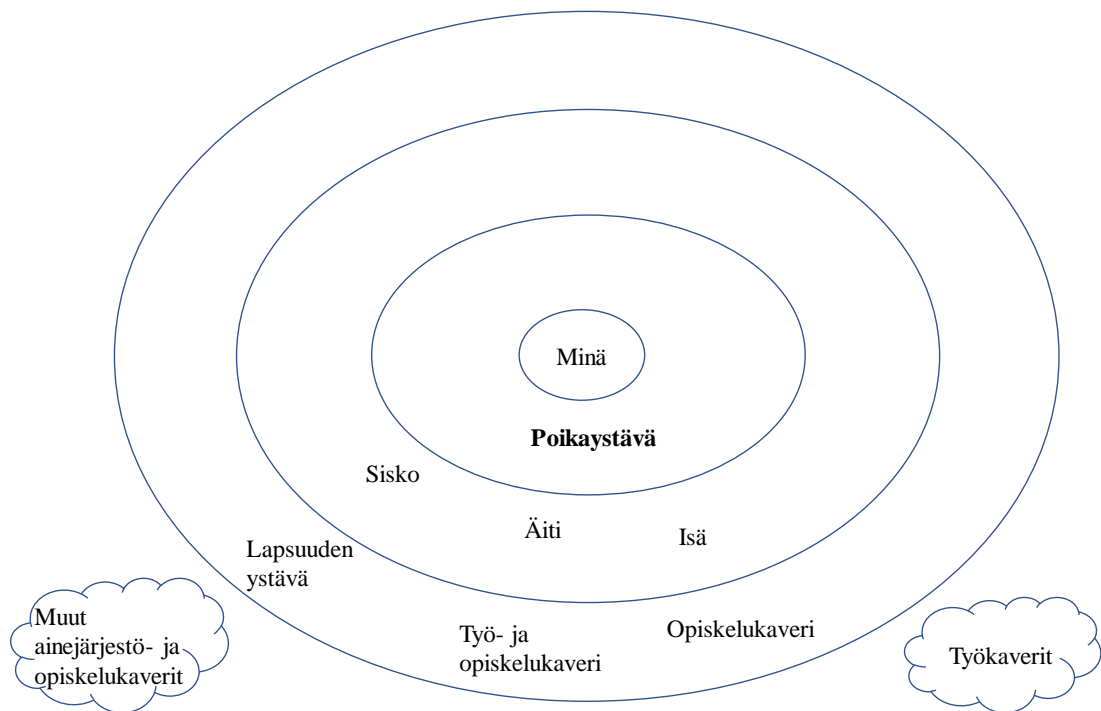
Erityisen ystäväkeskeinen lähipiiri oli haastateltavista muutamilla. Kuvassa 2 näkyy, että Paulan (36) lähin kehä koostuu siskoista ja miehestä, mutta myös viidestä naispuolisesta ystävästä, jotka ovat kertyneet lapsuudesta, nuoruudesta ja entisistä työpaikoista. Myös seuraavaksi lähimmällä kehällä on pelkästään ystäviä. Paulalla on siitä poikkeava läheisyyden kartta, että hän ei ole laskenut mukaan omia vanhempiaan. Se saattaa osaltaan selittää ystävien suurta määrää kehällä. Hän kuvailee, että ”mul on ihan hyvät välit mun vanhempiin, mutta mä en heille ihan hirveesti kerro mun omista asioista”. Tämä johtuu muun muassa siitä, että perheeseen on mahtunut vaikeita aikoja Paulan lapsuudessa ja nuoruudessa toisen vanhemman alkoholismista. Kun Paula ei ole oppinut luottamaan täydellisesti vanhempiinsa, hän on mahdollisesti korvannut heiltä saatavan tuen pitämällä sisarukset ja ystävät lähellä (vrt. Dunn 1996).

Kuva 2. Ystäväkeskeinen läheissuhteiden muodostelma.

Maria (25) oli haastateltavista ainoa, joka määritteli vain poikaystävänsä lähimmälle kehälle eli hänen suhdemuodostelmaansa voisi kutsua puolisoskeskeiseksi (ks. kuva 3). Maria perusteli asiaa näin: ”Mä laitoin tähän ensimmäisenä just mun poikaystävän, no varmaan just koska eniten aikaa tulee vietetty ja silleen kaikist läheisin ihminen.” Myös tästä perustelusta kuuluu kulttuurisesti vahva tapa hahmottaa läheissuhteet pitämällä kumppanin läheistä asemaa itsestäänselvyytenä. Ero puolisoskeskeisen ja perhekeskeisen muodostelman välillä ei ole suuri, joten muodostelman voisi tulkita myös perhekeskeiseksi, koska Marian sisko, äiti ja isä tulevat heti seuraavaksi lähimmälle kehälle. Toisaalta Maria ei ole merkinnyt kehille muita mahdollisia sukulaisiaan kuten tätejä, isovanhempia tai serkkuja, kuten aiemmassa perhekeskeisen muodostelman esimerkissä oli. Puoliso- tai perhekeskeisen muodostelmasta tekee se, että ystävät ja kaverit on selvästi luokiteltu erikseen vasta kolmannelle kehälle tai sen ulkopuolelle. Sisimmillä kehillä on ainoastaan poikaystävä ja perheenjäseniä. Näyttääkin sitä, että Marian tapauksessa kumppanin kanssa yhdessä asumisen voi sanoa ajavan muita läheissuhteita kauemmas Ketoki-

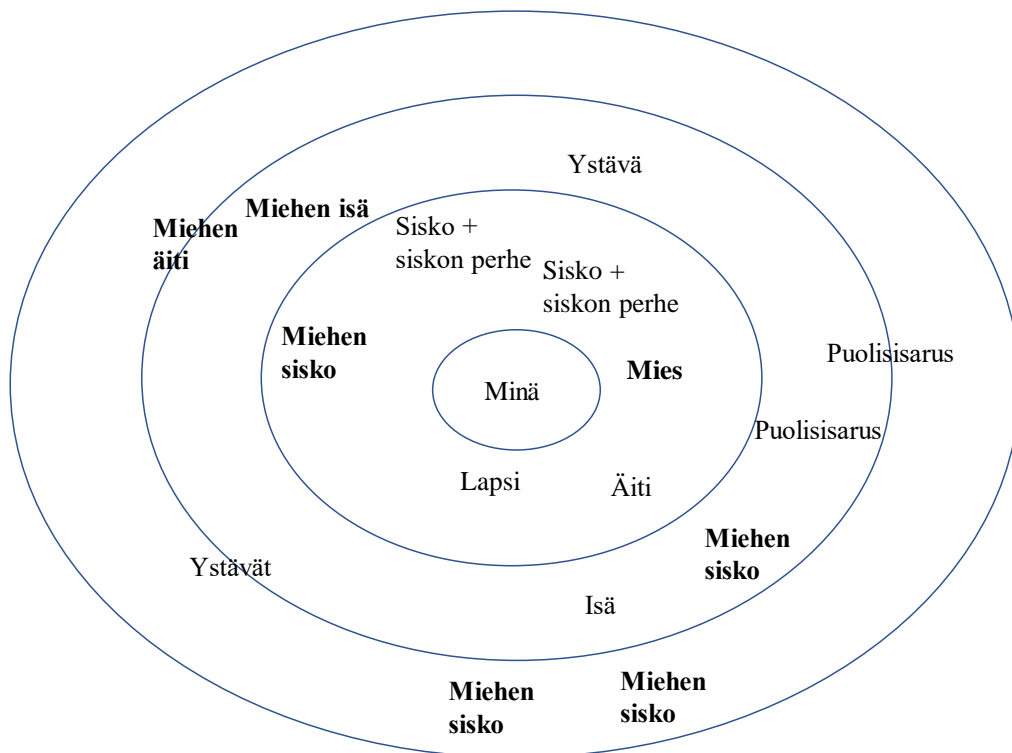
ven (2012) kuvaamalla tavalla. Termi 'puolisokeskeinen' on ehkä hieman harhaanjohtava. Muodostelma tuskin syntyy ainoastaan avioliiton kautta, vaan yhtä lailla muissakin parisuhteen muodoissa.

Kuva 3. Puolisokeskeinen läheissuhteiden muodostelma.

Toinen, hieman erilainen puolisokeskeinen muodostelma on Hannalla (32). Hanna laski lähimmälle kehälleen puolison ja lapsen lisäksi läheiset siskot ja äitinsä, mutta myös puolison siskon. Läheisten ihmisten joukossa oli muutenkin poikkeuksellisen paljon puolison kautta tulleita sukulaisia, kuten appivanhemmat ja suuri sisarusarja, joten muodostelmaa voi tästä syystä pitää myös esimerkkinä puolisokeskeisestä muodostelmasta (ks. kuva 4). Edelliseen verrattuna muodostelma on laajempi ja koostuu vähintään yhtä paljon Hannan ”verisukulaisista”. Koska kuitenkin Hanna kokee miehen perheen näin laajalti itselleen tärkeäksi ja läheiseksi, hän erottuu haastateltavien joukosta. Hanna on saanut miehensä kautta tietyllä tavalla lisää sisarusia ja perhesuhteet näyttävät täyttävän muutenkin pitkälti hänen arkeaan. Lisäksi Hanna on äitiyslomalla, joten muodostelma on varmasti myös elämäntilanteesta johtuen erityisen perhekeskeinen. Tätäkin muodostelmaa voi verrata perheissä muodostuvaan eksklusiivisen läheisyysrakenteen ideaan (Ketokivi 2012). Hanna kertoo, että mitä vanhemmaksi hän on tullut, sitä vähemmän hänellä on ystäviä.

Tämä sopii kuvaukseen siitä, että puolison kautta tulleet perhesuhteet (ja myös lapsuudenperhe) korostuvat ja ajavat kauemmaksi muita läheissuhteita kuten ystäviä. Se, miksi Hanna koee puolison sukulaiset näin laajalti omaan elämäänsä kuuluvaksi, voi johtua esimerkiksi siitä, että puolison perheessä on vilkas perhekulttuuri juhlapäivien viettoineen ja muine tapaamisineen. Toisaalta puolison perhepiirin ottaminen näin laajasti osaksi omaa elämää tarkoittanee myös heistä pitämistä.

Kuva 4. Puolisokeskeinen läheissuhteiden muodostelma.

Kartat ovat jokaisen haastateltavan omia määritelmiä läheissuhteistaan. Tästä johtuen ne eivät välttämättä kerro, kenen kanssa haastateltava viettää arjessaan aikaa tai millaiseksi läheissuhteiden muodostelma muuttuu tulevaisuudessa. Fenomenologisesta näkökulmasta keskeistä on kuitenkin se, kenet haastateltava koee läheiseksi haastattelun ajankohdalla ja mistä tämä kokemus syntyy. Tähän on analyysissä tyydyttävä.

Kerättyjen suhdemuodostelmien perusteella kaikki haastateltavat pitivät sisarusiaan tai sisarustaan yhtenä läheisimmistä ihmissuhteistaan. Tämä ei ole keskimääräisesti tyypil-

listä viitaten esimerkiksi Allanin (1979) väitteeseen siitä, että aikuisuuden sisarusuh-teissa elämän jakamista ja yhteydenpitoa pikemminkin rajoitetaan. Läheisten sisarusten lisäksi kehillä oli paljon perheenjäseniä ja muita sukulaisia sekä kumppaneiden kautta tulleita perheenjäseniä. Se kertonee siitä, että yleisesti ottaen lämpiminä ja läheisinä koe-tut perhesuhteet ja niiden tiivis ylläpitäminen ovat yhteydessä myös läheisiin sisarusuh-teisiin.

7. Käännekohdat sisarusuh-teita muovaamassa

Tutkielmani kysymyksenasettelun kannalta on kiinnostavaa, mistä syystä sisarusuh-teet ovat muodostuneet läheisiksi. Niin ikään on kiinnostavaa, löytyykö läheisyyteen aikuis-iällä säännönmukaisia polkuja sisarusten elämänhistoriasta. Tätä silmällä pitäen sisällytin haastatteluuni kysymyksiä sisarusuh-teiden erityisistä muutos- tai käännekohdista. Aiem-pien tutkimusten perusteella (mm. Conger & Little 2010, Mouw 2005) on ehdotettu, että tietyt asiat kuten lapsuudenkodista omilleen muuttaminen, koulutuksesta valmistuminen, työelämään siirtyminen, naimisiin meneminen ja vanhemmaksi tuleminen ovat keskeisiä aikuistumisvaiheita. On kuitenkin selkeitä viitteitä siitä, että polut ovat moninaistuneet. Vaiheiden kokeminen vaihtelee paljon myös iän suhteen. Poluista onkin tullut vaikeam-min ennustettavia.

Conger ja Little (2010) tutkivat, miten nämä – pääasiassa länsimaisen nuorison kokemat – taitoskohdat vaikuttivat sisarusuh-teisiin. Tulosten perusteella elämänmuutoksilla oli vaikutusta suhteisiin, mutta vaikutus saattoi olla myös toisensuuntainen: sisarukset vai-kuttivat myös siihen, milloin ja minkälaisia elämänmuutoksia koettiin. Esimerkiksi kun isompi sisarus muutti pois kotoa, tämä saattoi toimia mallina nuoremmalle sisarukselle, joka muutti pois kotoa aiemmin kuin vanhempi sisarus oli itse muuttanut. Lapsuudenko-dista muutto vaikutti sisarusuh-teeseen etäännyttävästi tai lähentävästi. Etäisyys saattoi kasvaa, kun aikaa ei vietetty enää yhtä paljon yhdessä. Suhde saattoi kuitenkin myös lä-hentyä, kun nuoruuden riitoihin ja jännitteisiin väleihin saatiin välimatkaa. (Conger & Little 2010.) Myös Herrickin (2008) tulosten mukaan sisaruksen tuki yllättävässä tilan-teessa, fyysinen etäisyys, yhteinen harrastus, kypsyminen, vanhempien avioero ja riita olivat yleisimpiä käännekohtia sisarusten läheisyyden suhteen, mutta vaikutus saattoi olla molempiin suuntiin – lähentää toisia ja etäännyttää joitain.

Oman aineistoni perusteella käännekohtat olivat hyvin samansuuntaisia aiemman tutkimuksen kanssa. Elämän tasapainoa horjuttaneet tapahtumat, vanhempien ero, sisarusten paha riita, kypsyminen, lapsuudenkodista pois muuttaminen, fyysinen etäisyys, yhdessä asuminen aikuisiällä, naimisiin meneminen, lapsen saaminen ja sisaruksen puolisovalinta olivat yleisimpiä asioita, jotka olivat aiheuttaneet sisarussuhteeseen muutoksen.

Olen jaotellut käännekohtat kolmeen kategoriaan. Ensin esittelen perheyhteisöä uhkaavia käännteitä. Tähän ryhmään olen laskenut elämän tasapainoa horjuttavat tapahtumat kuten perheenjäsenen sairastumisen, kuoleman, vanhempien eron ja sisarusten pahan riidan. Näyttää siltä, että elämän murroskohdat aiheuttavat uudenlaista pohdintaa omista perhe- ja läheissuhteista. Esimerkiksi Castrénin (2009, 58) tutkimuksen mukaan ero näytti purkavan itsestäänselvyyden siitä, ketkä perheeseen lasketaan. Poikkeuksellisissa tilanteissa perhesuhteiden automaattisuus kyseenalaistuu ja käsityksiä täytyy uudistaa. Nimitän käännteitä perheyhteisöä uhkaaviksi, sillä jokaisessa esimerkissä on pohjimmiltaan kyse tilanteesta, jossa perheen ainutlaatuisuuden idea on koetuksella.

Toisena kategoriana käännekohtien analyysissäni on aikuistuminen ja itsenäistyminen. Näihin olen luokitellut kypsymisen, lapsuudenkodista pois muuttamisen, fyysisen etäisyyden ja yhdessä asumisen aikuisiällä. Aikuistuminen on vaihe, jolloin mielessä, kehossa ja fyysisessä ympäristössä tapahtuu paljon muutoksia. Se on myös keskeinen identiteetin rakennusvaihe, jolloin luodaan käsitystä itsestä ja muista. Tästä syystä myös suhteet sisaruksiin joutuvat väistämättä prosessoinnin kohteeksi ja kokevat muutoksia.

Viimeisenä käsittelen suhdemuodostelmiin liittyviä käännteitä, joihin lasken naimisiin menemisen, lapsen saamisen ja sisaruksen puolisovalinnan. Muilla ihmisillä on keskeinen vaikutus sisarussuhteen ylläpitämiseen. Kun lähipiirissä tapahtuu isoja muutoksia, sisarussuhteetkin hakevat paikkaansa.

Haastattelut käsittelivät läheisiä sisarussuhteita, joten eniten tuli esille suhteita lähentäneitä käännekohtia. Mukaan mahtui kuitenkin myös kertomuksia etäännyttämisvaiheista, koska sisarusten läheisyys oli luonnollisesti vaihdellut ajasta ja elämäntilanteesta riippuen. Lisäksi haastateltavat toivat esiin muutaman tapauksen, joissa joku sisaruksista oli muuttanut tietyn käännekohdan jälkeen erityisen etäiseksi. Otan myös etäännyttämistarinat mukaan analyysiin, koska niiden kautta on mahdollista saada valaistusta läheisyyden ja etäisyyden syihin. Seuraavaksi esittelen sisaruuden käännekohtia tarkemmin.

7.1 Perheyhteisöä uhkaavat käänneet

Esimerkiksi sairastuminen tai ero tuovat näkyväksi perhesuhteiden haavoittuvuuden. Myös sisarusuhde voi saada uuden merkityksen. Paula (36) kuvaa, kuinka sisaruksen tuen puute itselle raskaassa elämäntilanteessa vaikutti suhteeseen:

”Meidän piti mennä naimisiin tämän mun miehen kanssa, mut sit me erottiin, niin ehkä mä silloin vähän koin sellasta, että en välttämättä saanut sellasta tukea niinkun siskoltani mitä olisin kaivannut. Koska hänellä oli se lapsi, hän oli itse menossa naimisiin ja näin että jotenki siinä tuli semmonen pieni ainakin mun mielessä, että koin että hän ei nyt niinkun ymmärtänyt sitä.”

Paulan kuvauksesta voisi tulkita, että hänen siskonsa ei ole pystynyt hyväksymään ajatusta erosta tilanteessa, jossa molemmilla sisaruksilla oli häät tulossa ja kaiken piti olla hyvin. Yllättävä ero toi näkyväksi, että perhesuhteet eivät ole pysyviä. Myös Kristiina (37) korostaa, että sisaruksen ymmärryksen tai tuen puute vaikeissa elämäntilanteissa on vienyt etäämmälle ja vastaavasti vaikeissa asioissa tukeminen lähentänyt suhdetta.

Sairaudet ovat toinen asia, joka uhkaa perheen tasapainoa ja koossapysymistä. Hanne (34) kertoo veljensä sairastumisesta lapsuudessa. Se lähensi sisarusten välejä huolenpidon ja erilaisten roolien omaksumisen kautta:

”Mun mielest semmonen yks murrosvaihe oli, kun Tuomo oli noin kaksitoista, kun se sairastu epilepsiaan ja siin oli noin vuoden sellanen aika rankka vaihe, et se oli aika paljon sairaalassa ja ne oli tosi pahoja ne epilepsia-kohtaukset... mun vanhemmat oli silloin tosi stressaantuneita tietysti siinä, et se on jääny mulle sellasena erityisenä vaiheena mieleen, et oli niinku huoli ja kai se siihen suhteeseen jotenki vaikutti, kun siit piti pitää huolta.”

Hanne mainitsee vanhempien stressaavasta elämänvaiheesta, jossa hän on isompana sisaruksena halunnut keventää taakkaa ja pitää huolta veljestään. Myös vanhemman sairastuminen on usein koko perheelle kova paikka. Puutteellisella huolenpidolla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia sisarusten suhteessa:

”Meidän äiti on alkoholisti. Nykyään ei enää juo, mutta silloin joi sitten senkin edestä, niin se oli vähän niinku sillä tavalla, että meidän piti olla

vanhempia ja näin. Et kyl se niinku taas sitten lähensi meitä. Et tavallaan me ollaan jouduttu jotenkin, se on kääntynyt niin päin, että me ollaan oltu vanhempia ja meidän vanhemmat ei oo pystyneet olemaan vanhempia. Et tavallaan meil on aika rankka se tausta, niin ehkä senkin takia niin sitten on jotenkin hioutunu.”

Alkoholismi on tiivistänyt sisarusten välejä, koska heidän on täytynyt huolehtia toisistaan ja myös vanhemmistaan. Stigmaa sisältävät elämäntapasairaudet ovat usein asia, jota peitellään ulkopuolisilta. Sisarukset ovat siis todennäköisesti jakaneet myös yhteisen salaisuuden, minkä on kuvattu vahvistavan kahdenvälistä dyadimaista suhdetta ja läheisyyttä (Simmel 1950). Rankka kokemus voi myös viedä sisaruksia hetkellisesti etäämmälle toisistaan, niin kuin Nannan (25) lapsuudessa kävi:

”Äidin kuolema ajo meitä ehkä enemmän erilleen jostain syystä, et silloin ehkä etäännyttiin vielä enemmän. Et sit tuli semmonen vaihe, et ei me oikeestaan oltu.”

Raskaiden asioiden käsittely voi olla hankalaa, jolloin usein myös yhdessäolosta tulee vaikeaa.

Myös vanhempien suhteen päättyminen oli yksi selkeä käännekohta sisarusten läheisyyden kokemuksissa. Ydinperheen hajoaminen tuo ehkä ensimmäistä kertaa esille, että perhesuhteet eivät ole ikuisia. Ero vaikutti aineistoni perusteella enimmäkseen tiivistäneen sisarusten välejä. Katariina (34) kuvaa tilanteeseen liittyvää kasvavaa huolehtimisen tarvetta pikkusisaruksestaan:

”Ehkä eka semmonen, jonka voisin kuvitella, oli vanhempien ero... Et Henriikka ei ollu kuin yksvuotias tai puoltoista silloin, niin onhan me sit ehkä lähennetty jollain tavalla siinäkin. Et sit mä muistan, kun me käytiin siellä isän luona ja se oli tietysti, Henriikka oli niin pieni, ja se oli sille semmonen jännittävä juttu aina, niin kyllä mä siellä olin aina niinkun suojeleva ja hoivaava, silittelin Henriikkaa, jos sillä oli äitiä ikävä, niin semmosia tilanteita muistan”

Myös Minna (33) kokee, että ero vaikutti sisarusten väleihin ja teki kolmikosta vahvan tiimin:

”Porukat eros, kun me oltiin 13- ja 15-vuotiaita, niin sithän siinä tuli sellanen vaihe, että me lähennyttiin taas hirveesti... me ollaan molemmat monesti puhuttu, et meil olis varmaan ihan erilaiset välit ilman sitä, et ne oli niin siinä omassa jutussaan, et oikeestaan me kaikki kiinnnyttiin enemmän toisiimme, et siin tuli myös Jussi mukaan. Must tuntu et siinä vaihees rupes syntymään sellanen ajatus, mul on vahvasti sellanen ajatus, et mun perhe on mun sisarukset, se ydinperhe. Se on hassuu käyttää sitä termii, kun se ymmärretään niin eri lailla, mut mulle on ihan selvä se. Ja me ollaan puhuttu paljon, et se varmaan sillon alko kehittyä. Et eihän se nyt mitään tietosta oo, mut se vaan alko syntyä se meidän piiri sillon ja semmonen selkee, et me huolehditään toisistamme.”

Molemmissa vanhempien eroon liittyvissä esimerkeissä puhutaan huolenpidon lisääntymisestä sisarusten välillä. ’Ydinperhe’ -termin käyttäminen osoittaa vahvaa halua kuulua sisarusten porukkaan ja erottautua vanhempien piiristä. Muutama muukin haastateltava mainitsi, että sisarus tai sisarukset kuuluvat omaan perheeseen enemmän kuin omat vanhemmat.

Vanhempien lisäksi ”eroajatuksia” on voinut olla myös sisarusten välillä. Voimakkaat tunnekuohut ja riidat kuuluvat usein nuoruuteen ja saattavat muuttaa sisarusten suhtautumista toisiinsa. Terhi (28) kuvailee, kuinka sisaruksen tuntee niin hyvin, että tätä on helppo loukata:

”Kun oltiin jotain viistoista, niin sillon tapeltiin muutama kerta silleen todella pahasti, siis ei fyysisesti vaan henkisesti, sanallisesti. Sit sen jälkeen me vaan päätettiin, et me ei riidellä enää, koska tuntee toisen niin hyvin, niin on mahdollista tietää enemmän siitä toisesta mitä se tietää itestään ja pystyy sivaltamaan sellasilla pahoilla asioilla. Et mul on vieläkin paha mieli niistä riidoista, vaikka ne on sovittu ja sen takia me ei enää riidellä.”

Herkimmillä asioilla sivaltaminen mahdollistaa kaikista ikävimmät ja henkilökohtaisimmat riidat, jonka takia Terhi luultavasti kokee edelleen huonoa omaatuntoa yhteenotoista siskonsa kanssa. Myös Mariannen (29) mukaan teini-iän tulehtuneet välit johtivat pahaan riitaan, jonka jälkeen sisarukset alkoivat lähentyä toistensa kanssa:

”Siskon kans se on kyl ollu sellanen, yks sellanen riita, mä en muista sitä riitaa, mut joku riita meil on ollu. Tai ku meil on just sen teini-ään kriisien jälkeen ollu vähän semmoset tulehtuneet välit koko ajan, niin sit johonkin kun se sit kärjisty, mä kuvittelen et se liittyy ehkä johonki lomamatkaan, joka me tehtiin yhdessä ja me ei tultu niinku ollenkaan toimeen toistemme kanssa, ja sit jotenki sen jälkeen oli ihan sellanen et nyt niinku oikeesti täytyy saada etäisyyttä, niinku molemmilla todennäköisesti oli semmonen. Niin tavallaan sit, kun se oli laantunu se riita tai jääny jotenki taakse, niin sitten kun, olinko se minä kun sit soitti, et haluisin pyytää anteeks ja jutella, niin se oli semmonen käännekohta ja sen jälkeen ei oo ollu oikeestaan mitään. Et se oli ehkä molemminpuolinen semmonen, et pysty jotenki myöntämään, et on ollu ite väärässä jossain asiassa tai murtaan jonkun muurin, et nyt ei vaan enää rakenneta tällasta, vaan päästetään irti.”

Riita on ollut kuvauksen mukaan tietynlainen aikuistumisriitti, jossa sisarukset ovat ottaneet rajusti yhteen ja sitä kautta heränneet todellisuuteen, jossa sisarus näyttäytyykin ihmisenä, jonka läheisyyttä ei voi pitää itsestäänselvänä ja loukata häntä miten sattuu. Tästä päästäänkin sisarusten aikuistumiseen ja itsenäistymiseen käänteentekevänä vaiheena, jota avaan seuraavan otsikon alla tarkemmin.

7.2 Aikuistumisen ja itsenäistymisen käänneet

Sisaruksen aikuistuminen mainittiin monessa haastattelussa sisarussuhdetta lähentäneenä vaiheena ja suhteen suuntaa muuttaneena käännekohtana. Aikuistuminen tuo suhteeseen uuden ulottuvuuden; yhtäkkiä ollaan ikäerosta huolimatta enemmän samalla tasolla kuin lapsuudessa. Aikuistumiseen saattaa liittyä halu jakaa sisaruksen kanssa enemmän henkilökohtaisia tunteita ja ajatuksia. Nuoruuden kasvukivut on ehkä selätetty ja itsestään muodostettu itsenäistyneempi käsitys. Miisa (27) muistelee lähentymisen pikkusisaruksensa kanssa tapahtuneen vasta lapsuudenkodin ulkopuolella:

”Se (sisko) oli varmaan jotain ehkä 19-vuotias, kun se oli asunu vuoden ulkomailla, niin sit kun se tuli takasin, niin se oli silleen ikään kuin aikuistunu, kun se oli ottanu sellasen irtioton siit lapsen asemasta. Niin sen jälkeen me ruvettiin oikeestaan vasta tutustumaan ja sit meist tulikin tosi läheiset. Mut se tapahtu todella vasta sen perheen ulkopuolella.”

Myös Mira (28) mainitsee lähentävänä käännekohtana aikuistumisen ja sisaruksen ulkomailla asumisen:

”No veljen kanssa varmaan siinä 18-vuotiaana hän muutti ulkomaille, niin siinä jotenki alko olla silleen, kun hän oli aikuinen. Jossain vaihees se oli ärsyttävä teini, niin ei oltu silleen paljoo tekemisissä. Mut siitä ollaan tultu paljon paljon läheisemmäks ja sit mun siskon kans me ollaan niinku superläheisiä, niin se taas oli ehkä kun hän täytti 16–17, niin siinä se alko ja nyt se on aina vaan läheisempää, nyt kun hän oikeesti on aikuinen.”

Katariina (34) kertoo aikuistumisen lisäksi fyysisestä välimatkasta, joka kuitenkin lähensi sisarusten välejä:

”Kun Henriikka meni lukioon, mä olin sitten semmonen vähän päälle parikymppinen, niin siinä vaiheessa jotenkin tuntu, et me löydettiin semmonen yhteinen aaltopituus enemmän, et molemmat aikuistu sen verran. Mä kyllä muutin sitten pois eri kaupunkiin, et sit siinä oli se, fyysinen välimatka kasvo, mut henkinen välimatka ehkä kuitenkin lyheni, ja sen jälkeen, niin sit me ollaan oltu kyllä suht läheisiä.”

Minnan (33) tarinassa korostuu taas aikuistumisen myötä tullut mahdollisuus tehdä yhdessä asioita, joita ei aikaisemmin voitu tehdä:

”Jussin suhteen se kun se aikuistu ja me päästiin samalle kymmenennelle, oltiin molemmat kakskyt jotain niin sit siin tuli semmonen, et sit hän me saatettiin käydä yhes baarissa tai jotain tällasta, et siit tuli sellanen uus. Vaik se on sellasta hauskanpitoo ja hölmöily, niin samalla siinä synty semmonen, et vähän niinku tutustutaan toisiimme aikuisina. Ja sit oli pakko itekkin tajuta, et toi ei oo enää se pikkuvauva, eikä voi todellakaan kohdella toista semmosena.”

Minna kiteyttää myös aiemmin mainitun huomion siitä, että aikuistumisen yhteydessä syntyy usein uudenlainen suhde sisarukseen – tajuaa, ettei sisarusta voi enää kohdella miten sattuu. Suhde tasa-arvoistuu ja voi syventyä uudelle tasolle.

Aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyy keskeisenä myös omilleen muutto, joka tuo sisarussuhteisiin uuden tilanteen. Lapsuudenkoti on paikka, jossa sisarukset viettävät yleensä ainakin jonkun osan lapsuudestaan hyvin läheisesti. Useampi haastateltava kuitenkin kertoi lähentyneensä sisaruksen kanssa juuri lapsuudenkodista pois muutettuaan.

Marian (25) mukaan läheisyys on ollut sisarussuhteessa erilaista lapsuudenkodista muuttamisen jälkeen:

”Kun mä muutin kotoo pois, niin sit on ollu heti tosi hyvät välit sen jälkeen. Ja nykyäänkin on tosi sellaset jotenki eri tavalla läheiset, kun ei asuta kumpikaan enää kotona, niin tulee soiteltuu säännöllisesti ja kysytyy neuvoa.”

Maria perustelee läheisyyden muutosta sillä, että nykyisin sisarukset kysyvät toisiltaan neuvoja ja tukeutuvat toisiinsa hankalissa tilanteissa, mikä ei ollut tapana lapsuudenkodissa asuttaessa. Tilanne liittyy keskeisesti aikuistumisen myötä uusien roolien ottamiseen. Hannan (32) tapauksessa lapsuudenkodista pois muutto paransi sisarusten hieman tulehtuneita välejä etäisyyden kautta:

”Se muutti eka pois kotoa ja mä sanoin, et mä olin siit ilonen, niin se teki hyvää meidän väleille, et sitten kun me aina silloin tällön nähtiin, niin se ei ollukaan enää sellasta piikittelyä ja mä en enää sitä sillä tavalla pelänny tai mua ei ärsyttäny se enää, kun siihen tuli semmosta etäisyyttä. Et se ehkä meitä lähensi.”

Eri paikkakunnalle muuttamista voi verrata lapsuudenkodista pois muuttamiseen; kun etäisyys sisarusten välillä kasvaa, suhdetta voi katsoa eri perspektiivistä. Moni alkaa tässä vaiheessa arvostaa sisarusta enemmän ja läheisyys kasvaa. Nanna (25) kertoo, kuinka yhteydenpito siskon kanssa muuttui kilometrien myötä:

”Vähän lukion jälkeen, niin se muutti opiskelemaan eri kaupunkiin ja se jotenki vaikutti tosi paljon, et sit se muutti sinne kauas, niin sit me, emmä tiä mikä siinä muuttu, mut ku ehkä me tavattiin harvemmin, mut silleen oikeesti. Tai et aikasemmin oli aina silleen et vaik oiskin nähny niin ei aina tullu kuulumisii ees oikeesti juteltua ja sit kun se asu kauempana niin sit me ruvettiin soittelemaan aina välillä ja mä menin käymään siellä ja sit samaan aikaan mä muutin kans pois kotoota, niin se ehkä vaikutti enemmän.”

Paula (36) jatkaa samoilla linjoilla ja mainitsee tapaamistenkin lisääntyneen välimatkasta huolimatta:

”Kun mä muutin sitten Helsinkiin niinku jälleen kerran niin tota sitten me vaik me ei asuttu samassa kaupungissa niin meistä tuli niinkun läheisempiä, et sillon, kun me asuttiin molemmat samassa kaupungissa, niin me ei nähty yhtä paljon, kun mitä me nähtiin niinku sitten kun mä muutin tänne.”

Vaikka lapsuudenkodista muuton jälkeen sisarukset usein asuvat eri osoitteissa, on myös sisarusia, jotka päättävät muuttaa yhteiseen asuntoon vielä esimerkiksi opiskeluaikana. Ratkaisu syntyy usein taloudellisista syistä, mutta myös helppous on motiivi – sisaruksen kanssa on helppo asua, kun tuntee hänen tapansa. Haastateltavistani kaksi oli asunut yhdessä sisaruksen kanssa lapsuudenkodista muuton jälkeenkin. Miisa (27) valaisee sisarustensa kanssa asumista ja tähän ratkaisuun päättymistä:

”Meil on tota semmonen niinku perhekommuuni...se arkielämä pyörii aika paljon siel meillä kotona, ja siel on aina ihmisii, eikä tarvii kauheesti kehitellä mitään tekemistä, koska aina on jotain. Joku tekee ruokaa tai on vieraita ja semmosta.

H: Onks se jotenki tullu siitä, kun teil oli iso perhe sillon lapsuudessa, et on jotenki tottunu sellaseen?

-Joo, ehdottomasti. Ja sit myöskin mun äiti ja sen sisko eli meidän täti asu perheensä kanssa samalla kadulla kuin me koko meidän lapsuuden eli me oltiin naapureita niitten kanssa...Et jotenki siit sai sellasta mallii ehkä. Tai niinku näki, että siit on tiettyjä hyötyjä ehkä onnellisuuden kannalta, et on myös muuta kuin sitä omaa ydinperhettä tai omaa parisuhdetta siinä elämässä. Ehkä meidän koko perhe ja suku on aika selasta, et on niinku helppo jotenki elää yhdessä tai lähekkäin.”

Miisan kokemuksissa asumisratkaisu lisää omaa onnellisuutta, kun elämä ei rajoitu ainoastaan kumppanin varaan. Hänelle on tärkeää, että muitakin läheisiä ihmisiä on ympärillä. Toisessa esimerkissä sisarusten yhteiset asumisjärjestelyt ovat tapahtuneet ensisijaisesti käytännön syistä. Martan (34) nuorempi sisko muutti muutamaksi vuodeksi Martan luokse asumaan, koska hän sai lukiopaikan samasta kaupungista, jossa Martta asui. Oli taloudellisesti järkevää, että hän asui siskon ja tämän perheen luona. Martalla oli tässä vaiheessa jo omia lapsia. Yhdessä asuminen toi sisarussuhteeseen uusia ulottuvuuksia ja pohdinnan aiheita:

”Se muutti mun luokse asumaan, ettei sil ois niin pitkii koulumatkoja. Mut sit siin oli selvästi enemmän, et sit mä oikeestaan päätin, et mä suhtaudun siihen niinkun lähes aikuiseen. Ei ollu sellanen yksi lapsi lisää, vaan nimenomaan sellanen, et se on mun sisko ja ystävä ja on jääny sellanen, et se käy meillä usein. Et mä oon se tyyppi, jolle tullaan, kun ei jakseta lähtee kotiin baareista, niin me ollaan sit se, jolle soitetaan, et voinks mä tulla teiän sohvalle nukkumaan. Et se meiän suhde on kehittyny semmoseks tosi niinku, et se on siinä mielessä viel omaa perhettä kuin vaik omat lapset tai oma puoliso. Et enemmän kuin mun vanhemmat tai oma veli... Kyl mä voisin esimerkiks kuvitella, et jos ois semmonen asunto, johon mahtuis, et muuttais uudelleen yhteen tai muuta sellasta.”

Martan suhtautuminen siskosten yhdessä asumiseen on varsin positiivinen omasta perheestä ja elämäntilanteesta huolimatta, ja hän voisi jopa kuvitella edelleen muuttavansa siskon kanssa saman katon alle. Myös aiemmin kuvatussa Miisan tilanteessa on samankaltaisuutta, koska siskot asuvat perhekommunissa, jossa asuu heidän lisäksi myös poikaystävät. Arjessa yhdistetään aidosti saman katon alle mahtuviksi oma parisuhde ja sisarusuhde. Tämä muistuttaa agraariyhteiskunnan laajennettua perhettä, jossa oli tapana asua yhdessä omien vanhempien, isovanhempien ja sisarusten kanssa. Laajemman perhepiirin kanssa eläminen sopii myös johdatukseksi seuraavaan alalukuun, jossa esittelen suhdemuodostelmiin liittyviä käännteitä sisarusten läheisyydessä.

7.3 Suhdemuodostelmiin liittyvät käännteet

Toiset ihmiset vaikuttavat osaltaan sisarusuhteen ylläpitämiseen ja läheisyyden laatuun. Elias (1978) kuvaa suhdemuodostelmia eli figuraatioita pelimetaforan kautta: jokainen siirto vaikuttaa seuraavaan. Esimerkiksi sisaruksen naimisiin meneminen mainittiin yhtenä sisarusuhteen läheisyyteen vaikuttaneena käännekohtana. Nanna (25) kertoo, miten siskon suuri elämänmuutos ja siinä tukena oleminen vaikutti sisarusuhteeseen:

”Kun Karoliina meni naimisiin, ja mä olin sen kaaso. Se oli, vaik se ei ollu ees mikään kauheen iso juttu sinällään asiana, niin meiän suhteelle se oli ehkä aika iso juttu. Semmonen niinku, kun se oli tietysti sille iso asia ja sitten mä olin siinä ykkösläheinen siin tilanteessa, niin se oli mulle tosi tärke juttu et mä sain olla se.”

Nannan kuvauksesta välittyy, että siskoilla ei ehkä ole aiemmin ollut tapana osallistua yhtä keskeisesti toistensa elämään. Kaasoksi kysyminen on Nannalle ja koko suhteelle uudenlainen tärkeä kokemus, joka on lähentänyt sisarusten välejä. Toinen merkittävä hetki voi olla, kun sisarus tai itse saa lapsen. Tällöin kahdenväliseen suhteeseen tulee ikään kuin kolmas osapuoli. Vauva tuo sisarusten välille mahdollisesti lisää huolenpitoa: lapsen saanutta sisarusta haluaa auttaa käytännöllisissä ja taloudellisissa asioissa. On ilo seurata, kuinka oman suvun jälkeläinen kasvaa ja kehittyy. Toisaalta vauva voi viedä kaikesta huomion ja aikaa ei enää riitä samalla tavalla sisarusten yhteydenpidolle. Lapsen kanssa eläminen vaikuttaa myös mahdollisuuksiin tehdä ja harrastaa asioita yhdessä. Monet haastateltavistani kertoivat, että lapsen saamisen jälkeen tämä on ollut lähes aina mukana sisarusten tapaamisissa ja tapaamiset sisältävätkin usein leikkipuistoissa istumista tai kotona leikkimistä ja puuhailua.

Paulalla (36) ei ole lapsia, eikä hän niitä kertomansa mukaan halua, mutta sisaruksen lapsi on tullut hänelle tärkeäksi. Se on lähentänyt sisarusten välejä entisestään:

”Mun sisko sai lapsen, niin sekin kyllä lähensi meitä silleen, et vaik ois ehkä voinu ajatella et se vois niinku erottaa, mutta tota niin siis ihan oltiin todella läheisiä ja musta tuli sit sylikummi hänen lapselle ja mä pidän hänen lasta vähän niinku omanani.”

Paula kertoo siis ikään kuin elävänsä äitiyttä välillisesti siskonsa kautta, vaikka ei haluaakaan omia lapsia. Hannan (32) sisko sai lapsen ennen Hannaa, mikä oli hänelle siinä vaiheessa tärkeä ja esimerkillinen hetki:

”Hän sai eka lapsia ja musta tuli täti, ja nää lapset oli tosi tärkeitä, tai on toki edelleen, mut silloin kun ensimmäinen syntyi ja oli sellanen hirmu tärkeä mulle, niin se kans lähensi sillon ehkä.”

Martta (34) taas koki, että oman lapsen syntymä toi sisarusten välille uudenlaisia rooleja ja muutti suhtautumista reilusti nuorempaan pikkusiskoon:

”Ainakin mun siskon kanssa, kun mä sain lapsen... se (sisko) ei ollu enää se suvun vauva, vaan se pääs yhtäkkiä tähän isojen ihmisten kategoriaan... Siihen ei enää voinu suhtautuu silleen pikkulapsena, kun se olikin yhtäkkiä melkein teini-ikänen ja sit oli se pieni vauva siinä, et sillon varmaan muuttu ehkä siit semmosesta tyypistä, jota yrittää vähän

holhota ja kattoo silleen isosiskona, tyyppiin, joka onkin semmonen sisar, joka on apuna.”

Minnan (33) mukaan siskon lapsi on nykyisin niin kiinteä osa elämää, että hänestä on tullut sisarusarjan uusin jäsen:

”Kun Tiina sai kolme vuotta sitten lapsen, niin sit se on kans vaikuttanu aika paljon meiän väleihin, et me ollaan Jussin kans molemmat sen Tiinan lapsen kummeja ja me ollaan tosi läheisiä ja ollaan monesti hoidettu sitä kahestaan siellä. Ja se on ollu meiän reissuissa mukana. Et se on ollu ehkä uusin käännekohta, et meil on tällanen neljäs.”

Kolmas osapuoli sisarusten välisissä suhteissa voi olla myös jomman kumman kumppani. Parisuhteet ovat yleensä varsin intiimejä suhteita, joissa kumppanilla on merkittävä vaikutus omaan elämään ja läheissuhteiden järjestymiseen. Kristiina (37) muistelee, kuinka siskon miehen mukaan tuleminen etäännytti heidän välejään:

”Johannaan se käänne on tapahtunu pitkälti sillon, kun hän tapasi miehensä, nykyisen aviopuolionsa. Meillä ei oo sen miehen, sen aviopuolison, kanssa koskaan löytyny sellasta yhteistä tai ei olla koettu olevamme samalla aaltopituudella monellakaan tapaa. Niin se on vaikuttanu myös siihen, että ei olla (läheisiä Johannan kanssa). Et se on Johannan kohalla se käänne enemmän ja se etäisyys on kasvanu.”

Toisaalta sisaruksen kumppani voi myös lähentää suhdetta, jos muodostuu tapoja, joiden kautta pariskunnat viettävät aikaa yhdessä. Kristiina kuvaa suhdettaan toisen siskon mieheen hyvin erilaisella tavalla kuin edellisessä esimerkissä:

”...soitetaan facetime-puheluita missä ollaan kaikki.

H: Niin ketkä kaikki?

–Minä ja sisko, mun mies ja siskon mies ja siskon lapsi. Siskon lapsi riehuu yleensä omiaan (naurua), mut me yritetään siinä vähän vaihtaa kuulumisia, niin tuntuu et ne tulee lähemmäs. Ja sit meil on puhelimesta sellanen WhatsApp-ryhmä, niin sit me siinä aika paljon viestitellään, jos ei ehitä näkemään.”

Kristiinan määritelmässä ”me” tarkoittaa omaa ja sisikon perhettä. Yhteiset videopuhelut ja viestittelyryhmä luovat yhteishenkeä ja yhteenkuuluvuutta. Kristiina kertoo soittlevansa myös sisikon kanssa kahdestaan, mutta koko ryhmän yhteydenpito on hänen mukaansa tiivistä. Sisarusten perheet toimivat yhteisenä yksikkönä ja sisarussuhteen vahvistajana, koska silloinkin kun sisaruksilla ei varsinaisesti ole asiaa toisilleen, yhteydenpito pysyy yllä ryhmässä.

Kristiinan esimerkistä poiketen vain muutama haastateltava mainitsi läheisten ihmisten muodostelmassaan sisaruksen kumppania tai puolisoa. Paljon yleisempiä olivat maininnat omien vanhempien uusista kumppaneista tai puolison kautta tulleista sukulaisista, joista appivanhempien lisäksi oli mainittu useammassa muodostelmassa myös kumppanin sisarus tai sisaruksia. Tämä viittaa siihen, että läheissuhteiden muodostelmat rakentuvat useasti vanhempien ja kumppanin ympärille. Sisarusten kautta muodostetut läheisrakenteet eivät ole yhtä tyypillisiä. Tähän saattaa vaikuttaa toki myös se, että 25–35 vuoden iässä moni ei välttämättä ole muodostanut vielä kovin pitkäaikaisia parisuhteita tai liittoja. Sisarusten kumppaneihin ei ehkä siitäkään syystä ole ehtinyt vielä syntyä läheistä suhdetta tai ylipäätään ei koeta, että sisarusten kumppanit kuuluisivat vielä olennaisena osana perhepiiriin.

Kiintymykseen liittyviä tunnemuistoja

Kiintymystä ja tunteita ei ole käsitelty sosiologiassa yhtä laajasti kuin esimerkiksi psykologiassa, mutta muun muassa sosiologi Lynn Jamieson (1998) on nostanut esiin läheisyyden ja intiimiyden merkityksen nykyihmisten henkilökohtaisissa elämissä. Myös Norbert Elias (1978) korostaa emotionaalisten sidosten tutkimisen tärkeyttä.

Aineistossa kuvailtiin useampia tunnepitoisia hetkiä sisarusten elämän varrelta. Haastateltavat kertoivat tilanteista, joiden kautta välittyi heidän vahva kiintymys sisaruksiaan kohtaan. Minna (33) muistelee lapsuutta sisikonsa kanssa symbioosimaisena:

”Meil oli semmonen hirveen symbioosi, mä en siis tarkota hirveellä huono vaan syvä, voimakas, et esimerkiks mä muistan yhen kerran, kun se (sisko) meni sen kummien luokse yöks, niin mä sain niin hirveet flipit yöllä himassa, et mut piti viedä yöllä sinne kans, mä olin joku neljä viis, mut mä muistan sen. Mä ahdistuin kauheesti.”

Hanna (32) koki aikoinaan sisaruksen ulkomaille lähdön hankalana:

”Hän ilmotti, et hän haluaa lähteä vaihto-oppilaaks ja mä koin sen, et et sä voi lähtee minnekään täältä.”

Terhillä (28) oli kiire muuttaa pois lapsuudenkodista, koska siskokin oli jo lähtenyt:

”Mä ootin ihan hirveesti sitä muuttoa. Mä olin jo paljon aikasemmin siivonnu mun huoneen tai purkanu mun huoneen... Mä olin laittanu kaikki laatikoihin ja ne vaan odotti siellä, odotti vaan sitä muuttoa. Koska mun sisko oli muuttanu jo pari vuotta aikasemmin. Jotenki ei siellä ollu enää niin mielekästä siellä kotona.”

Martta (34) ja hänen siskonsa joutuivat käsittelemään ensimmäisten seurustelusuhteiden tuomia muutoksia sisarussuhteessaan mustasukkaisuuden ja saatavilla olemisen tunteiden kautta:

”Sillon kun mä rupesin seurustelemaan ensimmäisii kertoja joskus 17-vuotiaana, niinku silleen vakavammin, niin kuulemma mun sisko oli mustasukkanen, mut se kyllä enemmän purki sitä meidän äidille kuin mulle, et mä kuulin siitä vasta muuta kautta. Ehkä sit taas se, et kun mun siskolla on ollu semmosii ensimmäisii pidempii suhteita, niin se on vaikuttanu siihen, et on välillä joutunu ite käsittelemään sitä, et se ei oo aina joka ilta välttämättä saatavilla seuraks tai kaveriks tai hoitamaan lapsii tai mitään muuta. Että siihen on joutunu ite niinkun muuttamaan omaa suhtautumistaan, et kuinka paljon toisel on aikaa antaa.”

Kaikki esimerkit kuvaavat sitä, miten erilaiset muutoskohdat elämässä, muun muassa fyysisen etäisyyden kasvaminen ulkomaille muuton tai lapsuudenkodista muuttamisen seurauksena ovat herättäneet vahvoja tunteita, joiden kautta kiintymys sisarusta kohtaan tulee näkyväksi. Myös sisarusten seurustelusuhteiden aloittaminen on tuonut esiin mustasukkaisuutta ja sen tiedostamista, että toisella on mahdollisesti joku itseä läheisempi ihminen. Sisarussuhteiden erityisyydestä puhuttiin haastatteluissa monin sanoin. Muutama haastateltava otti erikseen esille haastattelun lopussa, miksi halusi tulla kertomaan sisaruksestaan:

”Sitä on aika vaikee kuvailla, miks se toinen on tärkeä ja mikä siitä tekee, et joitain juttuja on, mut sit must tuntuu, et se on se joku tunne, et tullaan samasta ja jollain lailla kuulutaan yhteen. Jossain määrin

semmonen sanaton yhteys, vaikka kun näkee toisen ja joku puhuu jostain ja kattoo toista, niin tietää mitä se ajattelee. Varmaan joillekin aviopareille, jotka on ollut viiskyt vuotta yhdessä, niin on jossain määrin samanlaista. Mut se tunne on erilainen, kun se on sit sisarus. Sitä on vaikee selittää. Tai on vaikee selittää, miks mä halusin väkisin tulla tänne, et joku siinä on, et mä halusin tulla kertomaan.”

”Ehkä sen mä voisin lopuks sanoo, et miks mä halusin tulla tähän haastatteluun oli niinku jotenki se, et ehkä mä halusin sanoo ääneen sen, että must niinkun suurin lahja, minkä mä oon saanu mun vanhemmilta on mun siskot. Et se on semmonen lahja ja semmonen arvo, et mitä vanhemmaks tulee, niin se merkitys muuttuu tärkeemmäks. Et sit kun äitiä ja isää ei enää ole, niin on vaan minä ja siskot. Ja sisarussuhteet on ihmissuhteina sellasia, että niistä kannattaa pitää kiinni, koska koskaan ei voi tietää millon toista tarvii.”

Ensimmäinen haastateltava korostaa tunneyhteyttä, jolle ei tunnu löytyvän sanoja tai selitystä. Läheinen sisarus on jotain, mitä voi verrata vanhan avioparin välille syntyneeseen sanattomaan yhteyteen. Haastateltava mainitsee sen olevan silti erilaista, koska kyseessä on oma sisarus. Maininnat ”tullaan samasta” ja ”kuulutaan yhteen” kuvaavat ’verisiteen’ luomaa itsestänselvyyden ajatusta. Jälkimmäinen esimerkki taas korostaa kiittolisuutta ja sitä kautta aktiivista pohdintaa siitä, että sisarussuhteet eivät välttämättä kestä ikuisesti, ellei niitä vaali ja ylläpidä. Molemmissa korostuu kuitenkin samankaltainen tunnepitoinen kiintymys sisaruskohtaan, vaikka haastateltavien perustelut ovat jossain määrin vastakkaisia.

Yhteenveto käännekohdista

Aineistoni perusteella sisarussuhteita lähentävät ja etäännyttävät käännekohdat ovat samansuuntaisia aiempien tutkimustulosten kanssa (vrt. Conger & Little 2010, Herrick 2008 & Mouw 2005). Suuret elämänmuutokset ja murroskohdat ovat vaiheita, jolloin sisarusuhde punnitaan uudesta näkökulmasta ja suhde voi muuttua. Aikuistuminen, omilleen muuttaminen ja muut suuret elämäntapahtumat kuten lapsen saaminen tai naimisiin meneminen ovat tärkeitä vaiheita, joiden kautta itsenäistä elämää vähitellen saavutetaan.

Toisaalta nämä perinteiset aikuistumisen polut ovat nykypäivänä moninaistuneet. Suinkaan kaikki eivät etene samojen vaiheiden kautta. Eri tavalla valitsemista ei ehkä koeta enää samalla tavalla normin rikkomisena kuin aiemmin. Tästä huolimatta aikuistumiseen liittyy tietynlaisia siirtymäriittejä, jotka vaikuttavat sisarussuhteiden kehittymiseen.

Muutoksia näytti tapahtuvan erityisesti tilanteissa, joissa perheen itsestänselvyyttä uhkaa jokin tekijä, esimerkiksi sairaus tai avioero. Toinen merkittävä vaihe suhteen muutokselle oli henkilökohtaiseen kasvuun ja aikuistumiseen liittyvät uudelleenjäsenennykset itsestä ja muista. Tähän elämänvaiheeseen liittyvät keskeisesti myös fyysiset muutokset elinpiirissä kuten lapsuudenkodista pois muuttaminen ja välimatkan kasvaminen. Kolmantena sisarussuhteiden muokkaajana tulivat esiin muutokset lähipiirissä ja toisten ihmisten vaikutus.

Huomionarvoista on, että käännekohdat eivät kuitenkaan muuta sisarussuhteita aina samaan suuntaan. Aineistoni jokaisesta sisarussuhteesta oli silti tunnistettavissa ainakin yksi vaihe, jonka seurauksena läheisyys oli kasvanut. Lopussa esiteltyjen tunnemuistojen kautta haastateltavat tulivat myös kertoneeksi siitä, miten sisarukseen on lapsuudessa muodostanut niin vahvan emotionaalisen siteen, että suhde säilyy läheisenä aikuisuudessakin. Kuten Rannikko (2008) väitöskirjansa johtopäätöksissä tiivisti: Mikäli lapsuudessa onnistuu muodostamaan kiintymyssuhteen sisaruksen kanssa, se kestää aikuisuuteen asti. Rannikon mukaan läheiset sisarussuhteet eivät ole itsestänselvyys, vaan vaativat ylläpitämistä, kuten muutkin ihmissuhteet.

8. Relationaaliset jännitteet

Sisarusuhteisiin kuuluu paljon myös ristiriitaisia tunteita ja vertailua (mm. Hetherington ym. 1999, McGuire ym. 2000). 'Relationaalisella' viitataan ihmissuhteissa muodostuviin jännitteisiin. Muun muassa Ketokivi (2015) on tutkinut stigman vaikutusta perhesuhteissa ja havainnut, että kuulumista perheeseen rakennetaan neuvottelussa merkityksellisten toisten kanssa. Toisin sanoen muilla ihmisillä ja sillä miten muut näkevät yksilön, on hänelle merkitystä. Jännitteet paljastavat jotain siitä, mikä sisarussuhteissa koetaan hyväksytyksi ja mikä ei. Ketokivi (2008) tutki myös lähipiirien muutoksia elämän murtumakohdissa, joihin oli luokiteltu ennen aikainen leskeytyminen, ero, työkyvyttömyys ja masennus. Päälöydöksenä oli, että murtumakohdat loivat perhe- ja ystävyysuhteisiin uudenlaisia merkityksiä. (Ketokivi 2008.) Jännitteiden kautta voidaan tarkastella, miten ne muuttavat sisarussuhteiden dynamiikkaa ja toimintamahdollisuuksia.

Kandidaatintutkielmassani nostin esiin kiinnostavana jatkotutkimuksen kysymyksenä sen, miten erilaiset tulotasot tai erilainen ajatusmaailma vaikuttavat sisarusten suhteeseen

aikuisuudessa. Myös nämä teemat näkyivät aineistossani useammassa kohdassa. Toisen menestyminen ja toisen epäonnistuminen työelämässä hiersivät välejä. Samoin jännitteitä aiheuttivat erilaiset maailmankatsomukselliset asiat, vaikkakin ne pyrittiin sivuuttamaan keskusteluissa.

Toinen monessa haastattelussa esiin tullut asia oli, että parisuhteista ja seksuaalisuudesta ei usein keskusteltu sisarusten kanssa. Ne jätettiin ystävyys-suhteisiin. Teemojen koettiin ylittävän intimitteettirajan. Toisaalta poikkeustapauksiakin löytyi. Yhden haastateltavan mielestä juuri sisarukselle oli helpompaa kertoa henkilökohtaisimmista huolenaiheistaan kuin ystäville. Ystävien kanssa piti miettiä enemmän heidän elämäntilannettaan ja sitä, onko sopivaa kuormittaa heitä omilla murheillaan.

Kolmantena muiden ihmisten vaikutus sisarussuhteisiin tuli esiin muun muassa sisaruk-sen kumppanin kautta. Muutama haastateltava kertoi sisaruksen puolisoista tai elämän-kumppanista, joka hankaloitti sisarusten välistä yhteydenpitoa tai oli jopa vaikuttanut merkittävästi välien etäännyttämiseen.

Analysoin jännitteitä Georg Simmelin *muukalaisen* käsitteen avulla. Muukalainen ilmen-tää Simmelin mukaan ajoittaista vierauden kokemusta ihmisten välillä. Läheisimpiinkin suhteisiin liittyy aina jossain määrin etäännyttäviä kokemuksia. Muukalainen problema-tisoi kahtiajakoa täydellisen läheisyyden ja ulkopuolisuuden välillä (Simmel 2005, 82).

Muukalaisen mukanaan tuoma etäisyys muodostuu suhteen *yleisistä ominaisuuksista*. Tällaisia ovat ammattiasemat, elämänarvot ja muut piirteet, jotka voivat toteutua missä tahansa ihmissuhteessa. Sisarussuhteet, kuten muutkin läheissuhteet, perustuvat kuitenkin yleisten ominaisuuksien lisäksi useimmiten myös *erityisille eroille*. Erityiset erot ovat suhteen erityispiirteitä, joita muodostuu vain tiettyjen ihmisten välille. Joskus muukalai-suus voi kuitenkin ottaa suhteessa ylivallan ja henkilökohtainen side alkaa hiipua. (Sim-mel 2005, 76–83.) Tällaisesta tilanteesta on aineistossani muutama etäännyneen sisarus-suhteen tarina.

Olen jakanut jännitteet karkeasti kahden otsikon alle. Ensin esittelen suhdemuodostelman jännitteitä. Näihin olen lukenut mukaan sisaruksen kumppaniin sekä lapsen saamiseen ja erilaiseen elämänkulkuun liittyvät jännitteet että parisuhteista ja seksuaalisuudesta puhu-misen rajoittamisen. Tämän jälkeen käyn läpi vierauden kokemuksiin liittyviä jännitteitä, kuten sisaruksen erilaista arvomaailmaa, maailmankuvaa, raha- ja työtilannetta ja alko-

holinkäyttöä käsitteleviä esimerkkejä. Kategoriat eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia, sillä esimerkiksi sisaruksen kumppanin aiheuttama jännite suhdemuodostelmassa syntyy toisaalta tämän aiheuttamasta vierauden kokemuksesta. Sisaruksen kumppanin vaikutus ilmentää kuitenkin suhdemuodostelmassa tapahtuvia muutoksia kuten lapsen saaminenkin. Koen siis jäsenyyksen selkeyttävänä. Seuraavaksi esittelen jännitteitä yksityiskohtaisten esimerkkien kautta.

8.1 Suhdemuodostelman jännitteet

Sisaruksen kumppani: etääntyneen sisarussuhteen tarina

Kristiinalla (37) on kaksi siskoa, isosisko Johanna (40) ja pikkusisko Tiina (32). Suhde Johannaan on muuttunut aikuisiällä erityisen etäiseksi, kun taas suhde Tiinaan on koko ajan lähentynyt. Etääntyminen Johannan kanssa on tapahtunut pikkuhiljaa. Kristiina kertoo vaiheista ja eroavaisuuksista, jotka ovat vaikuttaneet heidän suhteeseensa:

”Johannan elämäkulku on ollu niin erilainen kuin minulla, et jotenki hän on sen takia tuntunu niin niinkun, tai ne hänen tekemänsä elämäntoiminnot on ollu aikuisena sellasia erilaisia mitä minä oon tehny, niin se meidän ikäero on vähän niinku kasvanu.”

Johannan mielestä erilaiset elämäntoiminnot ovat vaikuttaneet siihen, että sisarus on alkanut tuntua kaukaisemmalta ja ehkä todellista ikäeroa vanhemmalta. Kun kysyn tarkentavan kysymyksen siitä, miten arvomaailmojen erilaisuus on tullut esiin, Kristiina vastaa:

”No ehkä semmosissa niinku, tietysti meille kaikille kolmelle (siskolle) on ollu tosi tärkeitä koti ja perhe...Mut Johanna on sit ehkä edenny viel enemmän jollain sellasel tavalla, niinku yhteiskunnallisen mallin mukaan, et tietyssä iässä opiskellaan, sitten tavataan kumppani, sitten mennään naimisiin, sitten ostetaan asunto ja sitten saadaan ensimmäinen lapsi ja jossain vaiheessa on tullu virka, et sä asetut ja sit tulee toinen lapsi ja kolmas lapsi ja sit eletään sitä perhe-elämää. Et Johanna on nähny tärkeenä sen. Ja minä ja Tiina ei ehkä olla niin edetty sellasen perinteisen kaavan mukaan. Varsinkin se, kun mulla ittellä ei oo lapsia, enkä mä oo kokenu niin tärkeenä sellasia asioita, mitä Johanna on arvottanu tärkeeks, niin siinä ehkä se arvomaailma on erilainen.”

Kristiina kokee, että Johanna ei ole ymmärtänyt hänen tekemiään elämänvalintoja, muun muassa sitä, ettei Kristiina ole hankkinut lapsia. Hänen valitsemansa aikuisuuden polku vertautuu Johannan polkuun vähempiarvoisena. Simmelin (1950) mukaan dyadia vahvistaa yhteisen ymmärryksen ja kokemuksen jakaminen. Niiden puute näyttää hallitsevan Kristiinan ja Johannan välejä. Kristiina paljastaa syyn, miksi hän kokee, että Johannan arvomaailma on nykyisin niin erilainen:

”Johannan tapauksessa, niin tätä nykyistä puolisoa edeltävä poikays-tävä oli kans sellanen tosi mahtava tyyppi ja meillä meni koko perheellä, meil oli tosi hauskaa yhdessä ja se oli suru, kun se heidän suhteensa meni poikki silloin, et se oli menetys meidän koko perheelle. Ja sit se oli tietysti pettymys, kun tää uus, että perhe olis ottanu, tai se oli niin erilainen tai on niin erilainen persoonana, niin sit tosiaan yks päivä mä tossa mietinkin sitä, että mä oon tuntenu sen meidän Johannan miehen yli viistoista vuotta ja mä en oikeen tunne sitä vielääkään. Et jos joku pyytäis mua kuvailemaan sitä, niin osaisin mä nyt kertoa, mitä se tekee työkseen, mutta en mä niinku osaa sen lisäksi oikeen kertoa siitä mitään.”

Hän vahvistaa asetelmaa sanomalla, että ”Johanna on vaan tehny asioita miehensä kanssa, eikä se oo silleen oikeen meidän mielipidettä kysynyt”. Tällä hän paljastaa, että miehellä ja hänen arvomaailmallaan on ollut suuri vaikutus Johannaan ja hänen valintoihinsa. Se, että sisko ei ole kysynyt mielipiteitä tai kertonut suunnitelmistaan muille kuin miehelleen, vahvistaa kuvaa Johannan vähittäin tapahtuneesta etääntymisestä muusta perheestä. Lapsuudenperheestä on tullut Simmelin (1950) mukaan ikään kuin ”katsojia” Johannan elämässä, jossa läheisimmän paikan vie puoliso. Kristiina ei koe, että Johanna ymmärtäisi häntä, joten vaikeat aiheet on jätetty käsittelemättä. Yhteydenpito on muuttunut neutraaliksi:

”Johannan kanssa me puhutaan tosi paljon metatasolla semmosista niinku elämän hyvistä asioista. Kun ei me olla yhteydessä, niin eihän me voida tuntea toisiamme.”

Simmelin mukaan (2005) vuorovaikutussuhde muuttuu etäisemmäksi, jos toisen kanssa jaettavat piirteet koetaan yleisiksi. Koska tilanne on ajanut sisarukset jakamaan kuulumi-
siaan vain pintapuolisesti, suhde perustuu yleisiin ominaisuuksiin, eli se voisi toteutua

yhtä hyvin Kristiinan ja satunnaisen naapurin tai työkaverin välillä. Kun Kristiina myöhemmin kuvailee lapsuudenperheen yhteisiä tapaamisia, tulee ilmi, että Johannan perhe ei ole mukana yhtä usein kuin muut:

”Enemmänki sellasia et kokoonnutaan yhteen missä on minun perhe ja Tiinan perhe ja isä ja äiti. Et aika paljon sellasia. Ja sit sellasia missä ois Johannan perhekin, niin niitä on sit vähän harvemmin. Et sitten se porukka on jo niin iso ja se on sellasta säätämistä. Johannan perhekuvio on omanlaisensa, niin silleen.”

Sanomalla perhekuvionsa ”omanlaiseksi”, Kristiina viittaa ehkä tiukempiin lastenkasvatuskäytäntöihin tai siihen, että muu perhe pitää Johannan perheen tapoja itselleen vieraina. Hänen perheensä on myös muiden perheitä suurempi, mikä aiheuttaa haasteita käytännön järjestelyissä. Kristiina kertoo vielä suhtautumisestaan sisaruksensa raha-asioihin:

”Johannan perhe on taloudellisesti huomattavasti paremmin toimeen tuleva kuin minä ja Tiina, että heidän kanssaan ei kyllä niistä (raha-asioista) puhuta, eikä puhu isä ja äitikään. Eikä oo kyllä koskaan heitä taloudellisesti auttaneetkaan, että se on niinkun ihan poikki. Että niistä asioista ei puhuta niitten kanssa yhtään, enkä mä jotenki edes haluakaan puhua niille.”

Johannan perheen parempi taloudellinen asema aiheuttaa jännitettä lapsuudenperheen sisällä ja Kristiina ilmaisee voimakkaasti, ettei halua puhua raha-asioista heidän kanssaan, ”se on niinkun ihan poikki”. Tämä vahvistaa kuvaa siitä, että Johannan perhe arvostaa tietynlaista menestyvää elämäntapaa enemmän kuin lapsuudenperheen muut jäsenet.

Kaisa Ketokivi (2009) on tutkinut perheestä vieraannuttavia puolisovalintoja. Hän toteaa, että perhesuhteet voivat olla niin määrääviä ja poissulkevia, että puolison kautta lapsuudenperhe jää kohtalokkaalla tavalla toiseksi. Vanhempien ja myös sisarusten voi olla vaikeaa kestää tilannetta. Kyse saattaa olla esimerkiksi sisaruksen vieraasta elämäntavasta, joka on ajanut hänet lapsuudenperheestä poikkeavaan sosiaaliryhmään. (Mt., 33, 49.) Johannan tapauksessa hänen puolisonsa vaikuttaa olevan erityisen hyvin toimeentuleva ja ehkä ”paremmista piireistä” kuin muu perhe, joten he voivat tästä syystä tuntea huonommuutta. Myös Mira (28) kuvaa tilannetta, jossa perhe kokee lapsen kumppanin jollain tavalla vieraana:

”Siit veljen tyttöystävästä tuli vähän liian tärkeä ja silleen, et ehkä on näkyny jotain muutoksia veljessä, mistä ei kaikki meidän perheessä pidä, niin se on vaikuttanu.”

Kumppania vieroksutaan, koska hän aiheuttaa tutussa perheenjäsenessä muutoksia, joita vanhemmat tai sisarukset eivät voi hallita. Simmelin (2005, 82) mukaan vieraantuminen alkaa, kun suhteesta katoaa ainutlaatuisuuden tuntu. Tämä ilmenee esimerkiksi silloin, kun lapsuudenperhe huomaa, että lapsi onkin ”käännyttävissä”. Hän saattaa omaksua kumppanin kautta ominaisuuksia, joiden myötä muuttuu lapsuudenperheelle vieraaksi. Myös mustasukkaisuus voi tulla läheisten suhteiden väliin:

”Mun veli on kyllä tosi läheinen, mut tavallaan sitä näkee, tai mä voisın nähä sitä jopa useemmin, mut kun se vaimo on ehkä tietyllä lailla vähän mustasukkanen tai semmonen, et se ei ehkä sit niin hirveesti halua. Mut toisaalt siihen liittyy varmaan sellanenkin, et kun niil on sit niin vähän aikaa olla yhdessä, kun molemmat on töissä ja kaiket päivät menee siihen, niin iltoja ei viitti käyttää siihen, et puhutaan puhelimesta sisarus-ten kanssa. Et vaikee sanoo, onks se sen vaimon syy vai mikä.”

Haastateltava tuo esimerkissä esiin harmituksen siitä, että mustasukkaisen vaimon takia sisarukset eivät näe toisiaan tarpeeksi usein. Toisaalta hän jopa mukailee veljen vaimon toiveita tai yrittää ainakin ymmärtää tilannetta, koska sisaruksen kumppania ei ole sosiaalisten normien mukaan suotavaa kyseenalaistaa. Sisarussuhteen ytimessä on, että toista kunnioitetaan puolisoineen kaikkineen. Sisaruksen puolisovalinta voi aiheuttaa vaikeita tuntemuksia myös sen kautta, jos huomaa, että läheistä ihmistä ei kohdella suhteessa hyvin:

”Tuomo on nyt ollu sen kans, on ne nyt ehkä viis vuotta tai jotain ollu, mut niil on ollu aika värikästä, ei nyt ehkä oo ihan mun ykköskälyehdokas, et siis ihan kiva tyyppi, mut jotenki, kyl se vaikuttaa meidän suhteeseen selkeesti. Et joutuu oleen jotenki silleen neutraali, et tietää, et se on kuitenkin Tuomon kumppani ja yrittää kunnioittaa sitä ja olla ystävällinen ja ei siin siis silleen oo mitään suurta, mut jotenki, kyl se siel välillä vähän hiertää.

H: Onks se sit silleen yks asia, mistä ette voi puhua?

No niin, nojoo, nyt kun sanot, niin ehkä joo. Et kyl me niinku ollaan puhuttu ja välillä Tuomo on itekin sanonu et täs ei oo mitään järkee ja ollaan puhuttu suoraan, mut on se semmonen, et en mä voi hänelle ihan täysin suoraan sanoa, et lähe nyt menemään. Oon mä ehkä joskus

sanonukin, et kannattaisko nyt tällases tilanteessa lähtee menemään ja hän on ollu sitä mieltä, mut sit on taas palattu yhteen. Niin ehkä se on semmonen, missä mä en täysin suora hänelle pysty olemaan. Vaikka aika suora oonkin. Mut se on sellanen vaikee aihe.”

Huono suhde saa luultavasti sisaruksessa aikaan suojeleuvaiston. Perheenjäsenen ei halua nähdä kärsivän ja hänen elämälleen toivoo hyvää. Otteesta kuuluu kuitenkin vahvasti sisaruksen ja hänen valintojensa kunnioittamisen ja tukemisen tärkeys. Tilanne tuntuu häiritsevältä, koska sisarukselle ei voi sanoa suoraan omista epäilyistään kumppaniin ja suhteeseen liittyen. Yksi haastateltavista tiivistää edelliset esimerkit. Hän kuvailee, että jos toisen kumppani on ”hyvä tyyppi” ja kohtelee sisarusta hyvin, tästä ei ole ongelmaa sisarussuhteelle. Toisaalta läheinen sisarussuhde voi aiheuttaa mustasukkaisuutta parisuhteessa:

”No onhan ne ollu aina silleen haastavii tilanteita, kun se on yllättävän vaikeeta puolisolle et ihmisellä on niin läheiset sisarussuhteet. Et siin voi tosi helposti tulla sellasii mustasukkasuuden tunteita, et täytyy olla aika hyvä itseluottamus. Meillähän ei oo koskaan sellasta, et kun joku on ruvennu seurustelemaan jonkun kans, et me oltais silleen et nyt sä tunget meiän porukkaan, et päinvastoin. Siis niin kauan, kun on hyvä tyyppi ja kohtelee reilusti sitä kyseistä sisarusta, niin kaikki on tosi tervetulleita, et ei oo mitään sellasta. Mut on ollu ihmisii, jotka on kokemuksen aika vaikeeks. Mut sehän ei nyt kauheesti sitä seurustelusuhdetta edistä. Et mähän oon sanonu ihan suoraan ihan kaikille kaikissa suhteissa, et jos joku on sellanen et pakottaa valitsemaan, niin se on jo hävinny sen pelin siinä vaiheessa. Et mun mielest sellast valintaa ei voi pistää toista ihmistä tekemään. Eikä mul onneks sellasta oo ollukaan. Mut tavallaan jos olis, niin musta se on tavallaan sellanen ’non-negotiable’.”

Sisaruksen puolison liiallinen mustasukkaisuus tai omistushalu ei haastateltavan mukaan edistä sisarussuhdetta. Valintaa sisarusten ja kumppanin välillä ei hänen mielestään ole mahdollista edes tehdä. Tällä haastateltava ilmaisee priorisoivansa sisaruksiaan. Jos puolisoehdokas on eri mieltä, hän saa lähteä. Haastateltava asettaa parisuhteen jopa toissijaiseen asemaan sisarussuhteisiin verrattuna.

Lapsen saamiseen ja elämäntilanteeseen liittyvät jännitteet

Sisarukset Hanna (32), Taina (38) ja Elli (34) asuvat nykyään lähekkäin ja ovat kaikki pienten lasten äitejä. Heillä on arjessa läheiset välit ja muun muassa pikkulapsivaiheesta johtuen he ovat paljon tekemisissä. Syntymäjärjestyksellä on sisarusparvessa oma vaikutuksensa, joka näkyy nuorimman ja vanhimman sisaruksen osittain jännitteisessä suhteessa.

Hanna on perheen kuopus ja kokenut, että vanhin sisko Taina on kohdellut häntä määrällisesti. Hanna kuvailee Tainan suhdetta häneen lapsuudessa ”tietyllä tavalla sellaseksi piikittelyksi” ja lisää: ”kun Taina muutti ensin pois kotoa, ja mun mielestä se oli jotenki kiva, et se lähtee pois. Kauhee sanoo, mut se tuntu semmoselta, et mulla ei jääny sitä kauheesti ikävä, et kiva et se lähti.” Kuvauksesta kuuluu Hannan ristiriitaiset tuntemukset siskoaan kohtaan. Etäisyys on kuitenkin tehnyt tehtävänsä ja aikuisuudessa sisarusten suhde on muuttunut tasavertaisemmaksi:

”Tainaakin nyt vanhemmiten tosi paljon arvostan tai kunnioitan. Ja mä ymmärrän sen, miks se on ollu aikoinaan tai se edelleen saattaa olla semmonen hyvin kärkäs, mut sillon pienempänä sitä ei ehkä pystyny ajattelemaan, et se johtuu luonteesta tai persoonasta vaan mä mietin, et se on tahallaan jotenki sellanen. Et nyt mun ja Tainankin sisarus-suhde on sellanen vuorovaikutuksellinen enemmän, et hänkin kuuntelee mua.”

Se, että sisko kuuntelee myös Hannan näkemyksiä, on hänelle tärkeä kokemus suhteen vastavuoroisuuden lisääntymisestä. Hän jatkaa tasavertaisuuden kehittymisestä kertomalla, miten sisarusten äideiksi tuleminen on vaikuttanut heidän välisiinsä suhteisiin:

”No sit synty se Ellin (keskimmäisen sisaruksen) nuorin lapsi, mä olin vielä raskaana ja Taina tuli raskaaks. Joo, siinä olikin yks hyvin sellanen käännekohta niinku just mun ja Tainan suhteessa, että mitä ihmettä, Taina vanhempänä kysyy multa, et oliks sulla tässä ja tässä vaiheessa raskautta tällasta tai tällasta. Vaikka toki Taina kysy ehkä vielä enemmän Elliltä, mutta myös multa semmosia asioita, et siinä tuntu siltä, että onkin kääntyny jollain tavalla roolit.”

Neuvojen kysyminen on vaikuttanut siihen, että Hanna on voinut kokea olevansa sisarkoonsa verrattuna yhtä aikuinen. Yhteisen elämäntilanteen ja kokemusten jakaminen on

vahvistanut sisarusten dyadia (ks. Simmel 1950). Lapsen saaminen ennen Tainaa oli kuitenkin yllättävän kova kolaus Hannalle:

”Kun mä tulin raskaaks ennen Tainaa, niin se oli mulle sellanen ihan älyttömän kova paikka. Et mä kerroin siitä Ellille, et nyt mä oon raskaana ja Elli oli ilonen ja onnellinen ja olin mäkin, mut se mitä mä ajattelin Tainaa kohtaan, et mä en voi tehdä sille näin. Et se on väärin. Et mä en saa olla raskaana ennen sitä. Ja sit kun mä kerroin tämän Tainalle, niin mä otin siihen kaikki ihmiset ympärille, jos mä tyyliin pyörryn (naurua) tai tulee joku kohtaus, kun mua jännitti niin paljon. ...Siin tuli ihan hirveen voimakas sellanen fyysinen reaktio ja kerroin sen sille, että nyt on käyny näin, että minä olen raskaana mutta sinä et oo...Mut kyl se siitä, kun hän hetken tottu ajatukseen ja hän itekin tuli jonkun muutaman kuukauden päästä raskaaks, niin sit se ei ollukaan niin vaikeeta enää.”

Hanna reagoi tilanteeseen vahvasti. Lapsuuden roolit ja valta-asetelmat ovat jättäneet häneen pysyvän tunteen siitä, että isosiskon määräyksiä pitää noudattaa. Raskaaksi tuleminen ennen Tainaa on ollut vaikea uutinen siskolle kerrottavaksi. Hanna selventää sisarus-ten tilannetta raskautta edeltävinä aikoina:

”Taina edelleen pitää mua silleen nuorempana ja sanoo, et ei sun vielä tarvi miettiä. No sillon, kun ei vielä ollu mulla tätä lasta, niin Taina sano mulle monesti, et ei sun sit vielä tarvi, et sä oot vasta kolkyt. Ja jotenki tulee semmosia ohjeita tietyllä tapaa, et sä oot vielä niin nuori. Mä veikkaan, et hänellä oli siinä muut ajatukset taustalla, kun hän sano tommosta. Mut on siin semmonen, mikä tulee mun ohjaamiseen tai neuvomiseen sieltä käsin.”

”Muut ajatukset taustalla” viittaa siihen, että tilanteeseen on liittynyt jotain, mistä Hanna ei kerro tarkemmin. Kysyn kuitenkin vielä Tainan suhteesta keskimmäiseen siskoon:

”H: Koetsä et onks Tainalla siihen Elliin samantyyppistä, et tuleeks sillekin ohjeita?

Varmaan jonkin verran joo, mut mä luulen et enemmän mulle. Mut mä en niitä enää sillä tavalla. Mä kuuntelen sen ohjeet ja neuvot ja monesti se on iso apu, mut sitten kaikki semmoset, et ei oo mikään kiire saada ekaa lasta, niin mä en yhtään noudattanu sitä tietenkään. Et sit se oli niinkun niin iso päätös, että tein sen kyllä sitten ihan itse. Siitäkin huolimatta, että mä tiesin, että siinä tulee jotain ongelmaa meiän välille. Mut eipä se mikään ongelma ollu, se oli se pieni hetki ja sit päästiin yli.”

Hanna vakuuttaa olevansa nykyisin siskon määräysvallan yläpuolella. ”En yhtään nouddatanu sitä tietenkään” kuvastaa halua osoittaa, että siskolla ei enää ole hänen tekemiinsä vaikutusta. Valta-asetelmiin liittyvä jännite näyttää kuitenkin olevan suhteessa edelleen jossain määrin taustalla.

Parisuhteista ja seksuaalisuudesta puhumisen rajoittaminen

Intiimit ja henkilökohtaiset aiheet kuten parisuhteet ja seksuaalisuus vaikuttivat monen haastateltavan mukaan asioilta, joita sisarusuhteissa ei haluttu ainakaan täysin jakaa. Syinä mainittiin muun muassa eroavuudet seurusteluhistoriassa. Jos toinen oli ollut pitkään sinkkuna ja toinen pitkässä parisuhteessa nuoresta saakka, saattoi tuntua, etteivät sisarukset välttämättä osaa asettua toistensa asemaan. Miisa (27) kuvaa tilannettaan näin:

”Ehkä niinku sellasist henkilökohtasista rakkaussuhteista tai varsinki kun ne on ollu enemmän sinkkuja, niin sellasist seksisuhteista ehkä (puhutaan) vähemmän. Et niillä kahella on ehkä siinä suhteessa helpompi keskusteluyhteys, koska ne on ollu vaik sinkkuina samaan aikaan, niin sit ne on voinu samaistua toistensa tilanteisiin ja keskustella niistä. Mut sit taas, kun mä oon seurustellu lukiosta asti, koko ajan saman tyypin kaa. Ja sitte sillon, kun se on alkanu, niin ne on ollu niin pienii, et ei oo tavallaan sellasii parisuhteen alkuun liittyviä juttuja niille avannu, niin sit ehkä just mun rakkauselämä on jääny jotenkin käsittelemättä tai silleen et siitä ei niinku, se on sellanen kaikkien arjessa niin itsestään selvä asia, et sitä ei oikein käsitellä.”

Toisaalta Miisa kertoo, että kahdella muulla siskolla on näissä asioissa parempi keskusteluyhteys, koska he ovat olleet enemmän samoissa elämäntilanteissa. Joillekin rakkauselämä ja seksuaalisuus olivat kuitenkin liian intiimejä ja haavoittuvia aiheita jaettavaksi sisaruksen kanssa. Siksi niitä jaettiin mieluummin ystävien kanssa. Joku mainitsi, että sisarukset eivät myöskään hauku puolisoitaan toistensa kuullen. Tämä voi kertoa siitä, että oman puolison virheellisyyden tuominen sisaruksen tietoon saattaisi aiheuttaa arvostelua ja neuvomista, jota ei haluta ottaa vastaan. Yksi haastateltava kertoi, että ”en mä mitään suhdeasioita rupee niiden kanssa keskustelemaan, et ihan sen takia et ne on sen verran nuorempia, niin sitä varten on sit taas ystävät, jotka ehkä tietää paremmin”. Ikä-

eroon ja tietämiseen viittaamalla hän haluaa mahdollisesti ylläpitää sisaruksistaan viatonta kuvaa ja suojella heitä isosiskon roolissaan. Toisaalta useampi haastateltava sanoi, että sisarukselle voi nimenomaan kertoa mitä vaan, koska sisarus ei koskaan arvostele:

”Kaikest voi puhuu, et ei oo oikeestaan sellast, mitä nyt ei vois sitten. Et ihan kaikist parisuhteistakin voi puhuu ihan hyvin.”

”Meillä on semmonen et, kyl mä ainakin uskon et tunne on molemminpuolinen, et sit, jos on jotain sellasta tosi henkilökohtasta, niin sen voi myös jakaa. Et ne kerrat, kun Tuomo on mulle välillä soittanu, on sellasii, et sillä on menny huonosti sen avovaimon kanssa ja se on sanonukkin et sä oot ainoo ihminen, jolle mä voin kertoo...ja mul on ollu vähän samaa, et välillä, jos on jotain ongelmaa ton miehen kanssa, niin mä tiän et Tuomolle mä voin sanoo, se ei jotenki, se ei hirveesti ota kantaa eikä arvostele. Et se on semmost neutraalii, et on semmonen ihminen, jolle voi vaan kertoo. Et äidille en todellakaan menis sanomaan, et sehän sit kyselis koko ajan ja sit kaverit, no joo, jonkin verran joo joillekin, mut kyl me niinku selkeesti ollaan toisillemme sellasii luottoihmisii.”

Haastateltava nostaa esiin eron äidin ja veljen välillä. Äidin rooliin kuuluu neuvominen ja utelu. Veli taas edustaa henkilöä, joka ei ota kantaa tai arvostele. Siksi huolien jakaminen veljelle tuntuu luontevammalta. Intiimien asioiden jakamisessa sisarussuhteet ovat kiinnostava havainnointiympäristö. Mitkä asiat voidaan jakaa ja mitä ei? Asioiden pitämällä omana tietonaan halutaan luultavasti suojella sisarusta tai itseään joltain, mutta miltä? Ketokiven (2010) mukaan perhesuhteisiin liittyy kahdenlaista suojelua: Toisaalta omaa yksityisyyttä halutaan suojella haavoittavissa elämäntilanteissa, joissa voisi joutua liian suuren huomion kohteeksi. Toisaalta myös perheenjäseniä halutaan suojella siltä, etteivät he huolestuisi liikaa (Mt., 262). Seuraavaksi esittelen jännitteitä, jotka ovat syntyneet vierauden kokemuksen ujuttauduttua suhteeseen.

8.2 Vierauden kokemukseen liittyvät jännitteet

Erilaiset arvomaailmat: etääntyneen sisarussuhteen tarina

Joskus aikuistuminen vie kauemmaksi lapsuudessa muodostetusta yhteisesti hyväksytystä olemisen tavasta. Tässä esimerkissä sisarukset ovat kasvaneet ”eri suuntiin” ja

omaksuneet aikuisiällä poliittisesti erilaiset arvot. Miisan (27) lapsuuden paras kaveri -tyyppinen suhde veljeen onkin muuttunut kymmenen vuoden sisällä etäiseksi:

”Tää meidän veli, niin se oli ihan just mun paras kaveri aina, koko lapsuuden ja teinivuodet, mut sit sen kans tuli sellanen toiseen suuntaan käännekohta, et jotenki elämänpolut meni niin eri suuntiin ja ajatukset ja sit niit yhteisii asioita ei enää ollukaan. Et siit on varmaan jo kymmenisen vuotta. Varmaan mun lukioaikana meil tuli semmonen käännekohta, et sit vaan ei enää hengattu yhdessä ja sit koko ajan vaan vähemmän ollaan yhteydessä.”

Miisa lisää yhteisten tapaamisten rajoittuvan nykyään perheen kanssa näkemiseen, eikä niihin liity erityisiä aktiviteetteja. Hän kuvaa myös, että ”sen (veljen) kans keskustelu on aika yleisellä tasolla sillai just et mitä oot tehny, kuulostaapa kivalta (naurua). Mut ei mitään henkilökohtasta”. Yhteinen kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin on ehkä perua lapsuudenperheestä, mutta sisarukset ovat eri linjoilla asioista:

”Se on kyl tosi kiinnostunu yhteiskunnasta, politiikasta, seuraamaan aikaansa. Et se on niinku yhteinen kiinnostuksen kohde, mut me ollaan vaan täysin eri mieltä kaikesta.”

Esimerkki kuvaa hyvin sitä, kuinka etääntyessään sisarussuhde jää yleisten ominaisuuksien varaan, ja lopulta jaetaan enää hyvin vähän henkilökohtaista tietoa toiselle (ks. Simmel 2005). Poliittiset erimielisyydet ajavat sisaruksia emotionaalisesti etäämmälle, koska toisen maailmaan ja katselukulmaan ei osaa enää asettua.

Rahaan tai työtilanteeseen liittyvät jännitteet

Katariina (34) ja Henriikka (29) ovat kouluttautuneet hyvin erilaisille aloille. Työ- ja rahatilanteiden vertailu hiertää joskus heidän välejäan:

”Kyl me ollaan vähän silleen varovaisia juttelemaan jostain työtilanteistakin ja tämmösistä just ehkä siks et Henriikalla on, hän on siis ollut pitkään työttömänä ja sil on (koulutus alalta, jolla on vaikea saada töitä) ja tosi hankala tilanne sen suhteen ja sit me helposti saadaan siitä aikaan semmonen, et mä en ymmärrä hänen tilannettaan kuulemma ja mä varmaan rupeen siinä jotenkin neuvomaan ja päällepäsmäröimään. Vaikee ehkä tavottaa toisiamme siinä, et meil on ehkä menny just se ura tai ammatillinen polku niin älyttömän eri tavalla ja

arvostetaan työssä niin erilaisia asioita. Niin siitä mä huomaan, et me mielummin nykyään ei puhuta, et ei tuu konfliktia... ehkä sitä on tullu vuosien varrella vähän semmosta kuulostelua, et mikä on toisen tilanne ja millä mielellä se on, et kannattaaks jostain tietystä teemasta puhua vai ei. Koska kyllä me osataan antaa toisillemme myös kriittistä palautetta, jos toinen on omasta mielestä jotenkin pötkö.”

Esimerkki kuvaa valta-asetelmia. Sisarussuhteissa tapahtuu usein vertailua menestymisen suhteen. Sisaruksat jakavat samat lähtökohdat lapsuudesta, mutta kun elämä vie eri suuntiin, voi syntyä hämmennystä tai yhteentörmäyksiä. Katariina jatkaa vielä rahasta:

”Raha voi olla vähän sellanen, et Henriikka välillä ajattelee, et helpohan sun on, kun sulla on vaikkapa nyt rahaa enemmän ja sit mä oon, et itepähän oon rahani tehny ja menny töihin ja menisit itekin töihin ja sit siinä voi tulla jotain sellasta, et ehkä siihen elämäntilanteiden eroon voi olla jotain sellasta, emmä tiää onks se nyt kateutta, mut jotain sellasta ihmetystä kuitenkin välillä.”

Kateudelle on tilaa, koska Katariina on esikoinen ja taloudellisesti paremmassa asemassa kuin pikkusisko. Sisarusten hakeutuminen erilaisille aloille kuvaa myös eroja arvostuksissa, samoin kuin mahdollisesti persoonissa ja luonteenpiirteissä. Lisäksi jännitettä voi aiheuttaa pelko eri sosiaaliluokkiin ajautumisesta, kuten Ketokivi (2009) kirjoittaa. Sisaruksen pitkittynyt työttömyys kaihertaa tilanteessa, jossa Katariina menestyy arvostetulla alalla. Etäänntyneiden suhteiden tapauksia lukuun ottamatta kaikki haastateltavat toivoivat kuitenkin säilyttävänsä läheisen suhteen sisarukseen. Siksi he olivat omaksuneet tapoja, joilla riitaa tai jännitteitä aiheuttavat aiheet kierrettiin.

Alkoholinkäyttöön liittyvät jännitteet

Hanne (34) on kokenut veljensä alkoholinkäytön häiritsevän sisarussuhdetta. Hanne kuvaa, miten hän reagoi veljensä kosteaan elämäntapaan edellisenä kesänä:

”Toinen on kyl Tuomon alkoholinkäyttö, et ei hän nyt mikään alkoholisti ole, mut aika reilusti käyttää alkoholia ja viime kesänä mulle tuli jotenki sellanen, et mä en vaan jaksanu kattoo sitä sen ryyppäämistä ja juhlamista ja facebookissa taas se on kännissä ja krapulassa ja mul jotenki ihan hitsas kiinni ja mun ois tehny niin mieli sanoo sille suoraan, mut mä en pystyny sanomaan...mä otin sen kauheen henkilökohtasesti. En tiää miks, ehkä siks, kun se on mun veli...mä oon sitä paljon miettiny,

et miks se on mua niin paljon ärsyttäny, koska itse työskentelee ihmisten kanssa, joilla on niinku vakavia päihdeongelmia. En mä siis mitenkään heist oo huolissaan tai kenenkään alkoholinkäyttöä tuomitse. Enkä tosiaan itekään oo mikään raitis, et ei silleen, kyllä itekin välillä otan reilummin, mut et sitä mä oon miettiny paljon, et miksi hänen alkoholinkäyttö ärsyttää minua paljon. Mut mä en oo oikeen siihen keksiny mitään vastausta.”

Alkoholi on yksi niistä asioista, joka voi muuttaa sisarusta vieraammaksi ja tuoda häneen muukalaismaisia piirteitä. Ritva Nätkin kirjoittaa, että suomalaisessa kulttuurissa alkoholia voi pitää yhtenä tyypillisenä vieraana perheessä (Nätkin 2009, 63). Alkoholi aiheuttaa usein kontrolloimattomuuden tunnetta lähipiirissä, joten luultavasti Hanne pohjimmiltaan pelkää, että veljelle tapahtuu jotain paha. Hoiva ja huolehtiminen liittyvät keskeisesti perhesuhteisiin. Reagoiminen liialliseen alkoholinkäyttöön kuvastaakin juuri perhesuhteisiin kietoutuvaa huolta toisen terveydestä.

Erilaiseen maailmankuvaan liittyvät jännitteet

Nannan (25) ja Karoliinan (27) suhteessa erilainen suhtautuminen uskontoon on asia, jota sisarukset välttelevät:

”Itse asias, kun kysyt et mist ei puhuta, niin uskonnolliset kysymykset on sellasii, mitkä sellasel sanattomal sopimuksel täysin sivuutetaan, koska mä oon ite ihan ateisti ja meidän perhe on tavallaan ollu, uskonoton kasvatus, ja mun sisko on sit joskus aikuisiällä, muutama vuosi sitten tullu uskoon tai jotain sellasta. Emmä oo oikeestaan halunnu tietää mitään kovin tarkkaa tarinaa, mutta tiedän, että on liittyny kirkkoon, ja sit se on vaikuttanu joiltain osin sen arvomaailmaan, ja kyl mä huomaan et semmoset me sivuutetaan aika nopeesti. Kyl siis silleen huomaa, et on sellasii aiheita, niit ei oo kovin montaa, mut ei me väittele tai riiteleen ruveta. Et ei koe sille mitään syytä. Pysyttäydytään tietyl taval sellasis asiois mis voidaan pysyy hyvässä hengessä. Ei niit ehkä kauheesti muita oookaan, kun tietyt arvokysymykset, missä mä huomaan et mun siskon arvot on muuttunu ja mä en ehkä oikeen ymmärrä sitä logiikkaa, niin mä en ehkä sit haluukkaan kuulla, kun mä en oikeen usko, et mä rupeisinkaan ymmärtämään, et sit siit tulis vaan erimielisyyttä. Niin ne on sellasii, et jotenki sitä on vaan todettu, et ehkä skipataan ne.

H: Onks toi tilanne sit jotenki muuttanu sitä teidän suhdetta?

No ei se nyt silleen muuten, kun et se on tehny tietyt asiat mistä ei puhuta, mut ei ne nyt ehkä muutenkaan tuu, ne on ehkä vähän semmosia poliittisia kysymyksiä, me kuitenkin ehkä puhutaan enemmän sit henkilökohtasista asioista. Mut emmä tiä, on ne semmosia, et jos ois joku toinen tilanne, et jos Karoliina haluis vaik erota, emmä tiä, jos Karoliinan mies rupeis vaikka sikailemaan, onneks se on kiltti mies, ja emmä tiä aattelisko Karoliina et se ei voi erota, niin sit vois tulla semmonen tai jos mä vaik haluisin tehä abortin, niin en mä välttämät kertois sitä Karoliinalle. Et kyl se ehkä silleen, mut ne on kuitenkin sellasis isois kysymykses, niin ei ne nyt ehkä näy sellases tavallises.”

Ilmaisut kuten ”emmä oikeestaan halunnu tietää mitään kovin tarkkaa tarinaa” ja ”mä en ehkä sit haluukkaan kuulla, kun mä en oikeen usko, et mä rupeisinkaan ymmärtämään” kuvaavat Nannan ärsyyntymistä ja tietoista torjuntaa erimielisyyksiä aiheuttavasta aiheesta. Siskon muuttunut maailmankuva on tullut nakertamaan sisarusten välejä potentiaalisena muukalaisena. Simmelin (2005) mukaan muukalainen tuo ryhmään ominaisuuksia, jotka eivät ole siitä itsestään lähtöisin. Nanna kertoo, että lapsuudenperheessä on ollut uskonnoton kasvatus. Siskon uskoon tuleminen sotii vastaan perheen arvomaailmaa. Nanna pyrkii kontrolloimaan vierauden tunnetta sivuuttamalla kyseiset aiheet keskusteluissa. Hän ei halua, että tilanne eskaloituu väittelyksi tai riidaksi. Sisarussuhde on hänelle siinä mielessä ”pyhä”, ettei hän halua vaarantaa sitä jyrkkienkään katsomustellisten erojen takia.

Yhteenveto: Jännitteet läheisyyden peilinä

Vaikka jännitteitä kuvaavat esimerkit on jaoteltu eri teemojen ja tarkempien otsikoiden alle, niissä useammassa korostuivat monet asiat. On siis tavanomaista, että vieraantumisen tapahtuu yhtäaikaisesti monella elämänalueella. Ensimmäisessä esimerkissä, joka kuvaa sisaruksen kumppanin etäännyttävää vaikutusta sisarussuhteeseen, yhdistyvät puoli-sovalinnan lisäksi myös erilaiset arvomaailmat, lapsen saamiseen ja elämäntilanteeseen liittyvät jännitteet sekä se, että omasta parisuhteesta ei jaeta muulle perheelle oikeestaan mitään henkilökohtaista.

Jännitteiden kautta on mahdollista peilata sitä, mitkä tekijät edistävät sisarussuhteiden läheisyyttä. Haastatteluaineistoni perusteella tukeminen ja ymmärtäminen vaikeissa elämäntilanteissa vaikuttaa lähentävän sisaruksia henkisellä tasolla. Sisaruksia ei arvosteltu.

Sisaruksen kumppanista pitäminen tai ainakin hyväksyminen osaksi perhepiiriä on tärkeää. Jokseenkin samanlaisen arvopohjan jakaminen on myös tyypillistä läheisissä sisarussuhteissa. Samoin se, että erilaisesta työ- tai rahatilanteesta huolimatta sisarukset eivät vertaile saavutuksiaan, vaan tukevat toisiaan erilaisissa elämäntilanteissa.

Huomionarvoista on kuitenkin, että vieraiksi – muukalaisuudeksi – koetuista piirteistä ja ominaisuuksista huolimatta sisarussuhde voidaan kokea läheiseksi. Kuten Simmelkin (1950) toteaa, kaikkiin suhteisiin kuuluu jossain määrin etäännyttäviä piirteitä. Perhesuhteista halutaan myös usein pitää kiinni, vaikka ne eivät olisi kaikilta osin tyydyttäviä (Ketokivi 2009, 55).

Voi olla, että sisarussuhteessa on haastateltaville jotain niin arvokasta, että sitä katsotaan enemmän sormien läpi kuin esimerkiksi ystävyyssuhdetta. Siksi sisaruksen vieraannuttaviin piirteisiin tai jännitteitä aiheuttaviin asioihin otetaan mieluummin etäisyyttä välttelemällä niistä puhumista, koska suhteen ei toivota katkeavan. Tutkimusten mukaan hiljaisuus on myös keino hallita tunteita ja suhteita, joihin liittyy stigmaa (Ketokivi 2015). Voidaan ajatella, että ateisti ehkä häpeää siskonsa uskoon tuloa, hyvin menestyvän ja työttömän sisaruksen välillä on mahdollisesti pelkoa toisen masentumisesta tai syrjäytymisestä, ja sisaruksen liiallinen alkoholinkäyttö aiheuttaa monenlaisia tunteita huolesta häpeään. Ketokiven (2015) mukaan perheen sosiaalista identiteettiä rakennetaan pitkälti myös toisten silmin. Tästä syystä muiden reaktioilla ja sillä, miltä suhteet näyttävät ulospäin, on useimmille merkitystä.

Ketokivi (2008) kuvaa läheisyyttä kaksiteräisenä miekkana, joka voi estää jakamasta vaikeita kokemuksia toiselle, koska tilanteeseen liittyy paljon henkilökohtaisia tunteita. Tämä voi olla yksi selitys sille, että esimerkiksi parisuhdeongelmista ja seksuaalisuudesta ei puhuta paljoa sisarusten kesken. Saattaa tuntua vaikealta asettaa itsensä intiimien ja haavoittuvaisten asioiden kanssa läheisten arvosteltavaksi, koska he ovat niin lähellä, että voivat myös helposti satuttaa sanoillaan.

Toisaalta etäänntyneiden sisarussuhteiden esimerkkien avulla konkretisoituu myös, että ”veriside” ei aina riitä ylläpitämään sisarusten välistä suhdetta. Kiinnostavaa onkin, missä määrin vieraannuttavia ja jännitteitä aiheuttavia piirteitä voidaan sietää. Milloin taas ylitetään raja, jonka jälkeen suhde etäänntyy tai jopa katkeaa? Tähän ei aineistoni anna suoraa vastausta. Aihe on kuitenkin jatkotutkimuksen kannalta kiinnostava.

9. Johtopäätökset

Sisarussuhteet, yksinä elämän pisimpinä ja ihmisten elämään vaikuttavina läheissuhteina, ovat vähälle huomiolle jäänyt tutkimuskohde. Varsinkaan varhaista aikuisuusvaihetta ei ole juuri tutkittu. Tässä pro gradu -tutkielmassani olen tuonut uutta tietoa varhaisaikuisuuden sisarussuhteiden läheisyyden kokemuksesta, siihen vaikuttaneista käännekohdista ja jännitteistä. Lisäksi olen perehtynyt yhteydenpitotapoihin, tuen muotoihin sekä laajemman sosiaalisen verkoston vaikutukseen sisarussuhteissa.

Aiemmissä tutkimuksissa sisarussuhteiden on todettu olevan vähemmän 'kategorisia' kuin esimerkiksi vanhempi-lapsi -suhteiden. Niissä on enemmän tilaa neuvottelulle ja erilaisille dynamiikoille. Se, muodostuvatko sisarussuhteet enemmän perhesuhteiden vai ystävyysuhteiden kaltaisiksi, vaihtelee tilanteista ja perheistä riippuen. (Mm. Ketokivi 2010, 107; Melkas 2003.) Seuraavaksi tarkastelen tutkielmani tuloksia siitä näkökulmasta, vahvistuuko jompikumpi puoli enemmän kuin toinen.

Läheinen sisarus perhe- ja ystävyysuhteiden välimaastossa

Läheiset sisarussuhteet merkitsivät haastateltaville pysyviä ja turvallisia ihmissuhteita, joiden itsestänselvyys ja luonnollisuus nähtiin enimmäkseen hyvinä puolina. Nämä ovat yleisesti ottaen perhesuhteisiin liitettäviä ominaisuuksia (mm. Spencer & Pahl 2006, 111). Tärkeää oli kuitenkin myös tunne, että sisaruksen kanssa pystyy jakamaan periaatteessa mitä vaan. Tältä osin suhteet muistuttavat enemmän ystävyysuhteita ja heijastelevat toiveita Jamiesonin (1998) määrittelemästä paljastavasta läheisyydestä (disclosing intimacy), jossa tärkeää on vastavuoroinen uskoutuminen ja sisimpänsä avaaminen. Todellisuudessa sisarussuhteissa ei kuitenkaan jaettu kaikkea. Kuitenkin luotto sisaruksen tukeen ja siihen, että hän ei arvostele, koettiin tärkeänä. Tietty etäisyys keskusteluaiheissa sopii Allanin (1979) kuvaukseen, jonka mukaan sisarukset pyrkivät rajoittamaan liiallista osallistumista toistensa elämään. Kyse voi olla myös perhesuhteisiin liittyvästä suoje- lusta: Toisaalta omaa yksityisyyttä halutaan suojella perheenjäsenten liialta uteliaisuudelta, ja toisaalta heitä ei haluta huolestuttaa liikaa omilla murheilla (Ketokivi 2010, 262).

Haastateltavat perustelivat läheisyyttään sisaruksen kanssa sekä yhteisöllisistä että yksilöllisistä näkökulmista. Toisaalta useampi korosti suhteen tuovan elämään niin paljon si-

sältöä, ettei muita ihmisiä suuresti kaipaa. Toiset taas vakuuttivat sisarusten lisäksi elämässä olleen aina paljon muitakin läheisiä. He korostivat, ettei pelkkien sisarussuhteiden varassa voi elää. Yksi haastateltava totesi osuvasti: ”Se olis ollu hirveen noloo, jos sun sisko on sun paras ystävä. Ääneen sitä ei ehkä sanottu, mut kyl me ollaan silleen parhaita kavereita oltu aina.”

Perhesuhteiden korostaminen ei välttämättä sovi yhteen yksilöllisyyden ihanteiden kanssa. Henkilökohtaisen valinnan ja rationaalisen päätöksenteon aikakautena itse valittujen, henkilökohtaiseen merkityksellisyyteen ja paljastavaan läheisyyteen, perustuvien ystävyys- ja puolisosuhteiden merkitys korostuu kulttuurisissa tarinoissa (mm. Jamieson 1998, ks. myös Beck & Beck-Gernsheim 2002). Tämä ei tarkoita, että sisarussuhteilla olisi huomattavasti vähemmän merkitystä ihmisille. Julkinen diskurssi kuitenkin vaikuttaa siihen, miten perhesuhteista puhutaan.

Haastateltavat ylläpitivät suhteitaan sisaruksiinsa enimmäkseen viestitellen ja soitellen. He tapasivat toisiaan vaihtelevasti, muutamista kerroista vuodessa useampaan kertaan viikossa. Lähes kaikilla oli toive nähdä useammin, mutta välimatka tai kiireinen elämäntilanne verottivat mahdollisuuksia. Yhteinen tekeminen oli kietoutunut pitkälti arkisten asioiden ympärille tukien Allanin (1979) väitettä sisarussuhteista pääosin kotioloissa tapahtuvina suhteina. Toisaalta haastateltavat kertoivat laajasti myös sellaisista elämys-harrastuksista, jotka on yleensä liitetty ystävyys-suhteisiin (mt.; Spencer & Pahl 2006).

Läheiset välit sisarusten kanssa toivat mukanaan taloudellista ja käytännöllistä apua. Sisarukset saattoivat maksaa huonommassa taloudellisessa tilanteessa olevalle ravintolaruokat, kutsua luokseen syömään tai maksaa junaliput toiselta paikkakunnalta vieraaksi tulevalle. Muutot olivat tilanteita, joissa sisarukset olivat lähes aina auttamassa toisiaan ja tarjosivat vuorollaan myös lasten ja lemmikeiden hoitoa. Henkinen tuki oli kuitenkin haastateltavien mielestä yksi läheisten sisarussuhteiden tärkeimmistä elementeistä. Spencerin ja Pahlin (2006, 111) mukaan perhesuhteisiin liittyy vahva odotus ydinperheen antamasta avusta ja tuesta. Toki myös ystävyys-suhteissa autetaan, mutta perheen apua pidetään itsestäänselvyytenä ja sitä kohtaan on usein korkeammat odotukset kuin ystävyys-suhteissa (mt.). Auttamisessa ja tukemisessa aineisto vahvistaa perheeseen liitettäviä mielikuvia: sisarukset olivat laajasti toistensa tukiverkko. Muutama haastateltava sanoi myös ääneen, että heidän tuleekin olla, koska kyseessä on oma perhe. Toisaalta esimerkiksi

vaikeista aiheista uskoutumista ei liitetä yleensä perhesuhteisiin (Spencer & Pahl 2006, 111–112), mutta ainakin osa haastateltavista kertoi myös uskoutumistilanteista.

Tiiviidenkin sisarussuhteiden sisällä oli ollut vaihtelua läheisyydessä. Yleisimpinä käännekohtina mainittiin perheyhteisöä uhkaavat tilanteet, kuten vanhemman sairaus, kuolema tai sisaruksen sairastuminen, vanhempien ero ja sisarusten paha riita. Tämänkaltaiset stressaavat elämäntapahtumat tekevät näkyväksi suhteiden haavoittuvuuden ja aiheuttavat usein uudenlaista asennoitumista perheenjäseniä kohtaan. Toinen selvä muutoskohta sisarusten välillä oli aikuistuminen ja itsenäistyminen. Ajanjaksoon liittyi kypsyminen, lapsuudenkodista pois muuttamista, fyysisen etäisyyden kasvua ja joskus myös yhdessä asumista aikuisiällä. Muutokset saivat aikaan maltillisempaa suhdetta sisarukseen ja enemmän samalle tasolle tuleminen koettiin lähentävänä. Naimisiin meneminen, lapsen saaminen tai puolisovalinta saattoivat olla myös käännteentekeviä hetkiä. Tuolloin sisarusten suhteeseen tuli ikään kuin kolmas osapuoli, jolla oli oma vaikutuksensa kahdenväliseen siteeseen. Käännekohtat eivät kuitenkaan olleet kaikkien kohdalla samansuuntaisia. Toisten kohdalla ne lähensivät, toisten kohdalla etäännyttivät.

Haastateltavien lähipiirit koostuivat monenlaisista muodostelmista: oli useampia ”verisukulaisia”, vanhempien uusia kumppaneita, oma kumppani tai puoliso ja vaihteleva määrä hänen sukulaisiaan, ystäviä sekä opiskelu- tai työkavereita. Perheenjäsenten suuri määrä lähipiirissä vahvistaa ajatusta siitä, että läheiset perhesuhteet kasaantuvat. Kun on läheiset välit muihin perheenjäseniin, sisarussuhteetkin ovat todennäköisemmin lämpimät. Toisaalta aineistossa oli myös muutama esimerkki siitä, miten etäiset välit omiin vanhempiin ja muihin sukulaisiin olivat vahvistaneet sisarusten välistä suhdetta. Näyttääkin siltä, että hankalissa perhetilanteissa sisarusten tuki voi korvata vanhemmilta saatavaa tukea (ks. myös Dunn 1996).

Ristiriitaiset tunteet ja erimielisyydet kuuluivat myös läheisten sisarusten suhteisiin. Yleisimpinä jännitteitä aiheuttavina asioina haastateltavat mainitsivat sisaruksen kumppanin, eriävät arvomaailmat, lapsen saamisen ja erilaisen elämänkulun, raha- ja työtilanteiden erot ja toisen runsaan alkoholinkäytön. Omista parisuhteista ja seksuaalisuudesta ei myöskään puhuttu kaikissa suhteissa. Jännitteitä aiheuttavia asioita oli opittu välttelemään. Välttely kertonee siitä, että sisarussuhdetta ei haluta riskeerata välirikkojen takia. Tästä näkökulmasta läheiset sisarussuhteet muistuttavat perhesuhteita, joita halutaan usein ylläpitää, vaikka ne eivät olisikaan kaikilta osin tyydyttäviä (Ketokivi 2009, 55). Lisäksi

perhesuhteisiin liittyvä vahva normatiivinen odotus niiden ensisijaisuudesta ja tärkeydestä hankaloittaa välien katkaisemista kokonaan (Spencer & Pahl 2006, 110). Tästä syystä on luonnollista luoda selviytymiskeinoja jännitteisiin tilanteisiin.

Tulosten yhteenvedona voidaan todeta, ettei läheisistä sisarussuhteista ole mahdollista muodostaa aineistoni perusteella yhteneväistä kuvaa. Haastattelut havainnollistavat hyvin, kuinka monella tavalla sisarussuhteet muotoutuvat ja miten eri tavalla läheisyyden kokemus voi niissä syntyä. Vertailu perheen ja ystävyyskategorioihin tai niihin liittyviin odotuksiin kertoo, ettei sisarussuhteita voi tai kannata typistää yhteen ja samaan muottiin. Perhe annettuna yhteisösuhteena ja läheisyys omalla logiikallaan käyvät kampaailua haastateltavien puheissa. Tämä vahvistaa käsitystä, että sisarussuhteet ovat vähemmän 'kategorisia' kuin esimerkiksi suhteet vanhempiin. Niihin sisältyy enemmän liikkumavaraa ja neuvottelua (Ketokivi 2010, 107). Tutkimani läheiset suhteet poikkeavat kuitenkin "valtavirran" sisarussuhteista (mm. Allan 1979, Melkas 2003) niiden henkilökohtaisen merkityksen vuoksi. Ne näyttävätkin asettuvan jonnekin perhe- ja ystävyys-suhteiden välimaastoon ammentaen piirteitä molemmista.

Kohti monimuotoisempia käsityksiä perheestä ja sisaruudesta

Sisarussuhteita tutkittaessa on syytä tarkastella myös laajemmin perhesuhteiden muutoksia. Käsitykset perheestä ovat vaihdelleet historiassa paljon. Väestöliiton vuoden 2007 perhebarometrissa selvitettiin, mitä perhe merkitsee suomalaisille. Useimmille perhe merkitsi läheisyyttä, vastuuta muista ihmisistä, yhdessäoloa ja henkistä tukea. Kymmenen vuoden seurannassa erityisesti kuuluminen johonkin oli muodostunut aiempaa tärkeämmäksi. Lähes puolille vastaajista perhe merkitsi myös velvollisuutta. (Paajanen 2007, 23–35.) Tulosteni perusteella kuuluminen johonkin on myös sisarussuhteiden kohdalla tärkeää. Suhde koetaan pysyvämmäksi kuin ystävyys- ja rakkaussuhteet. Toisaalta sisaruksista ei pääse eroonkaan yhtä helposti. Suhteissa ilmenee myös velvollisuudentunnosta kumpuavaa hoivaa ja huolehtimista. Aikuistuminen tuo sisarussuhteeseen usein kuitenkin tasavertaisuutta ja henkisen tason läheisyyttä.

Perhebarometrissa vastaajilta kysyttiin myös, ketkä muodostavat heidän perheensä (vastaajat olivat 20–59-vuotiaita). Puoliso ja omat kotona asuvat lapset laskettiin lähes aina omaan perheeseen kuuluviksi. Kuitenkin vain noin puolet vastaajista, joilla oli sisaruksia,

laski heidät perheenjäsenikseen. Määrä oli kymmenen vuoden seurannassa hieman kasvanut. Omat vanhemmat laskettiin perheenjäseniksi noin 65 prosentissa tapauksista, eli hieman useammin kuin sisarukset. Kun tarkasteltiin sitä, keitä suomalaiset pitävät lähisukunaan, jo noin 90 prosenttia koki sisarusten kuuluvan tähän ryhmään. (Paajanen 2007, 23–35.) Laajemmassa kuvassa näyttääkin siltä, että omia sisaruksia pidetään aikuisuudessa lähisukulaisina, muttei aina perheenjäseninä.

Tutkimani ryhmä poikkeaa tästä kuvasta. Heille sisarussuhteet ovat tärkeitä ja merkityksellisiä jo haastatteluihin ilmoittautuneiden runsaan määrän ja innokkuuden perusteella. Kahta haastateltavaa lukuun ottamatta kaikki sijoittivat sisaruksensa läheissuhteiden kartan lähimmälle kehälle, eli itselleen läheisimpien ihmisten joukkoon. Yli puolet haastateltavista sijoitti sisaruksensa lähemmäksi kuin omat vanhempansa. Tämä kertonee laajemminkin siitä, että osa ihmisistä kokee sisarusten olevan luottohenkilöitä, jotka korvaavat jopa vanhemmilta saatua tukea. Toisaalta muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta haastateltavat kokivat myös vanhempansa läheisiksi.

On väitetty, että läheissuhteita leimaa nykyään perheeseen kiinnittyvä eksklusiivinen läheisyysrakenne, joka muodostuu yhdessä asuvan pariskunnan ja mahdollisten lasten ympärille ajaen muita suhteita kauemmaksi (Ketokivi 2012). Oman aineistoni perusteella kymmenen yhdestätoista, jotka olivat haastatteluhetkellä parisuhteessa tai avioliitossa ja asuivat kumppaninsa kanssa, piti silti sisarustaan tai sisaruksiaan läheisimpiin ihmisiin kuuluvina. Haastateltavat saattavatkin muodostaa ryhmän, joka haastaa pariskunnan ympärille rakentuvaa läheisyysrakennetta. Toisaalta tulos voi myös olla vahvasti yhteydessä ikään: haastateltavien lapsuudenkodista pois muutosta ei ole kulunut vielä niin kauan, että perheenjäsenet olisivat välttämättä merkittävästi ehtineet loitota lähipiiristä. On myös mahdollista, että nuorena aikuisuudessa sisarussuhteet korvaavat osittain parisuhteen paikkaa.

Vuonna 2009 julkaistussa *Suomalainen vapaa-aika* -artikkelikokoelmassa käsitellään suomalaisten vapaa-ajan käytön muutoksia. Tutkimuksessa ilmeni, että perheen tärkeys vapaa-ajan kokemuksissa on lisääntynyt 1990-luvun alusta lähtien (Liikkanen 2009, 9). Vuosituhannen alussa tapahtui myös niin sanottu familistinen käänne. Sen seurauksena perheen merkitystä alettiin korostaa mediassa. Perheen puolesta taisteltiin näyttävästi ja julkinen puhe todennäköisesti myös vaikutti ihmisten asenteisiin perhettä kohtaan (Jallinoja 2006). Toisaalta aikaamme on kuvattu hyvin individualistiseksi (mm. Beck & Beck-

Gernsheim 2002). Ristiriitaisen tilanteesta tekee, että perheeseen liitettävät perinteiset arvot on nähty individualistisille arvoille vastakohtaisina.

Oletettu perhemyönteisyyden kasvu 2000-luvulla onkin herättänyt pohdintoja siitä, mikä muutoksen suhde on toisaalta perinteisyyteen ja toisaalta yksilöllisyyteen. On väitetty, että perhemyönteisyys kumpuasi perinteisyydestä (mm. Jallinoja 1991). Tätä ajatusta on alettu viimeisen vuosikymmenen aikana kuitenkin kyseenalaistaa. Riitta Jallinoja kirjoittaa, että tutkimusten mukaan perhemyönteisyys on varsin itsenäinen elämänasenne. Se ei ole yhteydessä perinteisyyteen, konservatiivisuuteen ja uskonnollisuuteen, eikä se myöskään vierasta yksilöllisyyttä. (Jallinoja 2009, 55.)

Yksi haastateltavista otti haastattelun lopuksi kiinnostavasti esiin, kuinka yhteiskunnan tekemät määrittelyt lähipiiristä vaikuttavat monessa käytännön kysymyksessä:

”Joskus mä ihan mietin sitä, et mitä jos mä kuolisin, niin miten mun kaikki asiat menis... Et miten yhteiskunta määrittelee jonkun lähipiirin... et, se oli esimerkiks hassu, kun siskon lapsi syntyi, niin Kättäri oli silleen et sai mennä, mut jossain sairaaloissa on silleen, et vaan isovanhemmat saa mennä. Niin sit me mietittiin sitäkin, et miten voi olla, et määritellään tolleen valmiiks, kuka on se lähin ihminen, joka saa sinne mennä, et jollakinhan voi olla, et ei oo missään väleissä niitten (omien vanhempien) kans ja joku ystävä on kaikist läheisin... Et tietysti niis määrin mis pystyy, niin niis pitäis mun mielest ihmisillä olla oikeus määritellä ite, mikä se on se lähipiiri ja perhe ja mitä se tarkoittaa.”

Esimerkki tuo hyvin esiin, miten erilaiset yhteiskunnan järjestelmät ja palvelut toimivat tiettyjen perhemääritysten mukaan. Tästä syystä sisarussuhteiden ja muidenkin perhe- ja läheissuhteiden tutkiminen ja ymmärtäminen relationaalisesta näkökulmasta ja muuttuvina käytäntöinä olisi tärkeää. Perhekäsityksiä tulisi aktiivisesti kyseenalaistaa, jotta läheissuhteiden monimuotoisuus ja prosessimaisuus tulisi paremmin esille. Kuuluminen merkityksellisiin yhteisöihin ei tule katoamaan – sidoksellisuus on ihmiselämän perusedellytys.

Kirjallisuus

- Algoe, Sara; Kurtz, Laura & Hilaire, Nicole 2016: Putting the “You” in “Thank you”: Examining Other-praising Behavior as the Active Relational Ingredient in Expressed Gratitude. *Social Psychological and Personality Science*, 7(7), 658–666.
- Allan, Graham A. 1979: *A Sociology of Friendship and Kinship*. *Studies in Sociology*: 10.
- Avioli, Paula Smith 1989: The Social Support Functions of Siblings in Later Life. *American Behavioral Scientist*, 33(1), 45-57.
- Azmitia, Margarita & Hesser, Joanne 1993: Why Siblings are Important Agents of Cognitive Development. *Child Development*, 64, 430–444.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth 2002: *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Bedford, Victoria H. 1989: Ambivalence in Adult Sibling Relationships. *Journal of Family Issues*, 10(2), 211–224.
- Björnberg, Ulla & Ekbrand, Hans 2008: Configuration of Family Commitments. *Patterns of Support Within Kin*. Teoksessa Widmer, Eric & Jallinoja, Riitta (toim.) 2008: *Beyond the Nuclear Family: Families in a Configurational Perspective*. Bern: Peter Lang.
- Bogdan, Robert & Taylor, Steven J. 1975: *Introduction to Qualitative Research Methods: A Phenomenological Approach to the Social Sciences*. New York: Wiley.
- Castrén, Anna-Maija 2001: *Perhe ja työ Helsingissä ja Pietarissa – Elämänpiirit ja yhteiskunta opettajien sosiaalisissa verkostoissa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Castrén, Anna-Maija 2009: *Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe*. Helsinki: Gaudeamus.
- Castrén, Anna-Maija & Ketokivi, Kaisa 2015: Studying the Complex Dynamics of Family Relationships: A Figurational Approach. *Sociological Research Online*, 20(1), 3.
- Conger, Katherine Jewsbury & Little, Wendy M. 2010: Sibling Relationships During the Transition to Adulthood. *Child Development Perspectives*, 4(2), 87-94.
- Deater-Deckard, Kirby & Dunn, Judy & Lussier, Gretchen 2002: Sibling Relationships and Social-emotional Adjustment in Different Family Contexts. *Social Development*, 11(4), 571-590.
- Denscombe, Martyn 2010: *The Good Research Guide: For Small-scale Social Research Projects*. Berkshire: Open University Press.
- Dunn, Judy 1996: Brothers and Sisters in Middle Childhood and Adolescence: Continuity and Change in Individual Differences. Teoksessa G. Brody (toim.) *Sibling relationships: Their causes and consequences*. Norwood, NJ: Ablex, 31–46.

- Dunn, Judy 2006: *Siblings and Socialization*. Teoksessa Joan E. Grusec (toim.) *Handbook of Socialization: Theory and Research*. New York: Guilford Publications.
- Edwards, Rosalind & Hadfield, Lucy & Lucey, Helen & Mauthner, Melanie 2006: *Sibling Identity and Relationships – Sisters and Brothers*. Oxon: Routledge.
- Elias, Norbert 1978: *What is Sociology?* London: Hutchinson.
- Emirbayer, Mustafa 1997: *Manifesto for a Relational Sociology*. *American Journal of Sociology*, 103(2), 281-317.
- Hatch, J. Amos & Wisniewski, Richard 1995: *Life History and Narrative: Questions, Issues and Exemplary Works*. Teoksessa J. Amos Hatch & Richard Wisniewski (toim.) *Life History and Narrative*. London: Falmer, 113-135.
- Heikkinen, Hannu L. T. 2001: *Narratiivinen tutkimus – Todellisuus kertomuksena*. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Herrick, Paige 2008: *Turning Points of Closeness in the Sibling Relationship*. A Thesis, Department of Communication Studies, Baylor University, Texas. (Saatavilla: https://baylor-ir.tdl.org/baylor-ir/bitstream/handle/2104/5143/Paige_Herrick_Masters.pdf?sequence=1) Luettu 14.5.2018.
- Hetherington, E. Mavis & Henderson, Sandra H. & Reiss, David in collaboration with Anderson, E. R., Bridges, M., Chan, R. W., Insabella, G. M., Jodl, K. M., Kim, J. E., Mitchell, A. S., O'Connor, T. G., Skaggs, M. J., & Taylor, L. C. 1999: *Adolescent siblings in stepfamilies: Family functioning and adolescent adjustment*. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 64(4).
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000: *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Jallinoja, Riitta 1991: *Moderni elämä: Ajankuva ja käytäntö*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Jallinoja, Riitta 2006: *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jallinoja, Riitta 2009: *Perhe yhdessä vapaa-aikana*. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika: Arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jamieson, Lynn 1998: *Intimacy. Personal Relationships in Modern Society*. Cambridge: Polity Press.
- Johnson, Colleen Leahy 1982: *Sibling Solidarity: It's Origin and Functioning in Italian-American Families*. *Journal of Marriage and the Family*, 44(1), 155-167.
- Jokinen, Eeva 2005: *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ketokivi, Kaisa 2008: *Biographical Disruption, the Wounded Self and the Reconfiguration of Significant Others*. Teoksessa Eric Widmer & Riitta Jallinoja (toim.) *Beyond the*

Nuclear Family: Families in a Configurational Perspective. Population, Family and Society, Vol. 9. Peter Lang.

Ketokivi, Kaisa 2009: Torjuttu autonomia: Lapsuudenperheen vieraantuneet siteet ja aikuisten lasten vaihtoehtoiset elämänpolut. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Ketokivi, Kaisa 2010: The Relational Self, the Social Bond and the Dynamics of Personal Relationships –A Sociological Analysis. Department of Social Research, Sociology Research Reports No. 263, Helsinki.

Ketokivi, Kaisa 2012: The Intimate Couple, Family and the Relational Organization of Close Relationships. *Sociology*, 46(3), 473–489.

Ketokivi, Kaisa 2015: Mental Illness, Stigma and Belonging in Family Relationships. *Families, Relationships and Societies*, 4(3), 349–363.

Liikkanen, Mirja (toim.) 2009: Suomalainen vapaa-aika: Arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Gaudeamus.

Mauthner, Melanie 2002: *Sistering - Power and Change in Female Relationships*. New York: Palgrave Macmillan.

Mauthner, Melanie 2005: Distant Lives, Still Voices: Sistering in Family Sociology. *Sociology*, 39(4), 623–642.

McGuire, Shirley & Manke, Beth & Eftekhari, Afsoon & Dunn, Judy 2000: Children's Perceptions of Sibling Conflict During Middle Childhood: Issues and Sibling (Dis)similarity. *Social Development*, 9(2), 173–190.

Melkas, Tuula 2003: Sosiaalisesta muodosta toiseen: Suomalaisen yksityiselämän sosiaalisuuden tarkastelua vuosilta 1986 ja 1994. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Melkas, Tuula 2009: Suomalaisen yksityiselämän sosiaalisuudesta. Teoksessa Liikkanen, Mirja (toim.) 2009: Suomalainen Vapaa-aika: Arjen Ilot Ja Valinnat. Helsinki: Gaudeamus.

Merton, Robert K.; Fiske, Marjorie & Kendall, Patricia L. 1956: *The Focused Interview: A Manual of Problems and Procedures*. Glencoe: The Free Press.

Moreno, Jacob Levy 1934: *Who Shall Survive? A new Approach to the Problem of Human Interrelations*. New York: Beacon House.

Moreno, Jacob Levy 1937: Sociometry in Relation to Other Social Sciences. *Sociometry*, 1(1/2), 206–219.

Mouw, Ted 2005: Sequences of Early Adult Transitions: A Look at Variability and Consequences. Teoksessa Settersten RA, Furstenberg FF Jr, Rumbaut RG (toim.) *On the Frontier of Adulthood: Theory, Research, and Public Policy*. Chicago: University of Chicago Press.

- Noro, Arto 1991: Muoto, moderniteetti ja ´kolmas´. Tutkielma Georg Simmelin sosiologiasta. Tutkijaliitto.
- Nätkin, Ritva 2009: Alkoholiongelmainen perheessä – vieras ja sopimaton. Teoksessa Riitta Jallioja (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus.
- Paajanen, Pirjo 2007: Mikä on minun perheeni? - Suomalaisien käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 30.
- Rannikko, Ulla 2008: Yhteinen ja erillinen lapsuus – sisarusten sosiaalistava merkitys. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Roseneil, Sasha & Budgeon, Shelley 2004: Cultures of Intimacy and Care beyond ‘the Family’: Personal Life and Social Change in the Early 21st Century. *Current Sociology*, 52(2), 135-159.
- Sevón, Eija & Notko, Marianne (toim.) 2008: Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Simmel, Georg 1950: The sociology of Georg Simmel. Glencoe.
- Simmel, Georg 2005: Suurkaupunki ja moderni elämä: Kirjoituksia vuosilta 1895–1917. Helsinki: Gaudeamus.
- Schmalenbach, Hermann 1961[1922]: The Sociological Category of Communion. Teoksessa Parsons, Shils, Naegle & Pitts (toim.) *Theories of Society. Foundations of Modern Sociological Theory*. New York: Free Press of Glencoe, Inc.
- Smith, Jonathan A.; Flowers, Paul & Larkin, Michael 2009: *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research*. Los Angeles: SAGE.
- Sutton-Smith, Brian 1982: Birth Order and Sibling Status Effects. Teoksessa Michael E. Lamb & Brian Sutton-Smith (toim.) *Sibling Relationships: Their Nature and Significance Across the Lifespan*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Spencer, Liz & Pahl, Ray 2006: *Rethinking Friendship – Hidden Solidarities Today*. New Jersey: Princeton University Press.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2006: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tönnies, Ferdinand 2002 [1887]: *Community and Society*. New York: Dover Publications.
- Weisner, Thomas S. 1989: Comparing Sibling Relationships Across Cultures. Teoksessa Patricia Goldring Zukow (toim.) *Sibling Interaction Across Cultures*. New York: Springer-Verlag.
- Widmer, Eric & Jallinoja, Riitta (toim.) 2008: *Beyond the Nuclear Family: Families in a Configurational Perspective*. Bern: Peter Lang.

Liite 1. Haastattelukutsu

Teen Helsingin yliopistolla sosiologian pro gradu -työtä aikuisuuden sisarussuhteista. Tutkielmassa pyrin selvittämään, millä tavoilla läheisiä tai merkityksellisiä sisarussuhteita nuorilla aikuisilla on ja miten suhteita ylläpidetään, kun on muutettu pois yhteisestä lapsuudenkodista.

**Etsin yksilöhaastatteluihin pääkaupunkiseudulla asuvia aikuisia, jotka ovat
-noin 25-35-vuotiaita
-kokevat sisarussuhteensa yhden (tai useamman) sisaruksen kanssa olevan läheinen tai merkityksellinen**

Haastattelussa kysellään muun muassa sisarussuhteen sisällöstä, lapsuudenperheestä ja -kodista, suhteesta saadusta tuesta ja auttamisesta sekä sosiaalisista suhteista laajemmin. Haastattelu kestää reilusta tunnista kahteen tuntiin ja se on mahdollista toteuttaa Kaisa-kirjastossa Helsingissä (Fabianinkatu 30) tai haastateltavan itse valitsemissa paikassa, esimerkiksi haastateltavan kotona. Haastattelut äänitetään analyysia varten ja nauhoitteet tuhoetaan tutkielman valmistuttua. Tunnistetiedot hävitetään raportista ja nimet muutetaan. Työtäni ohjaa VTT Kaisa Kuurne.

Sisarussuhteista tiedetään itse asiassa yllättävän vähän, vaikka ne ovat usein elämän pisinpiä suhteita. Osallistumalla haastatteluun autat täyttämään tätä aukkoa perhetutkimuksessa. Jos olet kiinnostunut jakamaan kokemuksiasi ja osallistumaan tutkimukseen, otathan yhteyttä. Haastattelukutsua saa välittää eteenpäin kaikille mahdollisesti tutkimukseen osallistumisesta kiinnostuneille. Vastaan mielelläni kaikkiin mieltä askarruttaviin kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin ja avusta jo etukäteen kiittäen,

Matleena Huittinen